

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

HUKUKÎ AÇIDAN TEVRAT VE KUR'ÂN HÜKÜMLERİNİN
MUKÂYESESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMANI
Doç. Dr. İsmail KÖKSAL

HAZIRLAYAN
Hidayet DURNA

ELAZIĞ – 2006

TEZ ONAY FORMU

T.C.

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

**HUKUKÎ AÇIDAN TEVRAT VE KUR'ÂN HÜKÜMLERİNİN
MUKÂYESESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez / / tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman

Üye

Üye

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Özet

Yüksek Lisans Tezi

Hukukî Açıdan Tevrat ve Kur'ân Hükümlerinin Mukâyesesi

Hidayet DURNA

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

İslam Hukuku Bilim Dalı

2006; Sayfa: XII + 131

Tevrat ve Kur'ân-ı Kerîm insanlığa yüce yaratıcı tarafından gönderilmiş iki ilâhî kitaptır. Tevrat Hz. Musa aracılığı ile İsrailoğullarına, Kur'ân-ı Kerîm ise son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v) aracılığı ile bütün insanlığa gönderilmiştir. Her iki ilahî kitap gayesi itibariyle insanlığın dünya ve ahiret mutluluğunu temin etmeyi gözetir. Bu itibarla hukukî düzenlemeler de getirmişlerdir.

Her iki ilahî kitapta gerek kamu hukuku, gerekse özel hukuk alanlarında birçok hüküm bulunmaktadır. Fakat bu hükümleri karşılaştırdığımızda Kur'ân-ı Kerîm'in getirdiği hükümlerin hem bozulmadığı, hem de hukukun gayelerini gerçekleştirme açısından mükemmellik arzettiği görülmektedir. İslam hukukunun ana kaynağının Kur'ân-ı Kerîm olduğu, Tevrat'ın ise gerek metin, gerekse yorum itibarıyla bozulmaya uğrayıp bu özelliğini kaybettiğini görmekteyiz. Hem Kur'ân-ı Kerîm hem de İslam Hukuku evrensel nitelikte olmasına karşılık, Tevrat evrensel bir özellik taşımamakta böyle bir iddiada da bulunmamaktadır.

Anahtar kelimeler: Tevrat, Kur'ân-ı Kerîm, Hukuk, Kamu Hukuku, Özel Hukuk, Mukâyese.

SUMMARY

Masters Thesis

**The Comparison of Pentateuch Torah and Koran's
Principles From the Perspective of Law**

Hidayet DURNA

University of Firat

The Institute of Social Sciences

The Department of Basic Islamic Sciences

Islamic Law Sciences

2002, Page: XII + 131

Pentateuch Torah and the Koran are two divine books which are sent to people by the holy God. Pentateuch Torah sent to Israeli with Moses and the Koran is sent to all people with Muhammed (s.a.v). Both books have got the same aim as they serve people's happiness in life and last life. They consist of some law orders.

They have got many rules about local law areas and also private law areas. When we compare these the Koran is excellent as it keeps its original and it tries to realize its law aims. The Koran is the main source of Islam Law but Pentateuch Torah has lost this feature with its text and interpretation. Both the Koran and Islam law is universal but Pentateuch Torah doesn't claim that is universal.

Key Words: Pentateuch Torah, Koran, Law, Local Law, Private Law, Comparison.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
SUMMARY.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖNSÖZ.....	X
KISALTMALAR.....	XII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEVRAT'TA MEVCUT OLAN KAMU HUKUKU HÜKÜMLERİ İLE ÖZEL HUKUK HÜKÜMLERİ.....	12
I. TEVRAT'TA MEVCUT OLAN KAMU HUKUKU HÜKÜMLERİ.....	13
A. TEVRAT'TA BULUNAN ANAYASA VE UMÛMÎ AMME HUKUKU İLGİLİ HÜKÜMLER.....	13
1. Anayasa Hukuku ile Umûmî Amme Hukukunun Târifi ve Kapsamı.....	13
2. Hukukun Üstünlüğü Prensibi Vardır.....	13
3. Hâkimiyet İlahî Kanunlara Âittir.....	13
4. Yönetim Şekli Krallıktır.....	14
5. Kral Yaraticının Seçtiği ve Aynı Soydan Kimse Olmalıdır.....	14
6. Yöneticilerin İş Başına Gelmesi, Halkın Teklifi Sonucu Atama İledir. Yönetici Atamada Liyâkate Dikkat Edilir. Her Topluluğa Bir Yönetici Atanır.....	14
7. Kral Çok Sayıda At, Kadın, Altın ve Gümüş Biriktirmemeli.....	15
8. Kral Kutsal Yasayı Yanında Bulunduracak, Ona Uyacak ve Kendisini Halktan Üstün Görmeyecektir.....	15
9. Kötülükler Ortadan Kaldırılmalı Düzen Sağlanmalıdır.....	15
10. Kanun Önünde Eşitlik Vardır. Yabancılara Kendi Hukukunu Seçme Hürriyeti Yoktur.....	15
B. TEVRAT'TA BULUNAN İDARE HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİ.....	16
1. İdare Hukukunun Tanımı.....	16
2. Halkın İdarî ve Adlî İşlerini Görmek İçin Yöneticiler Atanır. Her Yöneticinin Sorumluluk Alanı Vardır. Yöneticilere Saygı Gerekir.....	16
C. TEVRAT'TA BULUNAN YARGILAMA HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER.....	16
1. Yargılama Hukukunun Târifi.....	16

2. Davalara Bakmak İçin Yargıçlar Atanır, Yargıçların Adaletle Hükmetmesi Emr Olunmuştur. Rüşvet Yasaklanmıştır.....	16
3. Mahkemeler de İlahî Kanunlar Geçerlidir.....	17
4. Yargıçların Verdiği Karara İtiraz Hakkı Yoktur.....	17
5. Yargıç Kendisine Gelen Davaları Çözemezse Bir Üst Mahkemeye Sunmalıdır..	17
6. Yargılama Konusunda Usulün Nasıl Olacağı Açık Bir Şekilde Belirtilmiştir.....	18
7. Şahısların Mahkemeye Nasıl Başvuracağı ve Suçlunun Nasıl Cezalandırılacağı Belirtilmiştir.....	18
8. Şâhitlik Emredilmiştir.....	18
9. Yalancı Şâhitlik Yasaklanmıştır.....	18
10. Yalan Yere Yemin Etmek Suçtur	18
11. Yargılamada Tek Şâhit Yeterli Değildir.....	19
12. Yalancı Şâhide Zanlıya Verilen Cezanın Aynısı Verilmelidir.....	19
13. İşlenen Suçun İyice Araştırılması, İspatlanması ve Ölüm Cezası Gerekliyorsa İlk Önce Şâhitlerin Taş Atması Gerekir.....	19
14. İntikam ve Kan Davaları Yasaklanmıştır. Düşmanlık Güdölmeyecektir.....	19
15. Fâili Meçhûl Cinayetlerde İzlenmesi Gereken Yöntem (Bir Türlü Kasâme).....	20
16. Tevrat'ta Cezaların Şahsîliği Yönünde İki Zıt Hüküm Vardır.....	20
D. DEVLETLER UMÛMÎ HUKUKU ALANINDA TEVRAT'TA BULUNAN HÛKÛMLER.....	21
1. Devletler Umûmî Hukukunun Târifi.....	21
2. Başka Devletlerin, Askerî, Coğrafi ve Ekonomik Durumlarını Araştırmak İçin Casuslar Gönderilebilir.....	21
3. Silahlı Mücadele Meşrûdur ve Şiddetle Emredilmiştir.....	21
4. Bir Toplulukla Savaşmadan Önce Sulha Davet Edilirler Eğer Barışı Kabul Etmezlerse Onlarla Savaşılır ve Sonuçta Erkekleri Öldürölür, Kadınları ve Çocukları Esir Edilir, Malları Yağmalanır. Bunun Sebebi Onların Putperest Olmasıdır.....	21
5. Tevrat'a Göre Savaşa Gitmekle Sorumlu Olmayan Kişiler.....	22
6. Putperestlerin Mâbedlerinin Yıkılması Emredilmektedir.....	22
7. Savaşta Meyve Veren Ağaçlar Kesilmesi Yasaktır Ama Meyve Vermeyen Ağaçlar Kesilebilir.....	22
8. Ganimetler Hakkında Tevrat'ta Bulunan Hükümler.....	23
9. Savaşa Çıkıldığında Karşı Tarafı Antlaşma Yapmak Onlarla Kız Alıp- Vermek Kesinlikle Yasaktır.....	24
10. Savaş Esirleri Hakkında Tevrat'ta Bulunan Hükümler.....	24
E. TEVRAT'TA BULUNAN MALÎ HUKUKLA İLGİLİ HÛKÛMLER.....	25
1. Malî Hukukun Târifi.....	25

2. Savaşlarda Alınan Ganimetlerden Askerlere Düşen Paydan Beş Yüzde Bir, Halka Düşen Paydan da Ellide Bir Vergi Alınır.....25

3. Her Üç Yılın Sonunda O Yılın Bütün Ürününün Ondalığının Kentlerde Levililer, Fakirler, Dullar, Yabancılar ve Öksüzler İçin Toplanması Emredilmektedir.....25

F. TEVRAT'TA BULUNAN İŞ HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER.....26

1. İş Hukukunun Târifi.....26

2. İşçiye Hakkını Zamanında Vermek Emredilmektedir.....26

3. Cumartesi Çalışmak Yasaktır (Şabat Günü) Hatta Bu Yasağa Uymayanlar Öldürülür.....26

II. TEVRAT'TA MEVCUT OLAN ÖZEL (HUSUSÎ) HUKUK HÜKÜMLERİ.....27

A. MEDENÎ HUKUK ALANINDA TEVRAT'TA BULUNAN HUKUKÎ HÜKÜMLER.....27

1. Tevrat'ta Bulunan Şahsın (Kişiler) Hukuku ile İlgili Hükümler27

2. Aile Hukuku ile İlgili Hükümler.....31

3. Tevrat'ta Bulunan Miras Hukuku ile İlgili Hükümler.....36

4. Eşya Hukuku Alanında Tevrat'ta Bulunan Hükümler.....37

B. BORÇLAR HUKUKU ALANINDA TEVRAT'TA BULUNAN HÜKÜMLER.....39

1. Borçlar Hukukunun Târifi.....39

2. İsrailoğullarının Birbirlerinden Fâiz Alması Yasak, Yabancıdan Alması Serbesttir.....39

3. Borç Karşılığında Rehin Vardır. Fakat Aslı ve Zarurî İhtiyaçlar ya Rehin Alınmaz ya da Akşama Kadar Alınır Akşam Teslim Edilir.....39

4. Tevrat Karşılıksız Borç (Karz-I Hasen) Vermeyi Teşvik Eder.....40

5. Tevrat Başka Milletlerden Borç Almayı Yasaklar.....40

6. Tevrat'ta Her Yedi Yılda Bir Borçların Silinmesi Hükümü Vardır . (İbra Yılı Uygulaması)Bu Sadece İsrailoğullarını Kapsar. Yabancıların Borcu Silinmez40

7. Kayıp Mal (Lukata- Buluntu Mal) Hakkında Tevrat'ta Bulunan Hüküm, Malın Sahibine İletilmesidir.....40

8. Emânetler ve Tazminatlar Hakkında Tevrat'ta Bulunan Hükümler.....41

C. TİCÂRET HUKUKU ALANINDA TEVRAT'TA BULUNAN HÜKÜMLER.....43

1. Tevrat Ticareti Meşrû Görür.....43

2. Cumartesi Çalışmak Yasaktır (Şabat Günü) Hatta Bu Yasağa Uymayanlar Öldürülür.....43

3. Tevrat Ziraatta Toprağı Altı Yıl Ekip Yedinci Yılda Nadasa Bırakmayı Emreder.....43

4. Tevrat Ölçü ve Tartıda Doğruluğu Emreder.....	44
5. Fâiz Yahûdiler Arasında Yasak, Yahûdi Olmayanlardan Alınabilen Bir Kazançtır.....	44
D. DEVLETLER ÖZEL HUKUKU ALANINDA TEVRAT'TA BULUNAN HÜKÜMLER.....	44
1. Tâbiyet (Uyruluk- Vatandaşlık) Hukuku Alanında Tevrat'ta Bulunan Hükümler.....	45
2. Yabancılar Hukuku Alanındaki Hükümler.....	45
3. Kanunlar İhtilafı Sahasında Tevrat Başka Milletlere Hukukî Serbestlik Tanımaz. Kanunlar ve Hükümler Yerli Yabancı Herkes İçindir.....	46

İKİNCİ BÖLÜM

KUR'ÂN-I KERİM'DE MEVCUT OLAN KAMU HUKUKU HÜKÜMLERİ İLE ÖZEL HUKUK HÜKÜMLERİ.....	47
--	-----------

I. KUR'ÂN'I KERİM'DE MEVCUT OLAN KAMU HUKUKU HÜKÜMLER.....	48
---	-----------

A. ANAYASA HUKUKU (ESAS TEŞKİLAT HUKUKU) VE UMÛMÎ AMME HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER.....	48
---	-----------

1. Kur'ân-ı Kerîm'de Yasama (Kanun Koyma) Yetkisi Allah'a ve Hz. Peygamber'e (s.a.v) Âittir.....	48
2. Haram ve Helal Kılma Yetkisi Ancak Allah'a Âittir.....	48
3. Yasama (Teşriî) da Allah'a ve Peygamber'e İtaat Esastır.....	48
4. Allah'ın İndirdiği Kitaplarla (Koyduğu Kanunlarla) Hükmetmemek Çok Büyük Kötülüktür.....	49

B. KUR'ÂN-I KERİM 'E GÖRE DEVLETİN BELLİ- BAŞLIHUSUSİYETLERİ.....	50
--	-----------

1. Hakimiyet Allah'a Âittir.....	50
2. Düzen ve İstikrar Temin Edilmelidir.....	50
3. Hakka Teslimiyet ve Kanuna İtaat Gerekir (Resmî Otoriteye İtaat).....	51
4. Hukuk Devleti Prensibi Esastır (Kanun Hakimiyeti ve Adalet Riayet).....	51
5. Toplum Islah Edilecek ve İyilikler Yaygınlaştırılacaktır.....	52
6. Danışma (Şûrâ Prensibi) Esastır.....	53
7. Sosyal Adaletin Sağlanması İlkesi.....	53
8. Din ve Vicdan Özgürlüğü Temel Prensiptir.....	54
9. Irk, Renk ve Dil Ayrımı Yoktur.....	55

C. YÖNETİM (İDARE) HUKUKU ALANINDA KUR'ÂN-I KERİM'DEKİ MEVCUT HÜKÜMLER	55
D. KUR'ÂN-I KERİM'DE USÛL HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER (YARGILAMA HUKUKU)	56
1. Hâkimlik ve Hâkimlerde Aranılan Özellikler.....	56
2. Kur'ân-ı Kerîm'de İspat Vasıtaları.....	57
3. Kur'ân-ı Kerîm'de Şahitliği Gizlemek ,Yalancı Şahitlik ve İftira Yasaklanmıştır.....	60
4. Kur'ân-ı Kerîm Başka Din ve Millet Mensuplarına Hukukî Muhtariyet Tanır.....	61
E. DEVLETLER UMÛMÎ HUKUKU ALANINDA KUR'ÂN-I KERİM'DE MEVCUT HÜKÜMLER	62
1. Ülkelerarası Barış Esastır.(Fitne,Zulüm ve Din Yüzünden Baskı Yapılmadıkça Bir Başka Devlete Savaş Açılmaz, Sulh İçinde Yaşanır).....	62
2. Kur'ân-ı Kerîm'de İlk Savaş İzni Düşmanın Zulmüne Dayandırılmıştır.....	63
3. İlahî Hukukun ve Dinin Düşmanlarıyla İyi İlişki Kurulamaz ve Sulh Yapılamaz.....	63
4. Zarûret Harici Kötülüğe İyilikle Muamele Edilir veya En Çok Misilleme Yapılır,Aşırı Gidilmez.....	64
5. Antlaşmalara Aykırı Hareket Edilmez. Yapılan Antlaşmaların Gereği Yerine Getirilir.....	64
6. Kur'ân-ı Kerîm'de Savaş Hukuku ile İlgili Hükümler.....	64
7. Kur'ân-ı Kerîm'de Savaş Esirleri ile İlgili Hükümler.....	69
8. Kur'ân-ı Kerîm'de Gânimetlerle İlgili Hükümler.....	70
9. Kur'ân-ı Kerîm'de Savaş Hukukunda Barış (Sulh) ile İlgili Hükümler.....	71
F. KUR'ÂN-I KERİM'DE MALÎ HUKUK İLE İLGİLİ HÜKÜMLER	73
1. Vergiler ve Bütçe Esasları ile İlgili Hükümler.....	73
2. Gayri Müslimlerden Alınan Vergiler (Cizye).....	74
G. KUR'ÂN-I KERİM'DE İŞ HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER	74
1. İcâre Hakkında Hüküm.....	74
II. KUR'ÂN-I KERİM'DE MEVCUT OLAN ÖZEL (HUSÛSÎ) HUKUK HÜKÜMLERİ	74
A. KUR'ÂN-I KERİM'DE MEDENÎ HUKUK ALANINDA MEVCUT OLAN HÜKÜMLER	74
1. Kur'ân-ı Kerîm'de Şahsın (Kişiler) Hukuku Alanındaki Mevcut Hükümler.....	74
2. Kur'ân-ı Kerîm'de Aile Hukuku Alanındaki Hükümler.....	78

3. Kur'ân-ı Kerîm'de Mevcut Olan Miras Hukuku ile İlgili Hükümler.....	89
4. Kur'ân-ı Kerîm'de Eşya Hukuku ile İlgili Hükümler.....	91
B. KUR'ÂN-I KERÎM'DE BORÇLAR HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER.....	93
1. Yapılan Borçlaşmanın Şahitler Huzurunda Kayda Geçirilmesi Gerekir.....	93
2. Peşin Alış- Verişlerde Yazmak Gerekmez.....	93
3. Borcu Yazma İmkânı Bulunmadığı Zamanlarda Rehin Alma Yöntemine Gidilir. Aynı Zamanda Emanetleri de Gözetmek Gerekir.....	93
4. Borçlunun Ödeyecek Gücü Yoksa Mühlet Verilmesi Emredilmekte veya Alacağıın Borçluya Sadaka Olarak Bırakılması Tavsiye Edilmektedir. (karz-ı hasen).....	93
C. TİCARET HUKUKU ALANINDA KUR'ÂN-I KERÎM'DE MEVCUT OLAN HÜKÜMLER.....	93
1. Ticaret Ve Ticarî Kazanç Helaldir.....	93
2. Cuma Günü Cuma Namazı Saatinde Alış- Veriş Yasaklanmıştır.....	94
3. Fâiz Yasaklanmıştır. Fâizle Meşgul Olanlar Uhrevî Ceza ile Tehdit Edilmiştir. Fâizden Vazgeçenler Uhrevî Mükâfâtla Müjdelenmişlerdir	94
4. Gayri Meşrû Kazanç Yolları (Kumar, Piyango vb.) Haram Kılınmıştır.....	95
5. Akitlerin (Antlaşmalar) Yerine Getirilmesi İstenmektedir.....	95
6. Ticarete Ölçü ve Tartıyı Tam Yapmak Emredilmiştir. Bunu Yapmayanlar Uhrevî Ceza ile Tehdit Edilmiştir.....	95
D. KUR'ÂN-I KERÎM'DE DEVLETLER ÖZEL HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER.....	96
1. Vatandaşlık (Tabiiyet) Hukuku ile İlgili Hükümler.....	96
2. Yabancılar Hukuku ile İlgili Hükümler.....	97
3. Kanunlar İhtilafı ile İlgili Hükümler.....	97

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HER İKİ KİTAPTA (TEVRAT VE KUR'ÂN- I KERİM)BULUNAN HUKUKÎ HÜKÜMLERİN MUKAYESESİ.....98

I. TEVRAT VE KUR'ÂN- I KERİM'DE BULUNAN KAMU HUKUKU HÜKÜMLERİNİN MUKÂYESESİ.....99

A. Anayasa Hukuku (Esas Teşkilât Hukuku) ve Umûmî Amme Hukuku ile İlgili Alanlarda İki Kitapta Mevcut Olan Hükümlerin Mukâyesesi.....99

B. Tevrat'ta ve Kur'ân- ı Kerim'de Bulunan İdare Hukuku ile İlgili Hükümlerin Mukâyesesi102

C.Tevrat'ta ve Kur'ân-ı Kerim'de Mevcut Usûl Hukuku ile İlgili Hükümlerin (Yargılama Hukuku) Mukâyesesi.....102

D.Devletler Umûmi Hukuku Alanında Tevrat'ta ve Kur'ân-ı Kerim'de Bulunan Hükümlerin Mukâyesesi.....105

E.Tevrat'ta ve Kur'ân-ı Kerim'de Mevcut Olan Mâlî Hukuk Hükümlerinin Mukâyesesi.....108

F. Tevrat'ta ve Kur'ân-ı Kerim'de Bulunan İş Hukuku ile İlgili Hükümlerin Mukâyesesi.....109

II. TEVRAT'TA VE KUR'ÂN-I KERİM'DE MEVCUT OLAN ÖZEL (HUSÛSÎ) HUKUK HÜKÜMLERİN MUKÂYESESİ.....109

A.Tevrat'ta ve Kur'ân-ı Kerim'de Medenî Hukuk Alanında Mevcut Olan Hükümlerin Mukâyesesi.....109

1. Şahsın (Kişiler) Hukuku Alanında.....109

2. Aile Hukuku Alanında111

3. Miras Hukuku Alanında.....115

4. Eşya Hukuku Alanında116

B.Tevrat'ta ve Kur'ân-ı Kerim'de Borçlar Hukuku ile İlgili Hükümler.....117

C. Ticâret Hukuku Alanında Tevrat'ta ve Kur'ân-ı Kerim'de Bulunan Hükümlerin Mukâyesesi.....118

D. Devletler Özel Hukuku Alanında Tevrat'ta ve Kur'ân-ı Kerim'de Bulunan Hükümler.....119

SONUÇ.....	120
BİBLİYOĞRAFYA.....	125
ÖZGEÇMİŞ.....	131

ÖNSÖZ

Allah (c.c) K.Kerim’de “(Ey Muhammed!) Sana da o Kitab’ı (Kur’an’ı) hak, önündeki kitapları doğrulayıcı, onları gözetici olarak indirdik. Artık, Allah’ın indirdiği ile aralarında hükmet ve sana gelen haktan ayrılıp da onların arzularına uyma. Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol koyduk. Eğer Allah dileseydi, elbette sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat verdiği şeylerde sizi imtihan etmek için ümmetlere ayırdı. Öyle ise iyiliklerde yarışın. Hepinizin dönüşü Allah’adır. O zaman anlaşmazlığa düşmüş olduğunuz şeyleri size bildirecektir.”¹

İnsanlık tarihi boyunca gönderilen ve bir din ve şeriat (hukuk sistemi) ortaya koyan ilahî kitaplardan Tevrat ile Kur’ân-ı Kerîm’in ahkam açısından paralelliklerinin hatırı sayılır derecede varlığı dikkat çekmektedir. Zira bu iki kitap dinî, sosyal ve kültürel hayatı düzenlemeye, beşerî hayatı tanzim etmeye özen gösterirler. Bu hususiyet İncillerde fazla bir yer tutmaz. Kur’ân-ı Kerîm, Tevrat ve İncil ile bu iki kitabın mensuplarına, onların inanç, düşünce ve davranışlarına dikkat çekmektedir. Kur’ân-ı Kerîm özellikle Tevrat’tan ve onun ahkamından, Yahudilerin Tevrat’ı değiştirdiklerinden, kendilerine verilen kitabı kendi menfaatlerine göre yorumladıklarından bahsetmektedir. Hem İslam hukukunun fer’î kaynaklarından birisi de öncekilerin şeriatı (şer’u men kablenâ)’dır. “Şer’u men kablenâ” kaynağının da hangi durumlarda delil olacağı İslam âlimleri tarafından tartışılmıştır. Bazı müsteşrikler de İslam hukukunu incelemişler ve bunun büyük ölçüde Yahudî hukukundan iktibas edildiği neticesine varmışlardır. Gerek İslam âlimlerinin bu tartışmalarına açıklık getirmek, gerekse müsteşriklerin iddialarına cevap vermek maksadıyla Tevrat ve Kur’ân-ı Kerîm’in hukukî hükümler açısından karşılaştırılmasına ihtiyaç vardır.

Hem son ilahî kitap olan ve hükmü diğer kitaplar gibi belli bir zaman ve mekânla sınırlı olmayan, kıyamete kadar bütün insanlığa gönderilen Kur’ân-ı Kerîm’in hukukî açıdan da üstünlüğünü ve orijinalliğini ortaya koymak ve beşerin her türlü ictimâî ihtiyaçlarına cevap verebilecek, hukukî ve insanî yüksek gayeleri gerçekleştirebilecek hususiyetleri kendisinde barındırdığını karşılaştırmalı olarak incelemek İslam hukuku çalışmaları açısından isabetli olacaktır. Böyle bir çalışma, insanlığın Tevrat’ın

¹ Mâide Sûresi, 5/48.

indirildiği zamandan, Kur'ân-ı Kerîm'in nazil olmaya başladığı zamana kadar ki hukuk ve medeniyet açısından kat ettiği mesafeyi anlamak açısından da faydalı olacaktır.

İşte biz de bütün bunları göz önünde bulundurarak, böyle bir çalışmayı yapmaya karar verdik. Bu çalışmamızda temel iki kaynağımız Tevrat ve Kur'ân-ı Kerîm'dir. Çalışmam esnasında İslam hukuku kaynakları ile Tevrat ve Yahudilik hakkında bulabildiğimiz kaynaklara da gerektiğinde müracaat ettim. Faydalandığımız kaynaklardan lüzum görüldüğünde alıntı yapıp, bunu da dipnotta gösterdim, fakat bazı kaynaklardan istifade etmemize rağmen alıntı yapmadık, ama onları kaynakçada gösterdim. Bu İki kitapta bulunan hukukî hükümleri günümüz modern hukukunun tasnifine göre inceleyip yorumlamaya çalıştım. Tevrat hükümleri ile Kur'ân-ı Kerîm hükümlerinin ortak ve ayrı yönlerini tespit etmek suretiyle her iki kitabın da getirdiği yeni hukukî kavram ve hükümleri inceleyerek İlahî dinlerin hukuk anlayışı ile ilgili objektif bir ilmi bilgi vermek, bu kitapların insanlığa sunduğu mesajın hukukî açıdan orijinal taraflarını ortaya çıkarmak suretiyle verdikleri evrensel mesajı tanıtmanın yanı sıra, Kur'ân-ı Kerîm'in değişmez ve esnek taraflarını, son ilahi kitap olarak üstünlük ve özelliklerini tanıtop, olaylar karşısındaki insan ihtiyacına ve yaratılışına uygun çözümler getirdiğini belirtmeye ve Tevrat karşısındaki yerini ve önemini tespit etmeye çalıştım. Ayrıca ilahi kitap halkalarının birbirleriyle olan bağlantısını belirlemek gayesini gözettim. Yalnız bir yüksek lisans tezi açısından İslam ve Yahudi hukukunun temel olarak mukayesesi imkânsız olacağı için meseleyi sadece iki dinin ilahi kitapları çerçevesinde ele aldım. Adil ÖKSÜZ tarafından hazırlanan "Ceza Hükümleri Açısından Tevrat ve Kur'ân" adlı bir doktora çalışması olduğundan dolayı ceza hükümleri bölümüne değinmedim.

Bu çalışmayı hazırlamamda emeği geçen İSAM çalışanlarına özellikle Abdurrahman Muhammed HACİİSMAİLOĞLU'na, bana her zaman destek olan eşime, bizler de çok emeği olan Prof. Dr. H. Mehmet SOYSALDI hocamıza ve ders döneminden bu ana kadar her türlü yardım ve desteğini esirgemeyen, görüş ve önerileriyle bu çalışmaya beni teşvik eden değerli Hocam Doç. Dr. İsmail KÖKSAL Bey'e teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

I. KONUNU İLE İLGİLİ ÖN BİLGİLER.

A. KONUNUN SEÇİMİ VE AMACI

Çalışmamızın konusu ilahî iki kitap olan Tevrat ve Kur'ân-ı Kerîm'in getirdikleri hukuki hükümleri inceleyerek mukayese etmek suretiyle ilahî hukuk sistemleri arasındaki ortak ilişkiyi gün yüzüne çıkararak ilahi vahyin insanlığa sunduğu güzelliklerin ve hikmetlerin bilinmesi ve her iki kitaptaki hukuki hükümlerin objektif bir şekilde ilmi metotlar çerçevesinde incelenmesidir.

Tevrat'ta bulunan hukukî hükümler ile Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan hukukî hükümlerin ortak ve ayrı yönlerini tespit etmek suretiyle her iki kitabın da getirdiği yeni hukukî kavram ve hükümleri inceleyerek İlahî dinlerin hukuk anlayışı ile ilgili objektif bir ilmi araştırma yapmak, bu kitapların insanlığa sunduğu mesajın hukukî açıdan orijinal taraflarını ortaya çıkarmak suretiyle verdikleri evrensel mesajı tanıtmının yanı sıra Kur'ân-ı Kerîm'in değışmez ve esnek taraflarını, son ilahi kitap olarak üstünlük ve özelliklerini tanıtmak, olaylar karşısındaki insan ihtiyacına ve yaratılışına uygun çözümler getirdiğini belirlemek ve Tevrat karşısındaki yerini ve önemini tespit etmektir. Ayrıca ilahi kitap halkalarının birbirleriyle olan bağlantısını da tespit etme amacındayız.

B. METOD VE KAYNAKLAR

Çalışmamızı hazırlarken Tevrat'ta ve Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan hukukî hükümler modern mânada tasnif edilmek suretiyle kamu hukuku ve özel hukukla ilgili bütün hükümler öncelikle tespit edilmeye çalışıldı. Giriş bölümünde insanlık ve hukuk, hukukun kaynakları, gerekliliği, kamu hukuku ve özel hukuk ayrımı ve Tevrat hakkında genel bilgiler verildi. Birinci bölümde Tevrat'taki hükümler tek tek ele alındı. İkinci bölümde ise Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan hukukî hükümler ayrıntısıyla ele alınmaya çalışıldı. Üçüncü bölümde ise bu iki ilahî kitapta bulunan hükümler benzer, örtüşen, ayrışan ve çakışan yönleriyle ele alındı. Günümüz insanına ve hukukun gayelerine ne kadar hizmet edebileceği tespit edilmeye ve hukukî açıdan Kur'ân-ı Kerîm'in Tevrat'tan ayrılan yönleri ve farklılığı ele alınmaya çalışıldı. Sonuç bölümünde ise çalışmanın sonucunda meydana çıkan netice kısaca özetlenmeye ve özellikle ilahî

asliyetini koruyup korumadığı bakımından Tevrat hakkında söylenebilecekler izah edilmeye çalışıldı. Çalışmamızda öncelikli iki kaynağımız Tevrat ve Kur'ân-ı Kerîm'dir. Tevrat baskısı olarak Kitab-ı Mukaddes Şirketinin 2002 baskısı, Kur'ân-ı Kerîm meâli olarak da Diyanet İşleri Başkanlığının Halil ALTUNTAŞ ve Muzaffer ŞAHİN tarafından hazırlanan 2004 baskısı meâli esas alındı. Konu ile ilgili Tevrat metinleri ve Kur'ân-ı Kerim âyetlerinin tamamı alındığından dolayı onları parantez içine almayıp parantezsiz bir şekilde vermeye çalıştık. Çalışmanın devamında her iki din (Yahudilik ve İslam) ve her iki kitap hakkında yapılan çalışmalar, İslam hukuku kaynakları ve dinler târihi çalışmalarına (özellikle karşılaştırmalı dinler târihi) önem verilmeye çalışıldı. Ayrıca günümüzde çıkan makale, dergi gibi ilmi yayınlardan çokça istifade ederek araştırmayı güncelleştirmeye çalıştığımızı belirtmek isterim. Faydalandığımız kaynaklardan lüzum görüldüğünde alıntı yapıp, bunu da dipnotta gösterdik, fakat bazı kaynaklardan istifade etmemize rağmen alıntı yapmadık, ama onları kaynakçada gösterdik.

C. KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

Bu çalışma Tevrat ve Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan kamu hukuku ve özel hukuk hükümlerinin Tevrat metinlerinin Hz. Mûsa'ya verildiği kabul edilen beş kitabı (Tora) ve Kur'ân-ı Kerim âyetleri esas alınarak yapılan bir çalışmadır. Böyle bir konunun derinlemesine araştırılması, Yahudî hukuku ve İslam hukuku bakımlarından incelenmesi bir yüksek lisans tezi açısından imkansız olacağı için meselenin sadece iki dinin ilahi kitapları çerçevesinde ele alınmasına özen gösterildi. Burada şunu da belirtmek yerinde olacaktır. Adil ÖKSÜZ tarafından "Ceza hükümleri açısından Tevrat ve Kur'ân" adlı bir doktora çalışması yapıldığından o konu oraya havale edilerek ceza hükümlerine değinilmemiştir. Bizim yaptığımız bu çalışma da bu konu ile ilgili bir başlangıç olması hasebiyle birçok eksik ve hatalara sahip olabilir.

II. İNSAN VE SOSYAL HAYATIN LÛZUMU

İnsan toplum (cemiyet) denen bir çevrede dünyaya gözlerini açar, orada yaşar çevresiyle münasebet kurar ve hayatı sona erer. Tek tek insanlar geçicidir; fakat toplumlar süreklidir. Toplum içinde yaşamak zorunda olan insan, her an kendi benzerleri, yani diğer insanlarla ilişki içerisinde. Hayatının başından sonuna kadar âile, okul, meslek, evlenme- boşanma, dînî inanç gibi hayatının her sahasında başkalarıyla münâsebet

kurar. İşte bir insanın bütün bu davranış ve işlerinde diğer insanlarla kurduğu bağlılık ve ilişkilerine sosyal ilişki (ictimâî münasebet) adı verilir.²

Kur'ân-ı Kerim bu hususu şu ayetlerle belirtmektedir:

“Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir diğiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır.”³ Ayrıca Nîsâ sûresi'nde:

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan; ikisinden birçok erkek ve kadın (meydana getirip) yayan Rabbinize karşı gelmekten sakının. Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde bir gözetleyicidir.”⁴

İbn-i Haldûn bu gerçeği “ictimâî hayat zarûrîdir. Filozoflar insanlar tabiatı gereği ictimâî bir varlıktır. Yani topluluk halinde ve toplum içinde yaşaması kaçınılmazdır. Bu durumu onlar medenilik biz ise ictimâî hayat (umrân) olarak ifade ederiz.” diye belirtir.⁵

A. SOSYAL HAYATTA HUKUKA VE DİĞER KURALLARA OLAN İHTİYAÇ

İnsanlar doğuştan cemiyetçi olduğu, varlığını ancak toplu olarak idâme ettirebildiği için, bu toplu yaşayışın faydaları yanında mahzurları da vardır. İnsanlar her bakımdan (maddî-mânevî) birbirine eşit ve denk olmadıkları için insanlar arasında bazı farklılıklar kendiliğinden doğar. Kuvvetli ve kâbiliyetli fertlerin başıboş hareket etmeleri, diğer fertlerin dolayısıyla cemiyetin düzeni aleyhine olacağından, insanlar ilk zamanlardan beri bazı kâide ve normlara uymanın zorunluluğunu hissetmişler, bunun neticesi olarak da birtakım kurallar ihdas etmiş veya Allah Teâlâ'nın peygamberleri vasıtasıyla beyan ettiği din ve kurallara uymuşlardır. Bu kâide ve düstûrların ana gayesi, cemiyetteki fertlerin birbirlerine topluma ve Allah'a karşı sorumluluklarını ve münasebetlerini

² Bilge Necip, *Hukuk Başlangıcı*, s. 1, Turhan Kitabevi Ank. 2000; Küçükmeriç, Necâti, *Hukuk*, Ank. 1987, s. 9.

³ Hucûrât Sûresi, 49/13.

⁴ Nîsâ Sûresi, 4/1.

⁵ İbn-İ Haldûn, Abdurrahman bin Muhammed bin Haldun Hadramî (1332–1406), *Mukaddime*, Çeviren Halil Kendir, Yenişafak Kültür Armağanı, İst.2004, I/ 79.

düzenlemek böylece cemiyet nizamını tesis etmektir. Bu kurallar din, hukuk, ahlak, örf, âdet ve muâşeret kurallarıdır.⁶

Toplum halinde yaşamak zorunda olan insanların kendilerini uymayı zorunlu saydıkları kuralların en önemlilerini hukuk kuralları oluşturur. Bu kurallar doğrudan doğruya kişilerin dış ilişkilerini düzenler. Mesela, satılan şeyin alıcıya teslim olunması ve alıcı tarafından ücretin ödenmesi; hırsızlık yapan ve adam öldürenin cezalandırılması; öğrencinin imtihan yönetmeliğine uyması vb. hakkındaki kurallar hukuk kuralları niteliği taşırlar. Her günkü hayatımızda karşılaştığımız pek çok belirtilerine rastladığımız hukuk kuralları da, diğer ictimâî kaideler gibi, cemiyetin ve cemiyet halinde yaşayan insanların ilişkilerini düzenleyerek, onların rahat ve huzurunu, güven ve barışını sağlamayı, başka bir ifade ile toplum hayatını korumayı gaye edinmişlerdir.⁷ Bu bakımdan hukuk kurallarının din, ahlak ve görgü kurallarından bir farkı yoktur. Bu itibarla çoğu zaman din, ahlak ve hukuk kurallarını diğerlerinden ayırmak kolaylıkla mümkün olmamaktadır. Bugün dahî hukuk kuralları ile din, ahlak ve görgü kuralları sürekli bir ilişki karşılıklı etki ve hatta birbiriyle karışım içindedir.⁸

B. HUKUKUN TÂRİFİ

Hukuk kelimesi ve hukuk ilminin çeşitli tarifleri bulunmakla beraber bunların hepsinde müşterek bir nokta vardır ki o da hukuk mefhumunun “cemiyeti düzenleyen kâideler” mefhumu içinde yer almış olmasıdır. Bu sebeple “hukuk” kelime olarak Arapça “Hak” kelimesinin çoğuludur. Hak “doğru, gerçek, yerinde, lâıyk, uygun, yaraşan gibi mânalarda kullanılır. Mülk hakkı, alacak hakkı, babalık hakkı, velayet ve vesayet hakkı ifadelerinde “selâhiyet ve iktidar manasında kullanılan hak sübjektif veya selâhiyet hak manasında olup hak nazariyesi ile bağlantılıdır. Türkçe’de eskiden haklar

⁶ Karaman Hayreddin, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I/ 9 ,Nesil Yayınları, İst. 1996 ; Bilge, s.1 vd ; Bu Konu İle ilgili ayrıca bak; Ali Haydar Efendi, *Dûraru’l-Hukkâm Min Şerhi Mecelleti’l-Ahkam*, İst.,1330. “...insan medeniyü’tabı’ olduğundan sair hayvanat gibi münferiden yaşamayıp bast-ı bisât-ı medeniyet ile yekdiğere muâvenet ve müşarekete muhtaçdır. Hâlbuki her şahıs kenduye mülâyim olanı taleb ve müzahim olan şeye gadep eder olduğundan beynlerinde adl ve nizamın halelden mahfuz kalması için gerek izdivac ve gerek mâbihi’ttemedün olan teavün ve iştirak hususlarında birtakım kavânin-i müeyyide-i şer’iyyeye muhtaç olur ki evvelkisi fikhın münâkehat kısmı ikincisi muâmelât kısmıdır. Ve emr-i temeddün’ün bu minval üzere pâydâr olası için ahkâm-ı ceza tertibi lâzım gelüp bu dahi fikhın ukûbât kısmıdır...” Mecelle, Mad.1. (Karaman, I/ 9 dan naklen)

⁷ Gözübüyük, A.Şeref, *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*, Ank. 1973, s.1.

⁸ Bilge, s.12 vd.; Karaman, I/ 11vd.; Dural Mustafa, *Medenî Hukuk Dersleri*, İst. 1983, s.3.

manasında kullanılan hukuk kelimesi bugün çok nadir kullanılır olmuştur. Günümüzde hukuk kelimesi bir ictimaî müessese ile bunun ilmi mânâsında kullanılmaktadır.⁹

Hukukun konusunu esas alan bir tarifi şöyle yapılabilir; “ toplum hayatında kişilerin, birbirleriyle ve toplumla olan münâsebetlerini düzenleyen ve uyulması kamu gücü ile desteklenmiş bulunan sosyal kurallar bütünüdür.”¹⁰ Karaman ise bir başka tarif de şöyle der: “Cemiyeti nizamlayan ve devlet müeyyidesi ile kuvvetlendirilmiş bulunan kaidelerin bütünüdür. Buradaki devlet müeyyidesinden maksat, devletin cebir ve zoru; yani hukuka riayet etmeyenlere karşı kullanılan devlet kuvvetidir.”¹¹

Bazı hukukçular da hukukun gayesini ve kaynağını da içeren maslahat amaçlı bir tanımlama yapmaktadırlar ki şöyle târif ederler: “Toplumun genel yararını fertlerin ve cemiyetin müşterek iyiliğini temin etmek amacıyla yetkili makam tarafından va’z edilmiş ve devlet müeyyidesi ile donatılmış sosyal kurallar bütünüdür.” Fakat örf ve adet hukukunu dışarıda bıraktığından dolayı yetkili makam ifadesi bu tanımlı kısırlaştırmaktadır.¹²

C. DİN - HUKUK MÜNÂSEBETİ VE HUKUK KAYNAĞI OLARAK DİN

İslam dini din - hukuk ayrımı yapmamaktadır. Diğer hukuk sistemlerinde din hukuk ayrımı olsa da din kuralları en kapsamlı kurallardır ve din kuralları sırasıyla ahlak ve hukuk kurallarını da kapsamaktadır. Laik hukuk sistemlerinde dahî din – ahlak ve hukuk kuralları bazen iç içe, bazen de ortak paydalarda buluşmakta ve birbirleri ile örtüşmektedirler.¹³

Hukuk kuralları bazen herkesin kendiliğinden uyduğu örf ve âdetler, bazen kral ve kabile reislerinin veya sözü dinlenir kişilerin veya büyüklerin emir ve yasakları bazen de kanun yapma yetkisini taşıyan bir meclisin koyduğu kaideler şeklinde olur. Çeşitli şekilleriyle bütün bu kanunların kaynak ve temeli insandır. İnsan yapısı vaz’î kanundur, yani kanunlar insanlar tarafından konulmuştur. Fakat bir kısım kanunlar vardır ki, kaynağı insan değil, yaratıcıdır. Böyle kanunlara da ilahî hukuk sistemi denilir. İnsanlar her iki hukuk nizamını görmüştür. Beşerî hukuk sistemleri insanlarca ortaya

⁹ Karaman Hayreddin, *Anahatlarıyla İslâm Hukuku*, Nesil Yayınları, İst, ty, I/22.

¹⁰ Bilge, s. 13.

¹¹ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I/10.

¹² Bilge, s. 13.

¹³ Bilge, s. 16–17.

konulmuştur. İlahî hukuk sistemini Allah-u Teâlâ tesis etmiş onları seçtiği peygamberler vasıtasıyla insanlara duyurmuştur.¹⁴

Dînî hukuk sistemlerinde ictihada ve değişime açık kısmı da dâhil olmak üzere hukuk da dinin bir parçasıdır ve din ile ilgili aynı hususiyeti taşır. Ancak din ve dünya işlerinin birbirinden kesin olarak ayrıldığı hukuku ortaya koyan lâik hukuk sistemlerinde hukuku ortaya koyan, kanun vaz'eden insanlardır. Bu sistemlerde hukukun kaynakları arasında din yoktur. Bütün ilâhî dinlerin özellikle (Musevilik ve İslam) hukukla yakından münasebetleri vardır ve hukukî normlar va'z ederler.¹⁵

Cemiyet hayatını düzenleyen ilk kurallar özellikle din kuralları olmuştur. İlk çağın en gelişmiş hukuku olan Roma hukukunun eski devirlerinde dahî din kuralları ile hukuk kurallarının ve bilhassa din adamları ile hukuk adamlarının iç içe olduğunu görüyoruz. O zaman hukukla meşgul olanlar “ pontif ” denilen rahiplerdi.¹⁶ Büyük dinlerin temelini oluşturan mukaddes kitaplar cemiyet hayatını düzenleyen kâidelerle doludur. Bu kâidelerin gayesi bir taraftan insanla-ulûhiyet (yaratıcı ile yaratan) arasındaki münasebetleri, diğer taraftan insanla- insan (yaratılanlar arasında insan- insan, insan-cemiyet, insan- hayvan, insan- çevre v.s) arasındaki münasebetleri tanzim etmektir. Kutsal metinler içinde din, ahlak ve hukuk kâideleri birbirinden ayrılmamış olarak mevcuttur. Bu şekilde bütün insan hayatını ve insan münasebetlerini düzenlemek iddiasında olan dinler beşer hayatının gidişinde uzun zamanlar çok mühim bir amil teşkil etmiş, bu etkiyi hukuk sahası da başta olmak üzere sosyal hayatın tamamında mer'î - resmî veya gayrî resmi olarak varlığını devam ettirmekte ve hukuk kaynağı olmayı sürdürmektedirler. Bu birçok İslam ülkesinde böyle olduğu gibi, dünyanın Yahudi Tevrat hukuku (veya Yahudi hukuku) ile idare edilen tek ülkesi olan İsrail’de de böyledir.¹⁷

İlâhî hukukların temeli, yaratıcı fikrine dayanır. Her canlı ve cansız Allah tarafından yaratılmıştır. Bütün yaratılmış şeylerin muhtaç olduğu, tabiatına uygun yaratıldığı gayeyi gerçekleştiren şeyleri hazırlamak Allah’ın hikmet, rahmet ve rablık sıfatlarının icabındandır. Üstün seviyeli olarak yaratılan insan, yaratıcının doğru yolu göstermesine, yaratılmış her şeyle münasebetini ve yaratılış gâyesini, genel yaşama halleriyle cemiyetteki davranış kaidelerini bilmek durumundadır. İnsanın tamamen başı boş

¹⁴ Zeydan, Abdülkerim, *İslam Hukukuna Giriş*, Ter. Ali Şafak, Kayıhan Yayınevi, İst. 1995, s.34.

¹⁵ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I/11.

¹⁶ Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, *Türk Medeni Hukukunun Umumi Esasları*, İst.1951, s.13. (Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I/10’dan naklen)

¹⁷ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I/11; Zeydan, s. 37 vd.

birakılması, bir kısım hattı hareket kâidelerinin konulmaması mümkün değildir. Nitekim âyette de : “ İnsan başıboş bırakılacağını mı zannediyor?” buyurulmuştur. Yani insan kendisiyle ilgili emir ve yasaklar olmadan başıboş mu bırakılacak zannediyor. Allah’ın emir ve yasakları, hayattaki hatt-ı hareket kâideleri ve insanın her türlü dünyevî işlerini tanzim eden kurallara hukuk denilmektedir.¹⁸ Bütün bunları göz önünde bulundurduğumuzda din ya hukuka kaynaklık etmektedir, ya da kendisi başlı başına yeni bir hukuk sistemi va’z etmektedir ki İslam dini ile Yahudilik bu konuda en bariz özellikler taşıyan iki ilahî kaynaklı dindir. Bunların temel kitapları ve kaynakları da sırasıyla Kur’ân-ı Kerim ve Tevrat’tır.

D. HUKUKUN TASNİFİ (HUKUKUN KOLLARA AYRILIŞI)

Sosyal hayat ve insanın sosyal hayata olan ihtiyacını, sosyal hayatta hukuka ve diğer kurallara olan ihtiyacı, hukukun târifini, din-hukuk münâsebeti ile dinin hukuk normlarındaki yerini dinlerin hukuk sahasındaki belirledikleri çizgiyi ana hatlarıyla belirttikten sonra konumuzla çok yakından alakalı olan hukukun tasnifini ve kollara ayrılmasını yani hukuk sistemini kısa da olsa incelemek konunun önemi ve anlaşılması bakımından faydalı olacaktır.

Hukuk sistemi demek pozitif¹⁹ hukukun düzenlediği münâsebetlere göre arzettiği tertip ve tasnif demektir. Bu tertip ve tasnif bilhassa devlet göz önünde bulundurulur yapıdır.²⁰ Çünkü hukukun târifinden de anlaşılacağı üzere hukuk, fert ile devlet, fert ile fert, devletle devlet arasındaki münasebetleri düzenler. Tarihî kaynak bakımından ve günümüzde en yaygın olan tasnif hukukun “ **kamu hukuku** ” (Amme hukuku) ve “**özel hukuk**” (Hususi hukuk) biçiminde tasnif edilmesidir. Bu ayırım Roma hukukuna kadar uzanır.²¹

İnsanların bir arada yaşaması toplumun örgütlenmesini gerektirmiş, bu ise hem toplumun hem de yöneticilerin gücünü ve nüfuzunu artırmıştır. Bu durum zaman içinde devlet örgütünü ve ilişkilerini düzenleyen kuralların ayrı bir biçimde incelenmesine yol açmıştır. Bu şekilde toplumsal örgütlenmeyi ve kişi–toplum ilişkilerini düzenleyen hukuk kurallarının tamamı kamu **hukuku** bölümünü oluşturur.²² Bu hukuk devlet

¹⁸ Zeydan, s. 34–35.

¹⁹ Belli bir yer ve zamanda yürürlükte olan hukuk, kanun, kaide ve nizamların tümü. Geniş bilgi için bak. Bilge, s. 28 vd.

²⁰ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, C.1.S.22.

²¹ Karaman, Aynı Eser, I/22; Bilge, s.110.

²² Bilge, s. 125.

mekanizmasının işleyişini, devletin hâkimiyet ve kudreti hâiz bir hükûmî şahıs sıfatıyla özel ve tüzel kişiler veya diğer devletlerle olan münasebetlerini düzenler. Bu hukuk sahasında devlet üstün, fert tâbi durumundadır.²³ Kamu hukukunun alt bölümlerine gelince bunları altı bölümde incelemek mümkündür.

Kamu Hukukunun Dalları

1- Anayasa Hukuku (esas teşkilât hukuku)

2- Yönetim (idare) hukuku

3- Ceza Hukuku

4- Usûl hukuku ile ilgili hükümler. Bu da ikiye ayrılır.

a) Hukuk mahkemeleri usûlü

b) Ceza mahkemeleri usûlü

5- Devletler umûmi hukuku

6- Umumi Amme (devlet- kamu) hukukudur. **Malî hukuk ile iş hukukunu** da kamu hukukuna eklemek mümkündür.²⁴

İnsanları Toplum içindeki eşit haklara sahip ve eşit sorumluluklar altında bulunan varlıklar olarak kabul eden ve onların sürdürdükleri ilişkileri düzenleyen hukuk alanına “ **özel hukuk**” (Hususi hukuk) denir. Özel hukuk insan haklarına ve eşitliğe dayandırılmaktadır. Bütün fertler hukuk karşısında eşittir. Kamu hukukunda devletten ferde doğru bir üstünlük varken özel hukukta her sınıf ve vasıftaki insan hukuk karşısında eşittir.²⁵ Özel (hususi) hukuku aşağıdaki gibi dört bölümde tasnif etmek mümkündür.

Özel (husûsî) Hukukun Dalları

1- Medenî Hukuk

a) Kişiler Hukuku

b) Aile Hukuku

c) Miras Hukuku

d) Eşya Hukuku

2- Borçlar Hukuku

²³ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I/22.

²⁴ Karaman, Aynı Eser, I/22–23; Bilge, s.125 vd.

²⁵ Bilge, s. 111. vd; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I/24.

3- Ticaret Hukuku

4- Devletler Özel Hukuku

a) Vatandaşlık (Tabiiyet) Hukuku

b) Yabancılar Hukuku

c) Kanunlar İhtilafı şeklinde tasnif edilebilir.²⁶

III. TEVRAT HAKKINDA ÖZET BİLGİ

Yahudilerin kutsal kitap külliyyatı, Tanah (yazılı dînî edebiyat) ve Talmut (sözlü dînî edebiyat) şeklinde ikiye ayrılır. Yahudilerin Tanah adını verdikleri, kutsal kitaplarına Hıristiyanlar Eski Ahit derler. Tanah üç bölümden oluşur: Tora (Tevrat) Neviim ve Ketuvim. Hıristiyanlar Tanah'ı 39 kitaptan, Yahudiler ise bazı kitapları birleştirerek 24 kitaptan müteşekkil sayarlar. Yahudilerin tasnifi Tora (Tevrat) 5, Neviim (peygamberler) 8, Ketuvim (kitaplar) 11 olmak üzere 5+8+11=24 dır.²⁷

Kitab-ı mukaddes şirketince “kitab-ı mukaddes” başlığı ile yayımlanan kitaplar bütünü, Yahudilik ve Hıristiyanlığın bütün kitaplarını bir arada sunmaktadır. Tevrat derken Hıristiyanlarca da kutsal kabul edilen Yahudilerin kutsal kitabı “Ahd-i Atîk’i” kastediyoruz.²⁸ Fakat Ahd-ı Atîk Yahudi kitaplarının tamamının adıdır. Tevrat ise Ahd-i Atîk’ten sadece bir cüzdür. Bu kitapların hepsine birden Tevrat denmesi ya bir cüz’ün umuma ıtlakı, ya da içlerinden en ehemmiyetli olması ve Hz. Mûsa’ya nispet edilmesi sebebiyledir.²⁹ Biz bu çalışmamızda Tevrat derken Ahd-i Atîk’in ilk beş kitabı olan (esfâr-ı hamse) ve Hz. Mûsa’ya nispet edilen Torah (Tevrat)’ ı kastediyoruz.

Yahudi kutsal kitabının ilk beş bölümünü teşkil eden Tevrat, beş kitaptan meydana gelmektedir. Bu kitaplar geleneksel sırayla şunlardır: Tekvin (yaratılış), Çıkış (Mısır’dan Çıkış), Levililer (İsariloğularının bir soyu) , Sayılar ve Tesniye (Yasanın Tekrarı). Tevrat’ın kitaplarının bu düzeni vahiy mahsûlü sayılmaktadır. Rabbîler’in bir

²⁶ Bilge, s.111vd; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I/ 24 -25. Burada islam hukukunun tasnifinin kendisi gibi farklı ve orijinal bir hukuk sistemi olduğunu söylemek, ahlak ve fıkıh kitaplarında kamu hukukuna karşı “ hukukullah ” ve husûsi hukuka karşı “ hukuku’l ibâd ” telakkileri mevcut olduğunu ancak islam hukukunun buna göre tasnif edilmediğini belirtmek gerekir. Fakat günümüzde yeni tasnife göre islam hukukunu tetkik bazı kolaylıklar ve faydalar getirdiğinden dolayı tercih edilmektedir.

²⁷ Tümer, Günay; Küçük, Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara, 1997. s.223.

²⁸ Harman, Ö. Faruk, DİA, “*Ahd-İ Atîk*” md. İst,1998. I/ 494.

²⁹ Şelebi, Ahmet, *Mukârenetü’ l Edyân*, Mektebetü’n-Nahdati’l- Mısriyye, Kahire, 1996, I/238.

kısmı Tevrat'ın bu düzeninden çeşitli konular hakkında hükümler çıkarılabileceğini ileri sürmüştür.³⁰

Tevrat (Tora), kanun, şeriat, emir, ders, rehber gibi anlamlara gelir. Yahudi kutsal kitabının bu birinci bölümüne Arapça Tevrat, İbranîce Tora denir. Tora yazılı ve sözlü olarak ikiye ayrılır. Yazılı Tora Yahudilere göre, Yahve (Tanrı Yahuda)'nin Sîna Dağında Mûsa'ya vahyettiği kitaptır. Sözlü Tora ise yazılı Tora'nın açıklaması ve nesilden nesile intikal eden Yahudilerce o olmaksızın yazılı Tora'nın anlaşılmasının mümkün olamayacağı kabul edilen Talmud'dur.³¹

Yahudi âlimleri ve hahamlarının tefsir ve ictehadları ikinci bir kaynak daha meydana getirmiştir ki buna Talmud denir. Sözlü kanunlar Yahuda (Juda- ha-Nasi) adlı bir din adamı tarafından miladî ikinci asırda kırk senelik bir çalışma sonunda bir kitap haline getirilmiştir ki buna Mişna denir. Mişna, Kitab-ı mukaddes'ten sonra sözlü yasanın derlenerek yazıya geçirilmesi ile beraber Talmud için temel oluşturması açısından Yahûdilik için en önemli dînî belgeyi meydana getirmiştir.³² Miladî üçüncü asırda Kudüs'te ve altıncı asırda Bâbil'de Mişna'ya birer şerh yazılmış bu şerhlere Gemera denilmiştir. Mişna ile bu iki Gemera Talmud'u meydana getirir. Talmud ise meydana geldiği Bu iki Gemera'nın ismine göre Kudüs ve Bâbil Talmud'u olarak adlandırılır.³³ Bâbil Talmud'u Kudüs Talmud'una göre daha uzundur. Daha olgun ve daha detaylı fikirleri ihtiva etmektedir. Talmud Yahudiler yanında ilham ve vahiy mahsulü olduğu kabul edilmektedir.³⁴

Tevrat'ta üç çeşit bölümlenme vardır. Bunlardan birincisi bâb şeklindedir. Hıristiyan kaynaklı olan bu bölümlenme şeklini daha sonra Yahudiler de benimsemiştir. Bu bölümlenme usulüne göre Tevrat, 187 bâbtan oluşmaktadır. Tekvin, 50; Çıkış, 40; Levililer, 27; Sayılar, 36; Tesniye, 34 bâbtır. Biz de bu çalışmamızda bu bölümlenmeyi esas almaktayız.³⁵

Tevrat (Tora) nın Beş Kitabı ve Muhtevası

³⁰ Adam, Baki, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat ve Yahudi Hayatındaki Yeri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, AÜSBE, Ank. 1994. s.16.

³¹ Günay; Küçük s. 221–222.

³² Örs, Hayrullah, *Musa ve Yahudilik*, Remzi Kitabevi, İst. 1966. s. 317–318.

³³ Ekinci, Ekrem Buğra, *Mukayeseli Dînî Hukuk Sistemleri, İslâm Hukuku ve Önceki Şeriatlar*, Arı Sanat, İst. 2003. s. 44–45; Bu konuda geniş bilgi için bkz: Zaferü'l-İslam Han, *Yahudilikte Talmud'un Mevkii Ve Prensipleri*, Ter. Mehmet Aydın. İst. İhya Yayınları, 1981.

³⁴ Günay; Küçük, s. 230.

³⁵ Adam, s. 18.

Tekvin: İki yaratılış hikâyesi ile başlayan tekvin Tevrat'ın ilk kitabıdır. Âlemin yaratılışı, Âdem ile Havva'nın cennetten kovuluşu, ilk cinayet, insan neslinin yeryüzünde çoğalması, Nuh tufanı, peygamberlerin hikâyeleri, Yusuf zamanında İsrailoğularının Mısır'a yerleşmesi gibi konuları ihtiva etmektedir.

Çıkış: İsrailoğularının Mısırdan çıkışıyla ilgilidir. Bu kitapta İsrailoğularının Mısır'daki kölelik hayatı, Mûsa'nın doğuşu, peygamberlikle görevlendirilmesi kavmini Mısır'dan çıkarması, Sîna'da vahiy gelmesi, on emirin verilmesi, Altın Buzağıya tapılması, toplanma çadırı ve Ahit sandığının yapılması gibi konular anlatılmaktadır.

Levililer: Başlıca konular şunlardır: Mabel'de takdim edilecek kurbanlar, keffaret, yiyecek ve içeceklerde gözetilmesi gereken dini kurallar, doğumdan sonra kadının hali; hayız, nifas ve gusülle ilgili meseleler; evlenmesi helal ve haram olanlar, zina; bayramlar, Yom kippur, ebeveyn ve komşulara karşı görevler; kölelik; cüzzam hastalığı ile ilgili meseleler. Hahamlık ve hahamların görevi üzerinde uzunca durması sebebiyle bu kitaba, "Kohenlerin Torahı" anlamında "Torat Kohanim" de denilmektedir. Yunanca "Leviticus", Türkçe "Levililer" adını, diğer bir dinî sınıf olan ve kitapta zikri çok geçen "Levi'im" den almıştır.

Sayılar: İsrailoğullarının çölde geçen hayatını anlattığından bu kitaba, ilk cümlesinin beşinci kelimesinden hareketle, "Bemidbar" (çölde) denilmiştir. Konusu şunlardır: İsrailoğulları'nın nüfus sayımı, zina ile suçlanan kadının "acı su testi"ne tabi tutulması, nezir yemini, boyların Sina'dan ayrılış sırası ve düzeni, gökten mann inmesi, Allah'ın zafer kazandıracığına inanmadıklarından İsrailoğullarının Kenanlılara yenilmesi, Korah'ın (Karun'un) isyanı ve yere batırılması, Kırmızı İnek meselesi, Bal'am ve Bal'ak hikâyesi, erkek kardeşin olmadığı durumda kızlara miras verilmesi ile ilgili vahyin gelmesi ve suçluların kaçıp sığınabileceği şehirlerin tesbiti.

Tesniye: Dört tane kitabın (Tevrat) özet tekrarı mahiyetindedir. Bu kitap İsrailoğularının mısırdan nasıl çıktıklarını, uygulaması gereken kanunları ve onlara tavsiyeleri kapsamaktadır. En son Mûsa'nın ölümü anlatılmaktadır.³⁶

³⁶ Günay; Küçük, s. 223; Adam, s. 16-18.

BİRİNCİ BÖLÜM
TEVRAT'TA MEVCUT OLAN KAMU HUKUKU HÜKÜMLERİ
İLE ÖZEL HUKUK HÜKÜMLERİ

I. TEVRAT'TA MEVCUT OLAN KAMU HUKUKU HÜKÜMLERİ

A. TEVRAT'TA BULUNAN ANAYASA HUKUKU (ESAS TEŞKİLAT HUKUKU) VE UMÛMÎ AMME HUKUKU (GENEL DEVLET HUKUKU) İLGİLİ HÜKÜMLER

Anayasa hukuku (esas teşkilat hukuku) ve umûmî amme hukuku ile ilgili hükümler her iki kitapta da iç içe olduğundan ve benzer hükümler taşıdığından dolayı beraber mütalaa etmeye çalıştık.

1. Anayasa Hukuku (Esas Teşkilat Hukuku) ile Umûmî Amme Hukuku (genel devlet hukuku) nun Târifi ve Kapsamı

Anayasa hukuku, devletin şeklini tanzim, çatısını tespit eder ve devlet içindeki teşrî, icra, kaza (yasama-yürütme ve yargı) kuvvetlerinin birbiriyle olan münâsebetini, bunların hangi organlar vasıtasıyla kullanıldığını, ayrıca fertlerin devlete karşı olan hak ve ödevlerini tayin eder. Bütün bu hususları düzenleyen kanun da anayasadır.¹

Devlet hukuku daha ziyade somut anlamda devletin oluşumunu, devlet otoritesinin kökenini, bu otorite karşısında kişilerin özgürlüklerini; hukuk, felsefe, tarih ve sosyoloji açılarından inceler.²

2. Hukukun Üstünlüğü Prensibi Vardır

Size öğretilen yasa ve verilen karar uyarınca davranın. Size bildirilenin dışına çıkmayın.³

3. Hâkimiyet İlahî Kanunlara Âittir.

Musa, “Çünkü halk Tanrı'nın istemini bilmek için bana geliyor” diye yanıtladı, “Ne zaman bir sorunları olsa, bana gelirler. Ben de taraflar arasında karar veririm; Tanrı'nın kurallarını, yasalarını onlara bildiririm.” Beni dinle, sana öğüt vereyim. Tanrı seninle olsun. Tanrı'nın önünde halkı sen temsil etmeli, sorunlarını Tanrı'ya sen iletmelisin.⁴

¹ Bilge, s. 126.

² Aynı Eser, s. 157.

³ Tesniye, 17/11.

⁴ Çıkış, 18/ 15–16,19.

Size ve sizden sonra gelen çocuklarınıza iyilik sağlaması ve Tanrınız Rabb'in sonsuza dek size vereceği bu topraklarda uzun yıllar yaşamanız için bugün size bildirdiğim Rabb'in kurallarına, buyruklarına uyun. Musa'nın İsraililer'e anlattığı yasa budur. Mısır'dan çıktıktan sonra Musa'nın İsraililer'e bildirdiği yasalar, kurallar, ilkeler bunlardır.⁵ Yahudi hukukunun en erken koleksiyonu Eski Ahid'in ilk beş kitabıdır.⁶

4. Yönetim Şekli Krallıktır

Tanrınız Rabb'in size vereceği ülkeye girip orayı mülk edinerek yerleştiğinizde ve çevremizdeki ulusların tümü gibi biz de başımıza bir kral atayalım dediğinizde...⁷

İsraililer'i yöneten bir kralın olmadığı dönemde, Edom'u şu krallar yönetti...⁸

5. Kral Yaratıcının Seçtiği ve Aynı Soydan Kimse Olmalıdır

Atayacağınız kral Tanrınız Rabb'in seçtiği kişi olmalıdır. Atayacağınız kral kendi kardeşlerinizden biri olmalı. Soydaşlarınızdan olmayan birini, bir yabancıyı kral seçmeyeceksiniz.⁹ Rabb sizi ve başınıza atayacağınız kralı sizin de atalarınızın da bilmediği bir ulusa sürecek.¹⁰

6. Yöneticilerin İş Başına Gelmesi, Halkın Teklifi Sonucu Atama İlerdir. Yönetici Atamada Liyakate Dikkat Edilir. Her Topluluğa Bir Yönetici Atanır

O sırada size, “Tek başıma yükünüzü taşıyamam” dedim, Tanrınız Rabb sizi çoğalttı. Bugün göklerdeki yıldızlar kadar çoğaldınız. Atalarınızın Tanrısı Rabb sizi bin kat daha çoğaltsın ve söz verdiği gibi kutsasın! Sorunlarınıza, yükünüze, davalarınıza ben tek başıma nasıl katlanabilirim? Kendinize her oymaktan bilge, anlayışlı, deneyimli adamlar seçin. Onları size önder atayacağım. Siz de bunun iyi olduğunu onayladınız. Böylece oymaklarınızın bilge ve deneyimli kişiler olan ileri gelenlerini size önder atadım. Onlara biner, yüzer, ellişer, onar kişilik toplulukların sorumluluğunu verdim. Oymaklarınız için de yöneticiler görevlendirdim.¹¹

⁵ Tesniye, 4/40, 44–45.

⁶ Falk, Ze'ev W, “Yahudi hukuku”, Çev. Bilal Aybakan, *İlam Araştırma Dergisi*, c.III, say.1, (Ocak-Haziran 1998) s. 171.

⁷ Tesniye, 17/14; Örs, s. 204- 212.

⁸ Tekvin, 36/31.

⁹ Tesniye, 17/15.

¹⁰ Tesniye, 28/36.

¹¹ Tesniye, 1/9–15; ayrıca Tesniye, 16/18; Ayrıca aynı konuların tekrarı olarak bkz: Çıkış, 18/13–27.

7. Kral çok sayıda at, kadın, altın ve gümüş biriktirmemeli

Kral çok sayıda at edinmemeli, daha çok at satın almak için halkı Mısır'a göndermemeli. Çünkü Rabb size, bir daha o yoldan dönmeyeceksiniz dedi. Atayacağınız kral yüreğinin Rabb'den sapmaması için çok kadın edinmemeli, büyük ölçüde altın, gümüş biriktirmemeli.¹²

8. Kral kutsal yasayı yanında bulunduracak, ona uyacak ve kendisini halktan üstün görmeyecektir

Kral tahtına oturunca, Levili kâhinlerin¹³ koruması altındaki Kutsal Yasa'nın bir örneğini kendisi bir kitaba yazacak. Bu yasa örneğini yanında bulunduracak, yaşamı boyunca her gün onu okuyacak. Öyle ki, Tanrısı Rabb'den korkmayı, bu yasanın bütün sözlerine ve kurallarına uymayı öğrensün. Kendini kardeşlerinden üstün saymasın, yasanın dışına çıkmasın; kendinin ve soyunun krallığı İsrail'de uzun yıllar sürsün.¹⁴

9. Kötülükler ortadan kaldırılmalı düzen sağlanmalıdır

Tanrınız Rabb'in yürümenizi buyurduğu yoldan sizi saptırmaya çalıştı. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldırmalısınız.¹⁵ İsrail'den kötülüğü atmalısınız.¹⁶

10. Kanun önünde eşitlik vardır. Yabancılara kendi hukukunu seçme hürriyeti yoktur

Yerli yabancı herkes için tek bir yasanız olacak. Tanrınız Rabb benim.¹⁷

Sizin ve aranızda yaşayan yabancılar için topluluk aynı kuralları uygulamalıdır. Kuşaklar boyunca kalıcı bir kural olacak bu. Rabb'in önünde siz nasılsanız, aranızda yaşayan yabancı da aynı olacak. Size de aranızda yaşayan yabancıya da aynı yasalar ve kurallar uygulanacak." Bilmeden günah işleyen İsrail yerlisi için de aranızda yaşayan yabancı için de aynı yasayı uygulayacaksınız¹⁸

¹² Tesniye, 17/16–17.

¹³ “Kâhin” : Tanrı ile insanlar arasında aracılık yapan ve Tanrı'ya kurban sunmak gibi dinsel işlerle uğraşan görevli. Kâhinin büyüçülük, falcılık, sihirbazlık, gaipten haber vermek gibi işlerle uğraşması söz konusu değildi. Bu uygulamalar Tesniye, 18/ 9-14'de yasaklanmıştır.

¹⁴ Tesniye, 17/18–20.

¹⁵ Tesniye, 13/5, 17/7, 19/9, 21/21.

¹⁶ Tesniye, 17/12.

¹⁷ Levililer, 24 /22.

¹⁸ Sayılar, 15/15–16,29.

B. TEVRAT'TA BULUNAN İDARE HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

1. İdare Hukukunun Tanımı

Devletin devamlı işleyiş biçimini, görev ve yetkilerinin ayrıntılarını, günlük hizmetlerin yapılışını düzenleyen hukuku dalına idare hukuku denir. Kamu hizmetlerini düzenleyen hukuk dalıdır.¹⁹

2. Halkın İdarî ve Adlî İşlerini Görmek İçin Yöneticiler Atanır. Her Yöneticinin Sorumluluk Alanı Vardır. Yöneticilere Saygı Gerekir

Tanrınız Rabb'in size vereceği kentlerde her oymağınız için yargıçlar, yöneticiler atayacaksınız.²⁰ Böylece oymaklarınızın bilge ve deneyimli kişiler olan ileri gelenlerini size önder atadım. Onlara biner, yüzer, ellişer, onar kişilik toplulukların sorumluluğunu verdim. Oymaklarınız için de yöneticiler görevlendirdim.²¹ Halkınızın önderine lanet etmeyeceksiniz.²²

C. TEVRAT'TA BULUNAN YARGILAMA HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

1. Yargılama Hukukunun Târifi

Yargılama hukuku, devletin yargı kudretini temsil eden yargı mercilerinin (mahkemelerin) adalet tevzi ederken izleyecekleri yöntemleri, alınan kararları ve kararların icra ve infazını düzenleyen bir hukuku dalıdır.²³

2. Davalara Bakmak İçin Yargıçlar Atanır, Yargıçların Adaletle Hükmetmesi Emr Olunmuştur. Rüşvet Yasaklanmıştır

Tanrınız Rabb'in size vereceği kentlerde her oymağınız için yargıçlar, yöneticiler atayacaksınız. Onlar halkı gerçek adaletle yargılayacaklar. Yargılarken haksızlık yapma- yacak, kimseyi kayırmayacaksınız. Rüşvet almayacaksınız. Çünkü rüşvet bilge

¹⁹ Bilge, s. 137.

²⁰ Tesniye, 16/18.

²¹ Tesniye, 1/15, 16/18.

²² Çıkış, 22/28.

²³ Bilge, s. 148 vd.

kişinin gözlerini kör eder, haklıyı haksız çıkarır. Yaşamak ve Tanrınız Rabb'in size vereceği ülkeyi miras almak için doğruluğun, yalnız doğruluğun ardınca gidin.²⁴

Musa'yla yardımcısı Yeşu hazırlandılar. Musa Tanrı Dağı'na çıkarken, İsrail ileri gelenlerine, “Geri dönünceye kadar bizi burada bekleyin” dedi, “Harun'la Hur aranızda; kimin sorunu olursa onlara başvursun.”²⁵

Yargılarken haksızlık yapmayacaksın. Yoksula ayrıcalık göstermeyecek, güçlüyü kayırmayacaksın. Komşunu adaletle yargılayacaksın.²⁶

3. Mahkemeler de İlahî Kanunlar Geçerlidir

Musa, “Çünkü halk Tanrı'nın istemini bilmek için bana geliyor” diye yanıtladı, “Ne zaman bir sorunları olsa, bana gelirler. Ben de taraflar arasında karar veririm; Tanrı'nın kurallarını, yasalarını onlara bildiririm.”²⁷

4. Yargıçların Verdiği Karara İtiraz Hakkı Yoktur

Orada, Tanrınız Rabb'in önünde görev yapan kâhini ya da yargıcı kim dinlemeyip saygısızlık ederse öldürülmeli. İsrail'den kötülüğü atmalısınız. Bütün halk bunu duyup korkacak, bir daha saygısızlık etmeye kalkışmayacaktır.²⁸

5. Yargıç Kendisine Gelen Davaları Çözemezse Bir Üst Mahkemeye Sunmalıdır

Eğer kentlerinizde adam öldürme, dava, saldırı konusunda yargılamada sizi aşan sorunlarla karşılaşsanız, Tanrınız Rabb'in seçeceği yere gidin. Sorunlarınızı Levili kâhinlere ve o dönemde görevli yargıca götürüp soruşturun. Yargı kararını onlar size bildirecekler. Rabb'in seçeceği yerden size bildirilen karara uymalı, size verilen öğüdü tutmaya dikkat etmelisiniz.²⁹ Halka sürekli onlar yargıçlık etsin. Büyük davaları sana getirsinler, küçük davaları kendileri çözsünler. Böylece işini paylaşmış olurlar. Yükün hafifler.³⁰

²⁴ Tesniye, 16/18–20.

²⁵ Çıkış, 24/13–14; Ayrıca bkz Çıkış, 23/8.

²⁶ Levililer, 19/15.

²⁷ Çıkış, 18/ 15–16.

²⁸ Tesniye, 17/12–13.

²⁹ Tesniye, 17/8–10.

³⁰ Çıkış, 18/22.

6. Yargılama Konusunda Usulün Nasıl Olacağı Açık Bir Şekilde Belirtilmiştir

Ayrıca yargıçlarınıza, ‘Kardeşleriniz arasındaki sorunları dinleyin dedim, ‘Bir adamla İsraili kardeşi ya da bir yabancı arasındaki davalarda adaletle karar verin. Yargılarken kimseyi kayırmayın; küçüğe de, büyüğe de aynı gözle bakın. Hiç kimseden korkmayın. Yargı Tanrı'ya özgüdür. Çözemeyeceğiniz bir sorun olursa bana getirin, ben gerekeni yaparım. O sırada yapmanız gereken her şeyi size buyurmuştum.³¹

7. Şahısların Mahkemeye Nasıl Başvuracağı ve Suçlunun Nasıl Cezalandırılacağı Belirtilmiştir

Kişiler arasında bir sorun çıktığında, taraflar mahkemeye gittiğinde, yargıçlar davaya bakacak; suçsuzu aklayacak, suçluyu cezaya çarptıracaklar. Eğer suçlu kişi kamçılanmayı hak ettiyse, yargıç onu yere yatırtacak ve önünde suçu oranında sayıyla kamçılatacak. Suçluya kırk kırbaçtan fazla vurulmamalı. Kırbaç sayısı kırkı aşarsa, kardeşiniz gözünüz de aşağılanabilir.³²

8. Şâhitlik Emredilmiştir

Lanetleneneğini bile bile gördüğüne ya da bildiğine tanıklık etmeyen kişi günah işlemiş olur ve suçunun cezasını çekecektir.³³

9. Yalancı Şâhitlik Yasaklanmıştır

Yalan haber taşımayacaksınız. Haksız yere tanıklık ederek kötü kişiye yan çıkmayacak sınız. Kötülük yapan kalabalığı izlemeyeceksiniz. Bir davada çoğunluktan yana konuşarak adaleti saptırmayacaksınız. Duruşmada yoksulu kayırmayacaksınız. Duruşmada yoksula karşı adaleti saptırmayacaksınız Yalandan uzak duracak, suçsuz ve doğru kişiyi öldürmeyeceksiniz. Çünkü ben kötü kişiyi aklamam Yabancıya baskı yapmayacaksınız. Yabancılığın ne olduğunu bilirsiniz. Çünkü siz de Mısır'da yabancıydınız.³⁴

10. Yalan Yere Yemin Etmek Suçtur

Biri hangi konuda olursa olsun, kötülük ya da iyilik yapmak için, düşünmeden ve ne

³¹ Tesniye, 1/16–18.

³² Tesniye, 25/1–3.

³³ Levililer, 5/1.

³⁴ Çıkış, 23/ 1–3,6–7,9.

yaptığını bilmeden ant içerse, bunu anladığı an suçlu sayılacaktır.³⁵ Benim adımla yalan yere ant içmeyeceksiniz. Tanrınız'ın adını aşağılamış olursunuz. Rabb benim.³⁶

11. Yargılamada Tek Şâhit Yeterli Değildir

Herhangi bir suç ya da günah konusunda birini suçlu çıkarmak için bir tanık yetmez. Her sorun iki ya da üç tanığın tanıklığıyla açıklığa kavuşturulacaktır.³⁷

12. Yalancı Şâhide Zanlıya Verilen Cezanın Aynısı Verilmelidir

Eğer yalancı bir tanık kötü amaçla birini suçlarsa, aralarında sorun olan iki kişi Rabb'in önünde kâhinlerin ve o dönemde görevli yargıçların önüne çıkarılmalı. Yargıçlar sorunu iyice araştıraraklar. Eğer tanığın kardeşine karşı yalancı tanıklık yaptığı ortaya çıkarsa, kardeşine yapmayı tasarladığını kendisine yapacaksınız. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldırmalısınız. Geri kalanlar olup bitenleri duyup korkacaklar; bir daha aranızda buna benzer kötü bir şey yapmayacaklar. Acımayacaksınız: Cana can, göze göz, dişe diş, ele el, ayağa ayak.³⁸

13. İşlenen Suç İyice Araştırılması, İspatlanması ve Ölüm Cezası Gerekiyorsa İlk Önce Şâhitlerin Taş Atması Gerekir

...ve bu olay size bildirilirse, duyduklarınızı iyice araştırın. Duyduklarınız doğruysa ve bu iğrenç olayın İsrail'de yapıldığı kanıtlanırsa, bu kötülüğü yapan erkeği ya da kadını kentinizin kapısına çıkarın ve taşa tutarak öldürün. Ölmesi gereken, iki ya da üç kişinin tanıklığıyla öldürülecek; bir kişinin tanıklığıyla öldürülmeyecek. O kişiyi önce tanıklar, sonra bütün halk taşa tutsun. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldırmalısınız.³⁹

14. İntikam ve Kan Davaları Yasaklanmıştır. Düşmanlık Güdülmecektir

Halkının arasında onu bunu çekiştirerek dolaşmayacaksın. Komşunun canına zarar vermeyeceksin. Rabb benim. Kardeşine yüreğinde nefret beslemeyeceksin. Komşun günah işlerse onu uyaracaksın. Yoksa sen de günah işlemiş olursun. Öç almayacaksın. Halkından birine kin beslemeyeceksin. Komşunu kendin gibi seveceksin. Rabb benim.⁴⁰

³⁵ Levililer, 5/4.

³⁶ Levililer, 19/12.

³⁷ Tesniye, 19/15; Ayrıca bkz: Tesniye, 17/6.

³⁸ Tesniye, 19/15–21.

³⁹ Tesniye, 17/5–7.

⁴⁰ Levililer, 9/16–18.

Düşmanınızın yolunu şaşırılmış öküzüne ya da eşeğine rastlarsanız, onu kendisine geri götüreceksiniz. Sizden nefret eden kişinin eşeğini yük altında çökmüş görürseniz, kendi haline bırakıp gitmeyecek, ona yardımcı olacaksınız.⁴¹

15. Fâili Meçhûl Cinayetlerde İzlenmesi Gereken Yöntem (Bir Türlü Kasâme)

Tanrınız Rabb'in mülk edinmek için size vereceği ülkede, kırdan yere düşmüş, kimin öldürdüğü bilinmeyen birini görürseniz, ileri gelenleriniz ve yargıçlarınız gidip ölünün çevredeki kentlere olan uzaklığını ölçsünler. Ölüye en yakın kentin ileri gelenleri işe koşulmamış, boyunduruk takmamış bir düve alacaklar. Düveyi toprağı sürülmemiş, ekilmemiş ve içinde sürekli akan bir dere olan bir vadiye getirecekler. Orada, dereye düvenin boynunu kıracaklar. Levili kâhinler de oraya gidecek. Çünkü Tanrınız Rabb, onları kendisine hizmet etsinler, O'nun adıyla kutsasınlar diye seçti. Kavga, saldırı davalarına da onlar bakacak. Ölüye en yakın kentin ileri gelenleri, dereye boynu kırılan düvenin üzerinde ellerini yıkayacaklar. Sonra şöyle bir açıklama yapacaklar: Bu kan ellerimiz dökmedi, kimin yaptığını gözlerimiz de görmedi. Ya Rabb, kurtardığın halkın İsrailîleri'ni bağışla. Halkını dökülen suçsuz kanından sorumlu tutma. Böylece kan dökme günahından bağışlanacaklar. Rabb'in gözünde doğru olanı yapmakla, suçsuz kanı dökme günahından arınacaksınız.⁴²

16. Tevrat'ta Cezaların Şahsîliği Yönünde İki Zıt Hüküm Vardır

Cezaların şahsîliği sadece suç işleyenlerle onlara iştirak edenlere ceza verilmesi demektir.⁴³

Binlercesine sevgi gösterir, suçlarını, isyanlarını, günahlarını bağışlarım. Hiçbir suçlu cezasız bırakmam. Babaların işlediği suçun hesabını oğullarından, torunlarından, üçüncü, dördüncü kuşaklardan sorarım.⁴⁴

Ne babalar çocuklarının günahından ötürü öldürülecek, ne de çocuklar babalarının. Herkes kendi günahı için öldürülecek.⁴⁵ Bu hüküm kabile anlayışının sürdüğü o zamana göre son derece ileri bir hükümdür.⁴⁶

⁴¹ Çıkış, 23/4–5.

⁴² Tesniye, 21/1–9.

⁴³ Erem, Faruk, *Türk Ceza Hukuku*, Ank. 1968. I/175.

⁴⁴ Çıkış, 34/7.

⁴⁵ Tesniye, 24/16

⁴⁶ Örs, s. 171.

D. DEVLETLER UMÛMÎ HUKUKU ALANINDA TEVRAT'TA BULUNAN HÛKÛMLER

1. Devletler Umûmî Hukukunun Târifi

Bu hukuk dalı, egemenliğe sahip, bağımsız devletlerin ve uluslar arası kuruluşların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenler, bir devletin iç bünyesindeki ilişkileri değil, devletin dış ilişkilerini konu olarak ele almaktadır.⁴⁷ Devletlerin karşılıklı muamelelerinde hattı hareket kâidelerini tespit eder.⁴⁸

2. Başka Devletlerin, Askerî, Coğrafi ve Ekonomik Durumlarını Araştırmak İçin Casuslar Gönderilebilir

Rabb Musa'ya, "İsrail halkına vereceğim Kenan ülkesini araştırmak için bazı adamlar gönder" dedi, "Ataların her oymağından bir önder gönder." Musa Rabb'in buyruğu uyarınca Paran Çölü'nden adamları gönderdi. Hepsi İsrail halkının önderlerindendi.⁴⁹

3. Silahlı Mücadele Meşrûdur ve Şiddetle Emredilmiştir

Yahûdî şeriatında silahlı cihat meşrûdur. Tevrat İsrailoğularının diğer milletlerle din uğruna yaptığı savaşları anlatır ve onlara cesaret verir. Hz. Mûsâ peygamber sıfatıyla insanları dîne davet etmiş; devlet başkanı sıfatıyla da onlarla savaşmıştır.⁵⁰

Meleğim önünüzden gidecek, sizi Amor, Hitit, Periz, Kenan, Hiv ve Yevus topraklarına götüreceğim. Onları yok edeceğim. Onların ilahları önünde eğilmeyecek, tapınmayacaksınız; törelerini izlemeyeceksiniz. Tersine, ilahlarını yok edecek, dikili taşlarını büsbütün parçalayacaksınız.⁵¹

4. Bir Toplulukla Savaşmadan Önce Sulha Davet Edilirler Eğer Barışı Kabul Etmezlerse Onlarla Savaşılır ve Sonuçta Erkekleri Öldürülür, Kadınları Ve Çocukları Esir Edilir, Malları Yağmalanır. Bunun Sebebi Onların Putperest Olmasıdır

⁴⁷ Bilge, s. 163.

⁴⁸ Hamîdullah, Muhammed, *İslamda Devlet İdaresi*, Ter. Kemal KUŞCU, ist.1963, s. 3.

⁴⁹ Sayılar, 13/1-3 vd.

⁵⁰ İkinci, s. 114.

⁵¹ Çıkış, 23/23/24; Tesniye, 20/1-4,9; Sayılar 31.

Bir kente saldırmadan önce, kent halkına barış önerin. Barış önerinizi benimser, kapılarını size açarlarsa, kentte yaşayanların tümü sizin için angaryasına çalışacak, size hizmet edecekler. Ama barış önerinizi geri çevirir, sizinle savaşmak isterlerse, kenti kuşatın. Tanrınız Rabb kenti elinize teslim edince, orada yaşayan bütün erkekleri kılıçtan geçirin. Kadınları, çocukları, hayvanları ve kentteki her şeyi yağmalayabilirsiniz. Tanrınız Rabb'in size verdiği düşman malını kullanabilirsiniz. Yakınızdaki uluslara ait olmayan sizden çok uzak kentlerin tümüne böyle davranacaksınız. Ancak Tanrınız Rabb'in miras olarak size vereceği bu halkların kentlerinde soluk alan hiçbir canlıyı yaşatmayacaksınız. Tanrınız Rabb'in size buyurduğu gibi, onları (Hitit, Amor, Kenan, Periz, Hiv ve Yevus halklarını) tümüyle yok edeceksiniz. Öyle ki, ilahlarına taparken yaptıkları iğrençliklere uymayı size öğretemesinler, siz de Tanrınız Rabb'e karşı günah işlemeyesiniz.⁵²

5. Tevrat'a Göre Savaşa Gitmekle Sorumlu Olmayan Kişiler

Görevliler askerlere şöyle diyecekler: 'Yeni ev yapıp da içinde oturmayan biri var mı? Evine geri dönsün. Yoksa savaşta ölebilir, evine bir başkası yerleşir. Bağ dikip de üzümünü toplamayan var mı? Evine dönsün. Olur ya, savaşta ölür, üzümü bir başkası toplar. Bir kızla nişanlanıp da evlenmeyen var mı? Evine dönsün. Belki savaşta ölür, kızı başka biri alır Görevliler konuşmalarını şöyle sürdürecekler: Aranızda korkan, cesaretini yitiren var mı? Evine dönsün. Öyle ki, kardeşlerinin yürekleri onunki gibi ürpermesin.⁵³ Yeni evli bir adam savaşa gitmeyecek, ona herhangi bir görev verilmeyecek. Bir yıl özgürce evinde kalıp karısını mutlu edecek.⁵⁴

6. Putperestlerin Mâbedlerinin Yıkılması Emredilmektedir

Onlara şöyle yapacaksınız: Sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, Aşera putlarını devirecek, öbür putlarını yakacaksınız.⁵⁵

7. Savaşta Meyve Veren Ağaçlar Kesilmesi Yasaktır Ama Meyve Vermeyen Ağaçlar Kesilebilir

⁵² Tesniye, 20/10-18.

⁵³ Tesniye, 20/5-8.

⁵⁴ Tesniye, 24/5.

⁵⁵ Tesniye, 7/5.

Bir kentle savaşırken, kenti ele geçirmek için kuşatma uzun sürerse, ağaçlarına balta vurup yok etmeyeceksiniz. Ağaçların ürünlerini yiyebilirsiniz, ama onları kesmeyeceksiniz. Çünkü kırdaki ağaçlar insan değil ki kuşatma altına alsınız. Yalnız ürün vermediğini bildiğiniz ağaçları kesip yok edebilirsiniz. Sizinle savaşan kenti ele geçirene dek kesilen ağaçları kuşatma işinde kullanabilirsiniz.⁵⁶

8. Ganimetler Hakkında Tevrat'ta Bulunan Hükümler

Tevrat'ta Ganimetlerin tamamen yakılması hükmünün yanı sıra, muhariplerle muharip olmayanlar arasında yarı yarıya taksim edileceği ele geçen altın ve gümüşün Rabb'in hazinesine verileceği yönünde hükümler vardır⁵⁷

a) Ganimetlerin Paylaşılacağı Yönündeki Hüküm

Rabb Musa'ya şöyle dedi: Sen, Kâhin Elazar ve topluluğun aile başları ele geçirilen insanlarla hayvanları sayacaksınız. Ele geçirilenleri savaşa katılan askerlerle topluluğun geri kalanı arasında paylaşacaksınız.⁵⁸

b) Savaşa Katılan Askerlere Düşen Paydan Beş Yüzde Bir, Halka Düşenden Elli de Bir Mâbedin Hizmeti İçin Kahinlere ve Levililer'e Vergi Olarak Verilecektir

Savaşa katılan askerlere düşen paydan -insan, sığır, eşek, davardan- vergi olarak Rabb'e beş yüzde bir pay ayıracaksın. Bu vergiyi askerlere düşen yarı paydan alacak, Rabb'e armağan olarak Kâhin Elazar'a vereceksin. Öbür İsraililer'e düşen yarıdan, gerek insanlardan, gerek hayvanlardan sığır, eşek, davardan ellide birini alıp Rabb'in Konutu'nun hizmetinden sorumlu olan Levililer'e vereceksin. Musa'yla Kâhin Elazar Rabb'in Musa'ya buyurduğu gibi yaptılar.⁵⁹

c) Alınan Ganimetlerin Yakılacağına ve Ondan Hiçbir Şey Alınmayacağına dâir Hükümler

Yağmalanan malların tümünü toplayıp meydanın ortasına yığın. Kenti ve malları Tanrınız Rabb'e tümüyle yakmalık sunu olarak yakın. Kent sonsuza dek yıkıntı halinde

⁵⁶ Tesniye, 20/19–20.

⁵⁷ İkinci, s. 115.

⁵⁸ Sayılar, 31/25–27.

⁵⁹ Sayılar, 31/ 28–31.

birakılacak. Yeniden onarılmayacak. Yok edilecek mallardan hiçbir şey almayın. Böylece Rabb'in kızgın öfkesi yatışacak ve Rabb atalarınıza içtiği ant uyarınca size acıyacak, sevecenlik gösterecek, sizi çoğaltacaktır.⁶⁰

d) Savaşla Alınan Topraklar Boylara Göre Kurayla Paylaştırılacaktır

Ülkeyi yurt edinecek, oraya yerleşeceksiniz; çünkü mülk edinesiniz diye orayı size verdim. Ülkeyi boylarınız arasında kurayla paylaşacaksınız. Büyük boya büyük pay, küçük boya küçük pay vereceksiniz. Kurada kime ne çıkarsa, orası onun olacak. Dağıtımı atalarınızın oymaklarına göre yapacaksınız.⁶¹

9. Savaşa Çıkıldığında Karşı Tarafı Antlaşma Yapmak Onlarla Kız Alıp-Verme Kesinlikle Yasaktır

Gideceğin ülkedeki insanlarla antlaşma yapmaktan kaçın. Çünkü bu senin için bir tuzak olur. Onların sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, Aşera putlarını keseceksiniz.⁶²

Tanrınız Rabb bu ulusları elinize teslim ettiğinde, onları bozguna uğrattığınızda, tümünü yok etmelisiniz. Bu uluslarla antlaşma yapmayacaksınız, onlara acımayacaksınız. Kız alıp vermeyeceksiniz. Kızlarınızı oğullarına vermeyeceksiniz; oğullarınıza da onlardan kız almayacaksınız. Çünkü onlar oğullarınızı beni izlemekten saptırarak, başka ilahlara tapmalarına neden olacaklardır. O zaman Rabb size öfkelenecek ve sizi çabucak yok edecek. Onlara şöyle yapacaksınız: Sunaklarını yıkacak, dikili taşlarını parçalayacak, Aşera putlarını devirecek, öbür putlarını yakacaksınız.⁶³

10. Savaş Esirleri Hakkında Tevrat'ta Buluna Hükümler

a) Esir Kadınlarla Evlenilebilir, Evlendikten Sonra Boşarsa O Kadın Hür Olur

Düşmanlarınızla savaşmaya çıktığınızda ve Tanrınız Rabb onları elinize teslim ettiğinde, tutsaklar alır ve aralarında sevdiğiniz güzel bir kadın görürseniz, onu

⁶⁰ Tesniye, 13/16-17.

⁶¹ Sayılar, 33/53-54.

⁶² Çıkış, 34/12.

⁶³ Tesniye, 7/2-5.

kendinize eş olarak alabilirsiniz. Onu evinize götürün. Başını tıraş etsin, tırnaklarını kessin. Üzerinden tutsaklık giysilerini çıkarsın. Evinizde otursun. Anne babası için bir ay yas tutsun. Sonra kadını alan kişi onunla yatabilir. Erkek ona koca, kadın da ona karı olacak. Kadından hoşnut kalmazsa, onu özgür bıraksın. Kadınla yattığı için onu parayla satmasın, ona köle gibi davranmasın.⁶⁴

E. TEVRAT'TA BULUNAN MALÎ HUKUKLA İLGİLİ HÜKÜMLER

1. Malî Hukukun Târifi

Devletin kamu hizmetlerini yürütürken taşınmaz ve taşınmaz mallara özellikle paraya ihtiyaç vardır. İşte devletin bu paraları ve malları nasıl elde ettiği, nasıl kullandığı, nerelere ve ne biçimde harcadığı konularına ilişkin kurallar bütünü malî hukukun ve maliye biliminin konusunu oluşturur. Bütün bunlardan kamusal gelir elde etme ve bunları harcama işlerini düzenleyen hukuku kurallarının tamamına malî hukuk denir.⁶⁵

2. Savaşlarda Alınan Ganimetlerden Askerlere Düşen Paydan Beş Yüzde Bir, Halka Düşen Paydan da Ellide Bir Vergi Alınır

Savaşa katılan askerlere düşen paydan -insan, sığır, eşek, davardan- vergi olarak Rabb'e beş yüzde bir pay ayıracaksın. Bu vergiyi askerlere düşen yarı paydan alacak, Rabb'e armağan olarak Kâhin Elazar'a vereceksin. Öbür İsraililer'e düşen yarıdan, gerek insanlardan, gerek hayvanlardan -sığır, eşek, davardan- ellide birini alıp Rabb'in Konutu'nun hizmetinden sorumlu olan Levililer'e vereceksin.⁶⁶ Musa, Rabb'in kendisine buyurduğu gibi, Rabb'e ayrılan vergiyi Kâhin Elazar'a verdi.⁶⁷

3. Her Üç Yılın Sonunda O Yılın Bütün Ürününün Ondalığının Kentlerde Levililer, Fakirler, Dullar, Yabancılar ve Öksüzler İçin Toplanması Emredilmektedir.

Kentlerinizde yaşayan Levililer'i yüzüstü bırakmayın. Onların sizin gibi payları ve mülkleri yoktur. Her üç yılın sonunda, o yılın ürününün bütün ondalığını getirip

⁶⁴ Tesniye, 21/10-14.

⁶⁵ Bilge, s. 166.

⁶⁶ Sayılar, 31/28-30.

⁶⁷ Sayılar, 31/41.

kentlerinizde toplayın. Öyle ki, sizin gibi payları ve mülkleri olmayan Levililer, kentlerinizde yaşayan yabancılar, öksüzler, dul kadınlar gelsinler, yiyip doysunlar. Bunu yaparsanız, Tanrınız Rabb el attığımız her işte sizi kutsayacaktır.⁶⁸

F. TEVRAT'TA BULUNAN İŞ HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

1. İş Hukukunun Târifi

Kişiler arasında ücret karşılığında yapılan hizmet ilişkilerini düzenleyen hukuk dalına iş hukuku denir⁶⁹

2. İşçiye Hakkını Zamanında Vermek Emredilmektedir

Ücretle çalışan, gereksinimi olan, yoksul bir soydaşınızı ya da kentlerinizin birinde yaşayan bir yabancıyı sömürmeyeceksiniz. Ücretini her gün, güneş batmadan ödeyeceksiniz. Yoksul olduğu için güvencesi odur. Yoksa sana karşı Rabb'e haykırır ve sen de günah işlemiş sayılırsın.⁷⁰

3. Cumartesi Çalışmak Yasaktır (Şabat Günü) Hatta Bu Yasağa Uymayanlar Öldürülür

O gün şabat'tır, sizin için dinlenme günüdür. İsteklerinizi denetleyeceksiniz. Bu sürekli bir yasadır. Şabat günlerimi tutacaksınız. Tapınağıma saygı göstereceksiniz. Rabb benim. Altı gün çalışacaksınız. Ama yedinci gün olan şabat dinlenme ve kutsal toplantı günüdür. Hiçbir iş yapmayacaksınız. Yaşadığınız her yerde şabat'ı Rabb'e ayıracaksınız.⁷¹

İsraililer çöldeyken, şabat günü odun toplayan birini buldular. Odun toplarken adamı bulanlar onu Musa'yla Harun'un ve bütün topluluğun önüne getirdiler. Adama ne yapılacağı belirlenmediğinden onu gözaltında tuttular. Derken Rabb Musa'ya, "O adam öldürülmeli. Bütün topluluk ordugâhın dışında onu taşta tutsun" dedi. Böylece topluluk adamı ordugâhın dışına çıkardı. Rabb'in Musa'ya buyurduğu gibi, onu taşıyarak öldürdüler.⁷²

⁶⁸ Tesniye, 14.27.29; Ayrıca bkz: Tesniye, 14/ 22–26.

⁶⁹ Bilge, s. 167.

⁷⁰ Tesniye, 24/14–15.

⁷¹ Levililer, 16/31,19/30:23:3; Levililer, 26/2; ayrıca bugün de ekmek dâhil hiçbir şeyin bulunmayacağına dâir bkz: Çıkış, 16/23–30.

⁷² Sayılar, 15/32–36.

II. TEVRAT'TA MEVCUT OLAN ÖZEL (HUSUSÎ) HUKUK HÜKÜMLERİ

A. MEDENÎ HUKUK ALANINDA TEVRAT'TA BULUNAN HUKUKÎ HÜKÜMLER

Özel hukukun en geniş alanı medenî hukuktur. Medenî hukuk deyimi, bazen özel hukuk anlamında da kullanılmaktadır. Medenî hukuk özel kişilerin hallerini (ehliyet ve medenî hallerini) diğer kişiler ve mallarla eşitlik esasına dayanan âdî (normal) ilişkilerini düzenleyen hukuk koludur. Oldukça geniş bir alanı kapsayan medenî hukuku kendi içerisinde de birtakım alt kesimlere ayırmak mümkündür ki bunlar kişiler (şahıslar) hukuku, aile hukuku, miras hukuku, eşya hukuku ve borçlar hukukudur.⁷³

1. Tevrat'ta Bulunan Şahsın (kişiler) Hukuku ile İlgili Hükümler

a) Kişiler Hukukunun Târifi

Haklara sahip ve borçlarla mükellef varlıklara kişi denir. Medenî hukukun bu kısmı hak sahibi olarak kişiyi, kişiliğinin unsurlarını ve ehliyet meselelerini içine alır.⁷⁴

b) Tevrat'ta Yapılabilecek Sorumluluklar Emredilmiştir. Tevrat Bilmeden Yapılan Suç ve Günahlarda Bağışlanma ve Affettirme Müessesesi Getirmiştir

Bugün size ilettiğim bu buyruk ne tutamayacağınız kadar zor, ne de ulaşamayacağınız kadar uzaktır.⁷⁵

Kâhin Rabb'in önünde, bilmeden günah işleyen kişinin günahını bağışlatacak. Bağışlatma yapınca kişi bağışlanacak.⁷⁶

c) Tevrat Kölelik Müessesesini Kabul Eder

Tevrat'ta kölelikle ilgili şu hususlar yer almaktadır:

⁷³ Bilge, s. 111.

⁷⁴ Bilge, s. 112.

⁷⁵ Tesniye, 30/11.

⁷⁶ Sayılar, 15/ 28; Daha geniş bilgi için bkz: Sayılar, 15/22-29.

ca) Bir İsraili diğer bir İsrailiye kendini köle olarak satarsa ona köle gibi davranılmayacak, özgürlük yılında serbest kalacak. Çünkü Tevrat'a göre İsraililer köle olarak satılamazlar

Aranızda yaşayan bir kardeşin yoksullaşır, kendini köle olarak sana satarsa, onu bir köle gibi çalıştırmayacaksın. Yanında çalışan bir işçi ya da yabancı gibi davranacaksın ona. Özgürlük yılına dek yanında çalışacak. Sonra çocuklarıyla birlikte yanından ayrılıp ailesinin yanına, atalarının toprağına dönecek. Çünkü İsraililer benim Mısır'dan çıkardığım kullarımdır. Köle olarak satılamazlar. Ona efendilik etmeyecek, sert davranmayacaksın. Tanrı'ndan korkacaksın.⁷⁷

cb)Köleler ve cariyeler başka milletlerden olacaklar. Onlar köleleştirilebilir. İsrailoğulları ise yabancıya köle olursa işçi âdeti işçi statüsünde olacak ve hürriyetine kavuşacaktır.

Köleleriniz, cariyeleriniz çevrenizdeki uluslardan olmalı. Onlardan uşak ve cariyeye satın alabilirsiniz. Ayrıca aranızda yaşayan yabancıların çocuklarını, ister ülkenizde doğmuş olsun ister olmasın, satın alıp onlara sahip olabilirsiniz. Onları miras olarak çocuklarınıza bırakabilirsiniz. Hayatları boyunca size kölelik edecekler. Ancak bir İsraili kardeşine efendilik etmeyecek, sert davranmayacaksın. Aranızda yaşayan bir yabancı ya da geçici olarak kalan biri zenginleşir, buna karşılık bir İsraili kardeşin yoksullaşır kendini ona ya da ailesinin bir bireyine köle olarak satarsa, satıldıktan sonra geri alınma hakkı vardır. Kardeşlerinden biri, amcası, amcasının oğlu veya yakın akrabalarından, ailesinden biri onu geri alabilir. Ya da yeterli para bulursa, kendisi özgürlüğünü geri alabilir. Efendisiyle hesap görmeli. Kendisini sattığı yıldan özgürlük yılına kadar geçen yılları sayacaklar. Özgürlüğünün bedeli, kalan yılların sayısına göre bir işçinin gündelik ücreti üzerinden hesap edilecektir. Eğer geriye çok yıl kalıyorsa, buna göre özgürlüğünün bedeli olarak satın alındığı fiyatın bir bölümünü ödeyecek. Eğer özgürlük yılına yalnız birkaç yıl kalmışsa, ona göre hesap ederek özgürlüğünün bedelini ödemelidir. Efendisinin yanında yıllık sözleşmeyle çalışan bir işçi gibi yaşamalıdır. Senin önünde efendisinin ona sert davranmamasını sağlayacaksın. Bu yollardan özgürlüğüne kavuşmasa bile, özgürlük yılında çocuklarıyla birlikte özgür

⁷⁷ Levililer, 25/39-43; Ayrıca bkz: Levililer, 25/46-55; Ayrıca bkz: Çıkış, 21/1-3.

olacaktır. Çünkü İsraililer benim kullarım, Mısır'dan çıkardığım kendi kullarımdır. Tanrınız Rabb benim.⁷⁸

cc) Bir İbrani diğer bir İbrani'yi âzad ederken ona mal vermeli ve bundan dolayı bir sıkıntı duymamalıdır

Eğer İbrani kardeşlerinizden bir erkek ya da kadın size satılırsa, altı yıl size kölelik edecek, yedinci yıl onu özgür bırakacaksınız. Onu özgür bırakırken, eli boş göndermeyin. Ona davarlarınızdan, tahılınızdan, şarabınızdan bol bol verin. Tanrınız Rabb'in sizi kutsadığı oranda ona vereceksiniz. Mısır'da köle olduğunuzu, Tanrınız Rabb'in sizi kurtardığını anımsayın. Bu buyruğu bugün size bunun için veriyorum. Kölenizi özgür bırakınca üzülmemelisiniz. Size hizmet ettiği bu altı yıl boyunca ücretli bir işçiden iki kat fazla iş görmüştür. Tanrınız Rabb yaptığınız her işte sizi kutsayacaktır.⁷⁹

cd) Efendisinin kendisine verdiği kadın ve ondan olan özgürlük yılında özgür olmayacaktır, onlar efendisinde kalacak, eğer kendisi de kalmak isterse kulağı kölelik işaretiyle delinmek suretiyle kalabilecektir

Efendisi kendisine bir kadın verir ve o kadından çocukları olursa, kadın ve çocuklar efendisinde kalacak, yalnız kendisi gidecek. Ama köle açıkça, “Ben efendimi, karımla çocuklarımı seviyorum, özgür olmak istemiyorum” derse, efendisi onu yargıç⁸⁰ huzuruna çıkaracak. Kapıya ya da kapı sövesine yaklaştırıp kulağını bizle delecek. Böylece köle yaşam boyu efendisine hizmet edecek.⁸¹

ce) Kadın babası tarafından köle olarak satılabilir. Fakat köle olarak satılan kadın hakkında uygulanan hükümler ve davranışlar daha insanîdir.

Eğer bir adam kızını cariye olarak satarsa, kız erkek köleler gibi özgür bırakılmayacak. Efendisi kızla nişanlanır, sonra kızdan hoşlanmazsa, kızın geri alınmasına izin vermelidir. Kızı aldattığı için onu yabancılara satamaz. Eğer cariyeyi oğluna nişanlarsa, ona kendi kızı gibi davranmalıdır. Eğer ikinci bir kadınla evlenirse,

⁷⁸ Levililer, 25/44–55.

⁷⁹ Tesniye, 15/12–15,18.

⁸⁰ “Yargıç huzuru ” ya da “Tanrı huzuru”. Tanrı huzuru tapınma yeri anlamına gelebilir.

⁸¹ Çıkış, 21/4–6; ayrıca bkz: Tesniye,15/16–17.

ilk karısını nafakadan, giysiden, karılık haklarından yoksun bırakmamalıdır. Eğer bu üç hakkı ona vermezse, kadın karşılıksız özgür olacaktır.⁸²

cf) Kölesini öldüren cezalandırılacak, yaralanan köle buna karşılık hürriyetine kavuşacaktır

Bir adam erkek ya da kadın kölesini değnekle döverken öldürürse, kesinlikle cezalandırılacaktır. Ama köle hemen ölmez, bir iki gün sonra ölürse, köle sahibi ceza görmeyecektir. Çünkü köle onun malı sayılır. Bir adam erkek ya da kadın kölesini gözüne vurarak kör ederse, gözüne karşılık onu özgür bırakacaktır. Eğer erkek ya da kadın kölesinin dişini kırarsa, dişine karşılık onu özgür bırakacaktır.⁸³

cg) Hırsızlık yapan ve çaldığı malı ödeyemeyen köle olarak satılacaktır

Hırsız çaldığının karşılığını kesinlikle ödemelidir. Hiçbir şeyi yoksa hırsızlık yaptığı için köle olarak satılacaktır.⁸⁴

ch) Savaşta esir alınan bir kadınla evlenilebilir, hoşnut kalmazsa özgür bırakması gerekir

Düşmanlarınızla savaşmaya çıktığınızda ve Tanrınız Rabb onları elinize teslim ettiğinde, tutsaklar alır ve aralarında sevdiğiniz güzel bir kadın görürseniz, onu kendinize eş olarak alabilirsiniz. Kadından hoşnut kalmazsa, onu özgür bıraksın. Kadınlı yattığı için onu parayla satmasın, ona köle gibi davranmasın.⁸⁵

ci) Efendisinden kaçan köle teslim edilmeyecek, beğendiği bir yerde yaşayacak ve ona baskı yapılmayacaktır

Efendisinden kaçıp size sığınan köleyi efendisine teslim etmeyeceksiniz. Bırakın kendi seçeceği yerde, beğendiği bir kentte aranıza yaşasın. Ona baskı yapmayacaksınız.⁸⁶

ci) Köleler mîras yoluyla mîrasçılara intikal eder

Onları miras olarak çocuklarınıza bırakabilirsiniz. Yaşamları boyunca size kölelik

⁸² Çıkış, 21/7-11.

⁸³ Çıkış, 21/20-21.

⁸⁴ Çıkış, 22/3.

⁸⁵ Tesniye, 21/10-11,14.

⁸⁶ Tesniye, 23/15-16.

edecekler. Ancak bir İsraili kardeşine efendilik etmeyecek, sert davranmayacaksınız.⁸⁷

2. Aile Hukuku İle İlgili Hükümler

a) Aile Hukukunun Târifi

Bu hukuk dalı evlenme, boşanma, müesseseleri ile kişilerin âile içindeki durumlarını düzenleme konusu yapar. Aile bağları ile yakın ilişkisinden dolayı velayet ve vesayet müesseseleri de aile hukuku içinde düzenlenmiştir.⁸⁸

b) Tevrat'ta Evlenme İnsanlara İlahî Bir Emirdir

Onları kutsayarak, “Verimli olun, çoğalın” dedi, Yeryüzünü doldurun ve denetimimize alın; denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, yeryüzünde yaşayan bütün canlılara egemen olun.⁸⁹ İsrail’de evliliğin amacı çocuk yetiştirmek ve onları büyütmektir.⁹⁰ Yahudi ırkının yok olmasına sebep olacağı için evlenmemek, bile bile çocuk yapmamak suç sayılır ve neslin devamı için ölen kardeşin hanımıyla evlenmek emredilmiştir.⁹¹

c) Tevrat'ta Evlenilmesi Yasak Olan Kadınlar

Tevrat'ta evlenilmesi yasak olan kadınları aşağıya maddeler halinde sıralanmıştır.

ca) Kan bağı (akrabalık sebebiyle) evlenme yasağı

Hiçbiriniz cinsel ilişkide bulunmak için yakın akrabasına yaklaşmayacak. Rabb benim. Annenle cinsel ilişkide bulunarak babanın namusuna dokunmayacaksınız. O senin annendir. Onunla ilişki kurmayacaksınız. Babanın karısıyla cinsel ilişki kurmayacaksınız. Babanın namusudur o. Annenden ya da babandan olan, ister seninle aynı evde doğmuş olsun, ister olmasın üvey kız kardeşlerinden biriyle cinsel ilişki kurmayacaksınız. Kızının ya da oğlunun kızıyla cinsel ilişki kurmayacaksınız. Çünkü onların namusu senin namusundur. Babanın evlendiği kadından doğan kızla cinsel ilişki kurmayacaksınız. Çünkü o babandan değildir, senin kız kardeşin sayılır. Halanla cinsel ilişki

⁸⁷ Levililer, 25/46.

⁸⁸ Bilge, s. 113.

⁸⁹ Tekvin, 1/28;

⁹⁰ Örs, s. 176.

⁹¹ Ateş, Ali Osman, *Sünnetin Kabul veya Reddettiği Cahiliyye ve Ehl-i kitap Örf ve Âdetleri*, DEÜSBF, yayınlanmamış doktora tezi, 1989, s. 258.

kurmayacaksın. Çünkü o babanın yakın akrabasıdır. Teyzenle cinsel ilişki kurmayacaksın. Çünkü o annenin yakın akrabasıdır. Amcanın namusuna dokunmayacaksın. Karısına yaklaşmayacaksın, çünkü o senin yengendir. Gelinle cinsel ilişki kurmayacaksın. Çünkü oğlunun karısıdır. Onunla ilişki kurmayacaksın. Kardeşinin karısıyla cinsel ilişki kurmayacaksın. Çünkü o kardeşinin namusudur. Bir kadının hem kendisiyle, hem kızıyla cinsel ilişki kurmayacaksın. Kadının kızının ya da oğlunun kızıyla cinsel ilişki kurmayacaksın. Çünkü onlar kadının yakın akrabasıdır. Onlara yaklaşmak alçaklıktır. Karın yaşadığı sürece onun kız kardeşini kuma olarak almayacak ve onunla cinsel ilişki kurmayacaksın.⁹²

cb) Boşama sebebiyle evlenme yasağı

Eğer bir adam evlendiği kadında yakışsız bir şey bulur, bundan ötürü ondan hoşlanmaz, boşanma belgesi yazıp ona verir ve onu evinden kovarsa, kadın adamın evinden ayrıldıktan sonra başka biriyle evlenirse, ikinci kocası da ondan hoşlanmaz, boşanma belgesi yazıp verir, onu evinden kovarsa ya da ikinci adam ölürse, kadını boşayan ilk kocası onunla yeniden evlenemez. Çünkü kadın kirlenmiştir. Bu Rabb'in gözünde iğrençtir. Tanrınız Rabb'in mülk olarak size vereceği ülkeyi günaha sürüklemeyin.⁹³

d) Evlilik Hakkında Tevrat'taki Diğer Hükümler

da) Esir kadınlarla evlenilebilir⁹⁴

db) Tevrat'ta levirat evliliği denen dul kadınının kayınbiraderiyle evlenme hükmü vardır (Yubim). Evlenmek istemeyen erkeğe çeşitli müeyyideler uygulanır

Birlikte oturan kardeşlerden biri oğlu olmadan ölürse, ölenin dulu aile dışından biriyle evlenmemeli. Ölenin kardeşi dul kalan kadına gidecek. Onu kendine karı olarak alacak, ona kayınbiraderlik görevini yapacak. Kadının doğuracağı ilk oğul, ölen kardeşin adını sürdürsün. Öyle ki, ölenin adı İsrail'den silinmesin. Ama adam kardeşinin dul karısıyla evlenmek istemiyorsa, dul kadın kent kapısında görev yapan ileri gelenlere

⁹² Levililer, 18/6–18; Ayrıca bkz: Tesniye, 22/30. Tesniye, 27/20–23.

⁹³ Tesniye, 24/1–4.

⁹⁴ Tesniye, 21/10–14; Bkz: Bu konuda Tevrat'taki hükümler savaş esirleri hakkında Tevrat'ta bulunan hükümler bahsinde geçmiştir.

gidip şöyle diyecek: ‘Kayınbiraderim İsrail’de kardeşinin adını yaşatmayı kabul etmiyor. Bana kayınbiraderlik görevini yapmak istemiyor. Kentin ileri gelenleri adamı çağırıp onunla konuşacaklar. Eğer adam, Onunla evlenmek istemiyorum diye üstelerse, kardeşinin dul karısı ileri gelenlerin önünde adamın yanına gidecek, onun ayağındaki çarığı çıkaracak, yüzüne tükürecek ve “kardeşine soy yetiştirmek istemeyen adama böyle yapılır diyecek.” Adamın soyu İsrail’de “çarığı çıkarılanın soyu diye bilinecek.”⁹⁵

dc) Çok kadınla evlenmek hususunda kesin bir ifade bulunmamakla birlikte, çok evliliğin meşrû olduğunu şu ifadelerden anlıyoruz

Eğer ikinci bir kadınla evlenirse, ilk karısını nafakadan, giysiden, karılık haklarından yoksun bırakmamalıdır.⁹⁶

dd) Nişanlı olmayan bir bakireyle cinsel ilişkiye giren başlık parasını verip onunla evlenmelidir. Eğer kızın babası evlenmeye razı olmaz ise sadece başlık parası verecektir. Cebren bir nişanlı olmayan bir kıza sahip olan kızın babasına elli gümüş verecek, onunla evlenecek ve ceza olarak ölene dek onu boşayamayacaktır

Eğer biri nişanlı olmayan bir kıza aldatıp onunla yatarsa, başlık parasını ödemeli ve onunla evlenmelidir. Babası kızını ona vermeyi reddederse, adam normal başlık parası neyse onu ödemelidir.⁹⁷

Eğer bir adam nişanlı olmayan erden⁹⁸ bir kıza karşılaşıp, tutup onunla yatarsa ve bu ortaya çıkarsa, kıza yatan adam kızın babasına elli gümüş verecek. Kıza tecavüz ettiği için onu karı olarak alacak ve yaşamı boyunca onu boşayamayacaktır.⁹⁹

de) Din adamları evlilik hususunda bazı özel hükümlere tabidir. Evlenecekleri kadın namuslu, bâkire ve kendi soyundan olmalıdır

Kâhinler fahişelerle, kirletilmiş kadınlarla, boşanmış kadınlarla evlenmeyecek. Çünkü kâhin Tanrı için kutsal olmalıdır. Baş kâhinin evleneceği kadın bakire olmalıdır.

⁹⁵ Tesniye, 25/5–10.

⁹⁶ Çıkış, 21/10; Ayrıca Miras hukuku bölümünde gelecek olan Tesniye, 21/15–17 ye bakınız.

⁹⁷ Çıkış 22/16–17.

⁹⁸ Erden kelimesi bâkire mânasında kullanılmıştır.

⁹⁹ Tesniye, 22/28–29.

Dul, boşanmış, kirletilmiş ya da fahişe bir kadınla evlenmeyecek. Yalnız kendi halkından bakire bir kızla evlenebilir.¹⁰⁰

df) İsrailoğulları, oğullarını ve kızlarını yabancılarla evlendirmezler (putperestlerle evlenme yasağı)

Kızlarını oğullarınıza alırsınız. Kızlar başka ilahlara gönül verirken oğullarınızı da artlarından sürükler.¹⁰¹ Kız alıp vermeyeceksiniz. Kızlarınızı oğullarına vermeyeceksiniz; oğullarınıza da onlardan kız almayacaksınız. Çünkü onlar oğullarınızı beni izlemekten saptıracak, başka ilahlara tapmalarına sebep olacaklardır. O zaman Rabb size öfkelenecek ve sizi çabucak yok edecek.¹⁰²

dg) Her kız miras alabilmek için kendi soyundan evlenmelidir

Herhangi bir İsrail oymağında miras alan kız, babasının bağlı olduğu oymak ve boydan biriyle evlenmelidir. Öyle ki, her İsraili atalarının mirasını sahiplenebilsin.¹⁰³

dh) Mehir ya da başlık parası

Tevrat'ta normal şartlar altında yapılan bir evlilikte kadına veya babasına herhangi bir para veya verileceği hususunda herhangi bir hüküm yoktur. Ancak gayri meşrû birliktelik (kandırma ve zorla) sonucu meydana gelen mecbûrî evliliklerde başlık parası ve tazminat vardır¹⁰⁴ İbrâniler'de "mohar" denen ve bir kızı almak için onun babasına verilen kadın ücreti vardır ki, kadın boşandığında bunu geri vermek zorunda değildir.¹⁰⁵

e) Tevrat'ta Boşama ile İlgili Hükümler

ea) Evlendiği kızın bakire olmadığı yönünde iftira eden onun ebedî olarak boşayamaz. Adam kızın babasına buna karşılık tazminat verir eğer adamın dediği doğruysa kadın taşlanarak öldürülür

¹⁰⁰ Levililer, 21/ 7,13–14.

¹⁰¹ Çıkış, 34/16.

¹⁰² Tesniye, 34/16.

¹⁰³ Sayılar, 36/6–9; Ayrıca başka soydan evlenen kadının kâhin olan babasının kutsal sunusundan dahi yiyemeyeceğine dair bkz: Levililer, 22/12–13.

¹⁰⁴ Çıkış, 22/16–1; Tesniye, 22/28–29; Tevrat'ın bu bölümleri önceki kısımlarda aynen alınmıştır.

¹⁰⁵ Örs, s. 177.

Bir adam bir kadın alır, yattıktan sonra ondan hoşlanmazsa, ona suç yükler, adını kötüler, Bu kadınla evlendim ama onunla yatınca erden olmadığını gördüm derse, kadının annesiyle babası kızlarının erden olduğuna ilişkin kanıtı alıp kapıda görevli kent ileri gelenlerine getirecekler. Kadının babası ileri gelenlere, kızımı bu adamla evlendirdim ama o kızımdan hoşlanmıyor diyecek, Şimdi kızımı suçluyor, onun erden olmadığını söylüyor. İşte kızımın erden olduğunun kanıtı! Sonra anne-baba kızlarının erden olduğunu kanıtlayan yatak çarşafını ileri gelenlerin önüne serip gösterecekler. Kent ileri gelenleri de adamı cezalandıracaklar. Ceza olarak ondan yüz gümüş alıp kadının babasına verecekler. Çünkü adam İsraili bir erden kızın adını kötölemiştir. Kadın adamın karısı kalacak ve adam hayatı boyunca onu boşayamayacaktır. Ancak bu sav doğruysa, kızın erden olduğuna ilişkin bir kanıt bulunamazsa, kızı baba evinin kapısına çıkaracaklar. Kent halkı taşıyarak kızı öldürecek. Babasının evindeyken fuhuş yapmakla İsrail'de iğrençlik yapmıştır. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldıracaksınız.¹⁰⁶

eb) Boşama kadının eline boşama belgesi verip, onu evden kovmak sûretiyle gerçekleşir.

Eğer bir adam evlendiği kadında yakışsız bir şey bulur, bundan ötürü ondan hoşlanmaz, boşanma belgesi yazıp ona verir ve onu evinden kovarsa, ikinci kocası da ondan hoşlanmaz, boşanma belgesi yazıp verir, onu evinden kovarsa ya da ikinci adam ölürse...¹⁰⁷

ec) Li'ân (mülâane- lânetleşme) yoluyla boşanma

Kâhin kadını öne çağırıp Rabb'in önünde durmasını sağlayacak. Sonra, toprak bir kabın içine kutsal su koyacak. Konutun kurulu olduğu yerden biraz toprak alıp suya katacak. Kadını Rabb'in önünde durdurduktan sonra onun saçını açacak, anımsatma sunusu, yani kıskançlık sunusunu eline verecek. Kendisi de lanet getiren acı suyu elinde tutacak. Sonra kadına ant içirtip şöyle diyecek: Eğer başka bir adam seninle yatmadıysa, kocanla evliyken yoldan çıkıp günah işlemediysen, lanet getiren bu acı su sana zarar vermesin Ama kocanla evliyken yoldan çıkıp başka biriyle yatarak günah işlediysen kâhin kadına lanet andı içirtip şöyle diyecek: Rabb sana eriyen kalça, şişen karın versin. Rabb halkın arasında seni lanetli ve iğrenç duruma düşürsün. Lanet getiren bu su

¹⁰⁶ Tesniye, 22/13–21

¹⁰⁷ Tesniye, 24/1–3

karnına girince karnını şişirsin, kalçanı eritsin. O zaman kadın, âmin, âmin, diyecek. Kâhin bu lanetleri bir kitaba yazıp acı suda yıkayacak. Lanet getiren acı suyu kadına içirecek. Su kadının içine girince acılık verecek. Kâhin kadının elinden kıskançlık sunusunu alacak, Rabb'in huzurunda salladıktan sonra sunağa getirecek. Kadının anma payı olarak sunudan bir avuç alıp sunakta yakacak. Sonra kadına suyu içirecek. Eğer kadın kocasına ihanet etmiş, kendini kirletmişse, lanet getiren suyu içince acı duyacak; karnı şişip kalçası eriyecek. Halkı arasında lanetli olacak. Ama kendini kirletmemişse, temizse, zarar görmeyecek, çocuk doğurabilecek. Kıskançlık yasası budur. Bir kadın yoldan çıkar, kocasıyla evliyken kendini kirletirse, ya da bir koca karısını kıskanır, ona karşı yüreğinde kuşku uyanırsa, kâhin kadını Rabb'in önünde durduracak, bu yasayı ona uygulayacak. Kocasını herhangi bir suçtan suçsuz sayılacak, kadınsa suçunun cezasını çekecek.¹⁰⁸

3. Tevrat'ta Miras Hukuku ile İlgili Hükümler

a) Miras Hukuku ile İlgili Özet Bilgi

Miras, İnsanın sağlığında elde etmiş bulunduğu, para ile takdiri kabil mal, hak ve borçların, kendi ölümünden sonra mirasçı denen kimselere geçmesini ifade eder. Bırakılan borç ve mala tereke, miras bırakan kişiye muris, terekeden pay alacak kişiye de mirasçı denir.¹⁰⁹

b) Mîras Paylaşımında Aslolan Kan Bağdır ve Mîras Öncelikle Erkeklerin Hakkıdır. Mîras Şu Şekilde Paylaştırılır:

Rabb Musa'ya şöyle dedi: “ Selofhat'ın kızları doğru söylüyor. Onlara amcalarıyla birlikte miras olarak mülk verecek, babalarının mirasını onlara aktaracaksın.” İsraililer'e de ki, Bir adam erkek çocuğu olmadan ölürse, mirasını kızına vereceksiniz. Kızı yoksa mirasını kardeşlerine, kardeşleri yoksa amcalarına vereceksiniz. Amcaları da yoksa mirasını bağlı olduğu boyda kendisine en yakın akrabasına vereceksiniz. Yakını mirası mülk edinsin. Musa'ya verdiğim buyruk uyarınca, İsraililer için kesin bir kural olacak bu.¹¹⁰

¹⁰⁸ Sayılar, 5/11–31.

¹⁰⁹ Bilge, s. 113.

¹¹⁰ Sayılar, 27/6–11.

c) Miras Paylaşımında İlk Oğulluk Hakkı Diye Bir Kural Vardır. İlk Oğula Diğerlerinin İki Katı Verilir

Eğer bir adamın iki karısı varsa, birini seviyor ve öbüründen hoşlanmıyorsa; iki kadın da kendisine oğullar doğurmuşsa; ilk oğul hoşlanmadığı kadının oğluyorsa; adam malını miras olarak oğullarına bölüştürdüğü gün sevdiği kadının oğlunu kayırıp ona ilk oğulluk hakkını veremez. Hoşlanmadığı kadının oğlunu ilk doğan oğul olarak tanıyacak ve ona bütün malından iki pay verecektir. Çünkü bu oğul babasının gücünün ilk ürünüdür. İlk oğulluk hakkı onun olacak.¹¹¹

d) İsrailoğullarının On İki Soyu Arasında Miras İntikali Yoktur

İsrail’de miras bir oymaktan öbür oymağa geçmeyecek. Her İsraili atalarının bağlı olduğu oymağın mirasına bağlı kalacak. Herhangi bir İsrail oymağında miras alan kız, babasının bağlı olduğu oymak ve boydan biriyle evlenmelidir. Öyle ki, her İsraili atalarının mirasını sahiplenebilsin. Miras bir oymaktan öbür oymağa geçmeyecek. Her İsrail oymağı aldığı mirasa bağlı kalacak.¹¹²

4. Eşya Hukuku Alanında Tevrat’ta Bulunan Hükümler

Eşya hukuku şahısların taşınır taşınmaz maddî şeyler üzerinde kurdukları bağları düzenler¹¹³

a) Tevrat’ta Tarlaların Satışı Bir Çeşit Arazi – Ürün Değişimi Şeklindedir. Tarlayı Alan Tarladan Çıkan Ürün Karşılığında Borcunu Yıllara Göre Öder. Ödeme Yılları Artarsa Tarlanın Fiyatı da Artar.

Bir komşuna tarla satar ya da ondan tarla alırsan, birbirinize haksızlık yapmayacaksınız. Eğer sen ondan alıyorsan, özgürlük yılından sonraki yılların sayısına göre ödeyeceksin, o da sana ürün yıllarının sayısına göre satacak. Yılların sayısı çoksa fiyatı artıracak, azsa indireceksin. Çünkü sana yıllık ürünlerini satıyor.¹¹⁴

¹¹¹ Tesniye, 21/15–17.

¹¹² Sayılar, 36/7–9.

¹¹³ Bilge, s. 114.

¹¹⁴ Levililer, 25/ 14–16.

b) Tevrat'ta Toprak Satışı Yasaklanmıştır. Toprağı Satanın Geri Alma Hakkı Vardır. Arazisini Alma Gücü Olmayan Özgürlük Yılında Toprağına Kavuşacaktır

Tarlanız temelli olarak satılamaz. Çünkü bana aittir. Sizse yabancısınız, konuğumsunuz. Miras alacağınız ülkenin her yerinde tarlanın asıl sahibine tarlasını geri alma hakkı tanınmalıdır. Kardeşlerinizden biri yoksullaşır, toprağının bir parçasını satmak zorunda kalırsa, en yakın akrabası gelip toprağı geri alabilir. Toprağı satın alacak yakın bir akrabası yoksa sonradan durumu düzeler, yeterli para bulursa, satış yaptıktan sonra geçen yılları hesaplayacak ve geri kalan parayı toprağına sattığı adama ödeyip toprağına dönecek. Ancak toprağına geri alacak parayı bulamazsa, toprak özgürlük yılına kadar onu satın alan adama ait olacak. O yıl toprağı elinden çıkaracak, satan adam da toprağına kavuşacak.¹¹⁵

c) Tevrat'ta Ev Satışlarına Tahdit Getirilmemiştir. Şehirlerin Surlu Olup-Olmaması Bu Konuda Belirleyicidir. Mülkiyet Konusunda Levililer'e Özel Hükümler Getirilmiştir

Surlu bir kentte evini satan adamın evi sattıktan tam bir yıl sonrasına kadar onu geri alma hakkı olacaktır. Eğer bir yıl içinde evini geri almazsa, ev temelli olarak alıcıya geçecek, kuşaklar boyunca yeni sahibinin olacaktır. Özgürlük yılında ev yeni sahibinin elinden alınmayacaktır. Ama surlarla çevrilmemiş köylerdeki evler tarlalar gibi işlem görecektir. İlk sahibinin evi geri alma hakkı olacak, özgürlük yılında evi satın alan onu geri verecektir. Ancak Levililer kendilerine ait kentlerde sattıkları evleri her zaman geri alma hakkına sahiptirler. Eğer bir Levili bu kentlerde sattığı evi geri alamazsa, özgürlük yılında ev kendisine geri verilecektir. Çünkü Levililer'in kentlerindeki evler onların İsrail halkının arasındaki mülkleridir. Kentlerinin çevresindeki otlaklar ise satılamaz. Çünkü bunlar onların kalıcı mülküdür.¹¹⁶

¹¹⁵ Levililer, 25/23–28.

¹¹⁶ Levililer, 25/29–34.

B. BORÇLAR HUKUKU ALANINDA TEVRAT'TA BULUNAN HÜKÜMLER

1. Borçlar Hukukunun Târifi

Medenî hukukun, kişiler arasında kurulan türlü borç münasebetlerini ve bunlardan doğacak alacak haklarını ve borçları düzenleyen koluna borçlar hukuku denir.¹¹⁷

2. İsrailoğullarının Birbirlerinden Fâiz Alması Yasak, Yabancıdan Alması Serbesttir

Bir kardeşin yoksullaşır, muhtaç duruma düşerse, ona yardım etmelisin. Aranızda kalan bir yabancı ya da konuk gibi yaşayacak. Ondan faiz ve kâr alma. Tanrın'dan kork ki, kardeşin yanında yaşamını sürdürebilsin. Ona faizle para vermeyeceksin. Ödünç verdiğin yiyecekten kâr almayacaksın.¹¹⁸

Yabancıdan faiz alabilirsiniz ama kardeşinizden almayacaksınız. Böyle yapın ki, mülk edinmek için gideceğiniz ülkede el attığınız her işte Tanrınız Rabb sizi kutsasın.¹¹⁹

3. Borç Karşılığında Rehin Vardır. Fakat Aslî ve Zarurî İhtiyaçlar Ya Rehin Alınmaz ya da Akşama Kadar Alınır, Akşam Teslim Edilir

Komşunuzun abasını rehin alırsanız, gün batmadan geri vereceksiniz. Çünkü tek örtüsü abasıdır, ancak onunla örtünebilir. Onsuz nasıl yatar? Bana feryat ederse işiteceğim, çünkü ben iyilikseverim.¹²⁰

Rehin olarak ne değirmeni, ne de üst taşını alın. Bunu yapmakla adamın yaşamını rehin almış olursunuz.¹²¹

Komşuna herhangi bir şey ödünç verdiğinde, vereceği rehini almak için onun evine girmeyeceksin. Dışarıda bekleyeceksin. Ödünç verdiğin kişi rehini kendisi sana getirsin. Eğer yoksul biriye, onun rehini elinde olduğu sürece yatağa girmeyeceksin. Ondan aldığı giysiyi gün batımında ona kesinlikle geri vereceksin ki, onunla yatabilsin. O da seni kutsayacak. Bu yaptığım, Tanrın Rabb'in önünde sana doğruluk sayılacak. Yabancıya ya da öksüze haksızlık etmeyeceksiniz. Dul kadının giysisini rehin almayacaksınız.¹²²

¹¹⁷ Bilge, s. 115.

¹¹⁸ Levililer, 25/35-37; Çıkış 22/25; Tesniye 23/19.

¹¹⁹ Tesniye, 23/20.

¹²⁰ Çıkış, 22/26-27.

¹²¹ Tesniye, 6/10.

¹²² Tesniye, 10-13,17.

4. Tevrat Karşılıksız Borç (Karz-ı Hasen) Vermeyi Teşvik Eder

Tanrınız Rabb'in size vereceği ülkenin herhangi bir kentinde yaşayan kardeşlerinizden biri yoksulsa, yüreğinizi katılaştırmayın, yoksul kardeşinize eli sıkı davranmayın. Tersine, eliniz açık olsun; gereksinimlerini karşılayacak kadar ona ödünç verin. Yedinci yıl, borçları bağışlama yılı yakındır diyerek yüreğinizde kötü düşünce barındırmaktan sakının. Öyle ki, yoksul kardeşinize karşı eli sıkı davranıp ona yardım etmekten kaçınmayasınız. Yoksul kardeşiniz sizden Rabb'e yakınabilir, siz de günah işlemiş olursunuz. Ona bol bol verin, verirken yüreğinizde isteksizlik olmasın. Bundan ötürü Tanrınız Rabb bütün işlerinizde ve el attığınız her şeyde sizi kutsayacaktır¹²³

5. Tevrat Başka Milletlerden Borç Almayı Yasaklar

Tanrınız Rabb verdiği söz uyarınca sizi kutsayacak. Siz birçok ulusa ödünç vereceksiniz, ama siz ödünç almayacaksınız. Siz birçok ulusu yöneteceksiniz, ama onlar sizi yönetmeyecek.¹²⁴

6. Tevrat'ta Her Yedi Yılda Bir Borçların Silinmesi Hükümü Vardır. (İbra Yılı Uygulaması) Bu Sadece İsrailoğullarını Kapsar. Yabancıların Borcu Silinmez

Her yedi yılın sonunda size borçlu olanları bağışlayacaksınız. Borçları bağışlama işini şöyle yapacaksınız: Her alacaklı, komşusunun borcunu bağışlayacak. Borcun ödenmesi için komşusunu ya da kardeşini zorlamayacak. Çünkü Rabb'in borçları bağışlama yılı duyurulmuştur. Yabancıdan borcunu alabilirsin. Ama İsraili kardeşinin borcunu bağışlayacaksın. Aranızda yoksul kimse olmayacak. Tanrınız Rabb'in mülk edinmek için size vereceği ülkede Tanrınız Rabb'in sözünü can kulağıyla dinler, bugün size bildirdiğim bütün bu buyruklara özenle uyarsanız, O sizi kesinlikle kutsayacaktır.¹²⁵

7. Kayıp mal (lukata- buluntu mal) hakkında Tevrat'ta bulunan hüküm, malın sahibine iletilmesidir

Kardeşinin yolunu yitirmiş sığırını ya da koyununu görünce, onları görmezlikten gelme. Sığırı ya da koyunu kesinlikle kardeşine geri götüreceksin. Kardeşin sana uzaksa ya da hayvanın kime ait olduğunu bilmiyorsan evine götür. Kardeşin sığırını ya da

¹²³ Tesniye, 15/7–11.

¹²⁴ Tesniye, 15/6.

¹²⁵ Tesniye, 15/1–5.

koyununu aramaya çıkıncaya dek hayvan evinde kalsın. Sonra ona geri verirsın. Kardeşinin eşeğini, giysisini ya da yitirdiği başka bir şeyini gördüğünde, aynı biçimde davranacaksın. Görmezlikten gelmeyeceksın. Kardeşinin eşeğini ya da sığırını yolda düşmüş gördüğünde, görmezlikten gelme. Hayvanı ayağa kaldırması için kesinlikle kardeşine yardım edeceksın.¹²⁶

8. Emânetler ve Tazminatlar hakkında Tevrat'ta Bulunan Hükümler

a) Bilerek, Hatâen, Müsebbeben veya Hayvanların Verdiği Zararlarda Tazminat

Tevrat haksız fiillerden doğan mesuliyetlerde, bir kimse evcil hayvanını başkasının tarlasında otlatmak üzere salıverirse kendi tarlasının en iyisinden öder. Birisinin yaktığı ateş başkasının tarlasını yakarsa tazmin eder. Ödünç alınan bir mal sahibi beraber değilken telef olsa tazmin eder, sahibi beraberse ödemez kiraya sayar. Hayvan bir başkasının hayvanını öldürürse öldüren hayvan satılıp parası paylaşılacaktır, hayvanın saldırgan olduğu biliniyorsa, sahibi ölen hayvanın yerine aynısından verecek, ölen hayvan ise onun olacaktır. Bir kimsenin kazdığı çukura düşen hayvan telef olursa çukuru kazan tazminat öder, hayvan ise kendisinin olur.¹²⁷

Tarlada ya da bağda hayvanlarını otlatan bir adam, hayvanlarının başkasının tarlasında otlamasına izin verirse, zararı kendi tarlasının ya da bağının en iyi ürünleriyle ödeyecektir. Birinin yaktığı ateş dikenlere sıçrar, ekin demetleri, tarladaki ekin ya da tarla yanarsa, yangın çıkaran kişi zararı ödeyecektir. Biri komşusundan bir hayvan ödünç alır, sahibi yokken hayvan sakatlanır ya da ölürse, karşılığını ödemelidir. Ama sahibi hayvanla birlikteyse, ödünç alan karşılığını ödemeyecektir. Hayvan kiralanmışsa, kayıp ödenen kiraya sayılmalıdır.¹²⁸

Bir adam bir çukur açar ya da kazdığı çukurun üzerini örtmezse ve çukura bir boğa ya da bir eşek düşerse, çukuru kazan hayvanın bedelini ödeyecektir. Parayı hayvanın sahibine verecek, ölü hayvan kendisinin olacaktır. Bir adamın boğası komşusunun boğasını yaralar, yaralı boğa ölürse, sağ boğayı satıp parasını paylaşacak, ölü hayvanı

¹²⁶ Tesniye, 22/1-4.

¹²⁷ İkinci, s. 109.

¹²⁸ Çıkış, 22/5-6,14-15.

da bölüşeceklerdir. Eğer boğanın saldırgan olduğu ve sahibinin ona sahip çıkmadığı biliniyorsa, boğaya karşılık boğa verecek ve ölü hayvan kendisine kalacaktır.¹²⁹

b) Kendisine Emânet Edilen Emânete, İhanet Eden İki Katını Ödeyecektir

Biri komşusuna saklasın diye parasını ya da eşyasını emanet eder ve bunlar komşusunun evinden çalınrsa, hırsız yakalandığında iki katını ödemelidir. Ama hırsız yakalanmazsa, komşusunun eşyasına el uzatıp uzatmadığının anlaşılması için ev sahibi yargıç huzuruna çıkmalıdır. Emanete ihanet edilen konularda, öküz, eşek, koyun, giysi, herhangi bir kayıp eşya için bu benimdir diyen her iki taraf sorunu yargıcın huzuruna getirmelidir. Yargıcın suçlu bulduğu kişi komşusuna iki kat ödeyecektir.¹³⁰

c) Emanet Edilen Kişi Yeminle Emaneti Tazminden Kurtulur

Bir adam komşusuna korusun diye eşek, öküz, koyun ya da herhangi bir hayvan emanet ettiğinde, hayvan ölür, sakatlanır ya da kimse görmeden çalınrsa, komşusu adamın malına el uzatmadığına ilişkin Rabb'in huzurunda ant içmelidir. Mal sahibi bunu kabul edecek ve komşusu bir şey ödemeyecektir. Ama mal gerçekten ondan çalınmışsa, karşılığı sahibine ödenmelidir. Emanet hayvan parçalanmışsa, adam parçalarını kanıt olarak göstermelidir. Parçalanan hayvan için bir şey ödemeyecektir.¹³¹

d) Yemin, Hırsızlık, Emanet ve Kayıp Eşya Konusunda Haksız Kazanç Sağlayan Kimse Üzerine Beşte Birine de Ekleyerek Sahibine Teslim Etmeli ve Kâhine Bir Koç Vererek Günahını Bağışlatmalıdır

Çaldığı ya da haksızlıkla ele geçirdiği şeyi, kendisine emanet edilen ya da bulduğu kayıp eşyayı, ya da hakkında yalan yere ant içtiği şeyi, üzerine beşte birini de ekleyerek, suç sunusunu getirdiği gün sahibine geri vermeli. Rabb'e suç sunusu olarak kâhine belli değeri olan kusursuz bir koç getirmeli. Kâhin Rabb'in huzurunda onun günahını bağışlatacak; işlediği suç ne olursa olsun kişi bağışlanacak.¹³²

¹²⁹ Çıkış, 21/33–36.

¹³⁰ Çıkış, 22/7–9.

¹³¹ Çıkış, 22/10–13.

¹³² Levililer, 6/4–7.

C. TİCARET HUKUKU ALANINDA TEVRAT'TA BULUNAN HÜKÜMLER

Ticaret hukuku kısaca kişiler arasındaki ticaret ilişkilerini düzenler¹³³

1. Tevrat Ticareti Meşrû Görür

Bizimle birlikte yaşayın. Ülke önünüzde, nereye isterseniz yerleşin, ticaret yapın, mülk edinin. Bu adamlar bize dostluk gösteriyor dediler. Ülkemizde yaşasınlar, ticaret yapsınlar. Topraklarımız geniş, onlara da yeter, bize de. Birbirimize kız verip kız alabiliriz.¹³⁴

2. Cumartesi Çalışmak Yasaktır (Şabat Günü) Hatta Bu Yasağa Uymayanlar Öldürülür

O gün şabat'tır, sizin için dinlenme günüdür. İsteklerinizi denetleyeceksiniz. Bu sürekli bir yasadır. Şabat günlerimi tutacaksınız. Tapınağıma saygı göstereceksiniz. Rabb benim. Altı gün çalışacaksınız. Ama yedinci gün olan şabat dinlenme ve kutsal toplantı günüdür. Hiçbir iş yapmayacaksınız. Yaşadığınız her yerde şabat'ı Rabb'e ayıracaksınız.¹³⁵

İsraililer çöldeyken, şabat günü odun toplayan birini buldular. Odun toplarken adamı bulanlar onu Musa'yla Harun'un ve bütün topluluğun önüne getirdiler. Adama ne yapılacağı belirlenmediğinden onu gözaltında tuttular. Derken Rabb Musa'ya, "O adam öldürülmeli. Bütün topluluk ordugâhın dışında onu taşla tutsun" dedi. Böylece topluluk adamı ordugâhın dışına çıkardı. Rabb'in Musa'ya buyurduğu gibi, onu taşıyarak öldürdüler.¹³⁶

3. Tevrat Ziraatta Toprağı Altı Yıl Ekip Yedinci Yılda Nadasa Bırakmayı Emreder

Toprağınızı altı yıl ekecek, ürününü toplayacaksınız. Ama yedinci yıl nadasa bırakacaksınız; öyle ki, halkınızın arasındaki yoksullar yiyecek bulabilsin, onlardan artakalanı da yabanî hayvanlar yesin. Bağınıza ve zeytinliğinize de aynı şeyi yapın.¹³⁷

¹³³ Bilge, s. 116.

¹³⁴ Tekvin, 34.10.21.

¹³⁵ Levililer, 16.31.19.30, 23/3; Levililer, 26/2; ayrıca bugün de ekmek dâhil hiçbir şeyin bulunmayacağına dâir bkz: Çıkış, 16/23–30.

¹³⁶ Sayılar, 15/32–36.

¹³⁷ Çıkış, 23/10–11.

4. Tevrat Ölçü ve Tartıda Doğruluğu Emreder

Yargılarken, uzunluk ve sıvıölçerken, ağırlık tartarken haksızlık yapmayın. Doğru terazi, ağırlık taşı, efa¹³⁸ ve hin kullanın. Mısır'dan sizi çıkaran Tanrınız Rabb benim.¹³⁹ Torbanızda biri ağır, öbürü hafif iki türlü tartı olmayacak. Evinizde biri büyük, öbürü küçük iki türlü ölçü olmayacak. Tartınız da ölçünüz de eksiksiz ve doğru olacak. Öyle ki, Tanrınız Rabb'in size vereceği ülkede ömrünüz uzun olsun. Tanrınız Rabb bunları yapandan da, haksızlık edenden de tiksindir.¹⁴⁰

5. Fâiz Yahûdiler Arasında Yasak, Yahûdi Olmayanlardan Alınabilen Bir Kazançtır¹⁴¹

Yahudiler borç senetlerini satmak, fâizle para vermek en eski zamanlarda dünyanın bir numaralı bankerleri olmuşlardır.¹⁴² Yabancıya fâizle borç verilebileceği izninden faydalanan Yahûdiler çok serbest bir şekilde ticaret yapmış, hatta bankerlik ve tefecilik yaparak çok büyük servet sahibi olmuşlardır. Yahûdiler birbirine fâiz alıp- vere meyeceği için bugün İsrail'de bazı bankalarda Yahûdilere verilecek kredilerin dîni prensiplere tâbi olacağını bildiren ilanlar vardır.¹⁴³ Hz.peygamber (s.a.v) Medine'ye hicret ettiği sıralarda Yahudiler arasında fâizciliğin çok yaygın olduğunu görmekteyiz. Bu Yahudiler fâizle borç para vererek, borçlarını ödeyemeyenlerin mal ve arazilerine el koyup zengin olmuşlardır.¹⁴⁴

D. DEVLETLER ÖZEL HUKUKU ALANINDA TEVRAT'TA BULUNAN HÜKÜMLER

Bu hukuk dalı, belli bir siyasî topluma bağlı olan kişilerin, diğer bir siyasî topluma bağlı kişilerle olan ilişkilerinde uygulanacak hukuk Kurallarını tespit eder. Bu da kişileri devlete bağlayan siyasî ve hukukî bağ olan tâbiyet (uyrukluk- vatandaşlık) hukuku, bir memlekette yaşayan yabancıların hangi haklardan faydalanabilecekleri konusunu inceleyen yabancılar hukuku ve iki ayrı devlet vatandaşı arasında çıkan

¹³⁸ Ölçü: İbranice "Efa" yaklaşık 22 litrelik bir ölçek.

¹³⁹ Levililer, 19/35-36.

¹⁴⁰ Tesniye, 25/13-16.

¹⁴¹ Bu konuda borçlar hukuku ve ilgili dipnota bakınız.

¹⁴² Karaman, Hayreddin, *İslam Hukuk Tarihi*, Nesil yayınları, İst,1989. s. 43.

¹⁴³ İkinci, s. 109.

¹⁴⁴ Hamidullah, Muhammed, *İslam peygamberi*, I/ 616.

anlaşmazlıkların hangi kanuna göre ve hangi memleketin mahkemesinde çözüleceğini inceleyen kanunlar ihtilafı olmak üzere üç alt kola ayrılmaktadır.¹⁴⁵

1. Tâbiyet (Uyrukluk- Vatandaşlık) Hukuku Alanında Tevrat'ta Bulunan Hükümler

Tevrat genel olarak insanları İsrailoğulları ve diğerleri olarak ikiye ayırır. Hemen hemen bütün konularda bu ayrımı bulmak mümkündür. Anayasa, idare, muhakeme, fâiz, kölelik, savaş, dînî kurallar v.s gibi konularda bu ayırım açıkça göze çarpar.¹⁴⁶

2. Yabancılar Hukuku Alanındaki Hükümler

a) Tevrat, İsrailoğulları Hariç Diğer Bütün Milletlerin İsrailoğullarına Hizmet İçin Yaratıldığını, Yahudilerin Seçilmiş Millet Olduğunu Kabul Eder

Atalarınızı sevdiği ve onların soyunu seçtiği için sizi büyük gücüyle Mısır'dan kendisi çıkardı. Siz Tanrınız Rabb için kutsal bir halksınız. Tanrınız Rabb, öz halkı olmanız için, yeryüzündeki bütün halkların arasından sizi seçti. Rabb'in sizi sevmesinin ve seçmesinin sebebi öbür halklardan daha kalabalık olduğunuzdan değil. Siz sayıca öbür halklardan azdınız. Öyleyken Rabb atalarınızı sevdi, onlara bağlandı. Bugün olduğu gibi, onların soyu olan sizleri bütün halkların arasından seçti. Tanrınız Rabb için kutsal bir halksınız. Rabb öz halkı olmanız için yeryüzündeki bütün halkların arasından sizi seçti.¹⁴⁷

Barış önerinizi benimser, kapılarını size açarlarsa, kentte yaşayanların tümü sizin için angaryasına çalışacak, size hizmet edecekler.¹⁴⁸

b) Diğer Milletler Köle Olabilir Ama İsraililer Köle Olamazlar

Köleleriniz, cariyeleriniz çevrenizdeki milletlerden olmalı. Onlardan uşak ve cariye satın alabilirsiniz. Ayrıca aranızda yaşayan yabancıların çocuklarını, ister ülkenizde doğmuş olsun ister olmasın, satın alıp onlara sahip olabilirsiniz. Onları miras olarak çocuklarınıza bırakabilirsiniz. Hayatları boyunca size kölelik edecekler. Ancak bir

¹⁴⁵ Bilge, s. 123–124.

¹⁴⁶ Sayılar 9.14.15.14–16, 29, Levililer, 19.33.24.22.25.45, Tesniye, 15/3, 23/20.

¹⁴⁷ Tesniye, 4/37, 7/6–7.10.15.14.2.

¹⁴⁸ Tesniye, 20/11.

İsraili kardeşine efendilik etmeyecek, sert davranmayacaksın.¹⁴⁹ Çünkü İsraililer benim Mısır'dan çıkardığım kullarımdır. Köle olarak satılamazlar.¹⁵⁰

3) Kanunlar İhtilafı Sahasında Tevrat Başka Milletlere Hukukî Serbestlik Tanımaz. Kanunlar Ve Hükümler Yerli Yabancı Herkes İçindir

Yerli yabancı herkes için tek bir yasanız olacak. Tanrınız Rabb benim.¹⁵¹

Sizin ve aranızda yaşayan yabancılar için topluluk aynı kuralları uygulamalıdır. Kuşaklar boyunca kalıcı bir kural olacak bu. Rabb'in önünde siz nasılsanız, aranızda yaşayan yabancı da aynı olacak. Size de aranızda yaşayan yabancıya da aynı yasalar ve kurallar uygulanacak. Bilmeden günah işleyen İsrail yerlisi için de aranızda yaşayan yabancı için de aynı yasayı uygulayacaksınız¹⁵²

Yahudi hukuku, evrensel veya bölgesel bir geçerlilik iddiasında değildir. O, ikametgâhına, vatandaşlığına ve hatta inancına bakılmaksızın bütün Yahudilerin şahsi hukukudur. Çağdaş Yahudi hukuku, hukukî işlemlerin geçerliliğini değerlendirirken yabancı hukuka hâlâ itibar etmemektedir.¹⁵³

¹⁴⁹ Levililer, 25/44–46.

¹⁵⁰ Levililer, 25/42.

¹⁵¹ Levililer, 24/22.

¹⁵² Sayılar, 15/15–16,29.

¹⁵³ Falk, Ze'ev W, s. 170–171.

İKİNCİ BÖLÜM
KUR'AN-I KERİM'DE MEVCUT OLAN KAMU HUKUKU
HÜKÜMLERİ İLE ÖZEL HUKUK HÜKÜMLERİ

I. KUR'ÂN'I KERÎM'DE MEVCUT OLAN KAMU HUKUKU HÜKÜMLERİ

A. ANAYASA HUKUKU (ESAS TEŞKİLAT HUKUKU) VE UMÛMÎ AMME HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER¹

1. Kur'ân-ı Kerîm'de Yasama (Kanun Koyma) Yetkisi Allah'a ve Hz. Peygamber (s.a.v)'e Âittir.

Kur'ân-ı Kerîm'in indiği dönemde yasama yetkisi bütünüyle Allah'a ve Rasûlü'ne aitti. Bunun dışında sadece Hz. Peygamber (s.a.v)'in valilerini de bu konuda buldukları bölge için bu konuda yetkili kıldığı bilinmektedir. Vahyin tamamlanması ve Hz. Peygamber (s.a.v)'in vefatından sonra bu iş, Kur'ân-ı Kerîm'e ters düşmemek şartıyla ümmetin yetki ve sorumluluklarına dâhiline girmiştir. İslam hukuku ile ilgili disiplinler ise İslam uleması tarafından Kur'ân-ı Kerîm'deki ve Hz. Peygamber (sav)'in sünnetindeki yasamayı örnek ve kaynak olarak geliştirmiştir.²

2. Haram ve Helal Kılma Yetkisi Ancak Allah'a Âittir

De ki: “Allah'ın size indirdiği; sizin de, bir kısmını helâl, bir kısmını haram kıldığınız rızıklar hakkında ne dersiniz?” De ki: “Bunun için Allah mı size izin verdi, yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?”³

Yoksa, Allah'ın izin vermediği bir dini kendilerine tutulacak yol kılan ortakları mı var? Eğer (cezaların ertelenmesine dair) kesin hükmü olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz, zâlimler için elem dolu bir azap vardır.⁴

3. Yasama (Teşriî) da Allah'a ve Peygamber (s.a.v)'e İtaat Esastır

De ki: “Allah'a ve Peygamber (s.a.v)'e itaat edin.” Eğer yüz çevirirlerse şüphe yok ki Allah kâfirleri sevmez.⁵ Allah ve Rasûlü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman,

¹ Geniş bilgi için bkz: Şafîî, Ebi Abdullah Muhammed b. İdris, *El-Ümm*, Matbaât-ı Kübra, Emiriyye, Mısır 1324, I/ 68; Hamîdullah, Muhammed, *İslam Anayasa Hukuku*, haz. Vecdi Akyüz, Beyan Yayınları İst, 1995.

² Özsoy Ömer; Güler İlhami, Konularına *Göre Kur'ân (sistemik Kur'ân Fihristi)*, Ankara 2001, s. 487.

³ Yûnus Sûresi 10/59. ayrıca bkz. Nahl Sûresi 16/116; Her iki âyette de vurgulanmak istenen cahiliyye Araplarının yaptığıdır.(bkz.aynı eser)

⁴ Şûra Sûresi 42/21; Ayrıca bkz: Mâide Sûresi 5/87.

⁵ Âl-i İmrân Sûresi 3/ 21; Ayrıca bkz Nûr Sûresi 24/51.

hiçbir mü'min erkek ve hiçbir mü'min kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Rasûlüne karşı gelirse, şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır.⁶

(Ey Muhammed!) Biz sana Kitab'ı (Kur'an'ı) hak olarak indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana öğrettikleri ile hüküm veresin. Sakın hainlerin savunucusu olma. Hayır! Rabb'ine andolsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da verdiği hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar.⁷

Allah'ın, (fethedilen) memleketlerin ahalisinden savaşılmaksızın peygamber'ine kazandırdığı mallar; Allah'a, peygamber'e onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. O mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet (ve güç) hâline gelmesin diye (Allah böyle hükmetmiştir). Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir.⁸

4. Allah'ın İndirdiği Kitaplarla (Koyduğu Kanunlarla) Hükmetmemek Çok Büyük Kötülüktür.

Şüphesiz Tevrat'ı biz indirdik. İçinde bir hidayet, bir nur vardır. (Allah'a) teslim olmuş nebilere, onunla Yahudilere hüküm verirlerdi. Kendilerini Rabb'e adanmış kimseler ile âlimler de öylece hükmederlerdi. Çünkü bunlar Allah'ın kitabını korumakla görevlendirilmişlerdi. Onlar Tevrat'ın hak olduğuna da şahit idiler. Şu hâlde, siz de insanlardan korkmayın, benden korkun ve ayetlerimi az bir karşılığa değiştirmeyin. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler kâfirlerin ta kendileridir.

Onda (Tevrat'ta) üzerlerine şunu da yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş kısas edilir. Yaralar da kısasa tabidir. Kim de bu hakkını bağışlar, sadakasına sayarsa o, kendisi için keffaret olur. Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, zalimlerin ta kendileridir.

O peygamberlerin izleri üzere Meryem oğlu İsa'yı, önündeki Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gönderdik. Ona, içerisinde hidayet ve nur bulunan, önündeki Tevrat'ı doğrulayan, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için doğru yola iletici ve bir öğüt olarak

⁶ Ahzâb Sûresi 33/36.

⁷ Nisâ Sûresi 4/105, 65; Ayrıca bkz: 13-14.

⁸ Haşr Sûresi 59/7.

İncil’i verdik. İncil ehli Allah’ın onda indirdiği ile hükümler. Allah’ın indirdiği ile hükmetmeyenler, fasıkların ta kendileridir.

(Ey Muhammed!) Sana da o Kitab’ı (Kur’an’ı) hak, önündeki kitapları doğrulayıcı, onları gözetici olarak indirdik. Artık, Allah’ın indirdiği ile aralarında hükmet ve sana gelen haktan ayrılıp da onların arzularına uyma. Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol koyduk. Eğer Allah dileseydi, elbette sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat verdiği şeylerde sizi imtihan etmek için ümmetlere ayırdı. Öyle ise iyiliklerde yarışın. Hepinizin dönüşü Allah’adır. O zaman anlaşmazlığa düşmüş olduğunuz şeyleri size bildirecektir.

Aralarında, Allah’ın indirdiği ile hükmet. Onların arzularına uyma ve Allah’ın sana indirdiğinin bir kısmından (Kur’ân-ı Kerîm bazı hükümlerinden) seni şaşkınlıklarından sakın. Eğer yüz çevirirlerse, bil ki şüphesiz Allah, bazı günahları sebebiyle onları bir musibete çarptırmak istiyor. İnsanlardan birçoğu muhakkak ki yoldan çıkmışlardır.

Onlar hâlâ cahiliyye devrinin hükmünü mü istiyorlar? Kesin olarak inanacak bir toplum için, kimin hükmü Allah’ınkinden daha güzeldir?⁹

B. KUR’ÂN-I KERÎM’E GÖRE DEVLETİN BELLİ- BAŞLI HUSUSİYETLERİ

Kur’ân-ı Kerîm belli bir devlet şekli belirtmez.¹⁰(monarşi, oligarşi gibi) fakat devletin belli başlı husûsiyetlerini şöyle belirtir:

1. Hâkimiyet Allah’a Âittir

De ki: “Ey mülkün sahibi olan Allah’ım! Sen mülkü dilediğine verirsin. Dilediğinden de mülkü çeker alırsın. Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır, senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye hakkıyla gücü yetersin.”¹¹

Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah’ındır. Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.¹²

2. Düzen ve istikrar temin edilmelidir

“Zulüm ve baskı (fitne) ise adam öldürmekten daha büyüktür.”¹³

⁹ Mâide Sûresi 5/44–50.

¹⁰ Geniş Bilgi için Bkz: Eryarsoy, M.Beşir, *İslam Devlet Yapısı*, Buruc Yayınları,İst.1995.

¹¹ Âl-i İmrân Sûresi 3/ 26.

¹² Âl-i İmrân Sûresi 3/ 189.

¹³ Bakara Sûresi 2/217.

Baskı ve şiddet kalmayınca ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer (küfürden) vazgeçerlerse, şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını hakkıyla görendir.¹⁴

İnsanlardan öylesi de vardır ki, dünya hayatına ilişkin sözleri senin hoşuna gider. Bir de kalbindekine (Sözünün özüne uyduğuna) Allah'ı şahit tutar. Hâlbuki o, düşmanlıkta en amansız olandır. O, (senin yanından) ayrılınca yeryüzünde bozgunculuk yapmağa, ekin ve nesli yok etmeğe çalışır. Allah ise bozgunculuğu sevmez.¹⁵

Eğer inananlardan iki grup birbirleriyle savaşılırsa aralarını düzeltin. Eğer biri ötekine karşı haddi aşarsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar haddi aşan tarafa karşı savaşın. Eğer (Allah'ın emrine) dönerse, artık aralarını adaletle düzeltin ve (onlara) adaletli davranın. Çünkü Allah, adaletli davrananları sever.¹⁶

3. Hakka Teslimiyet ve Kanuna İtaat Gerekir (Resmî Otoriteye İtaat)

De ki: “Allah'a ve Peygamber 'e itaat edin.” Eğer yüz çevirirlerse şüphe yok ki Allah kâfirleri sevmez.¹⁷

Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e itaat edin ve sizden olan ulu'l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Rasûlü'ne arz edin.¹⁸ Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir.¹⁹

4. Hukuk Devleti Prensibi Esastır (Kanun Hâkimiyeti ve Adalete Riayet)

(Ey Muhammed!) Bundan dolayı sen çağrıya devam et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların hevâ ve heveslerine uyma ve şöyle de: “Ben, Allah'ın indirdiği her kitaba inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbi'miz, sizin de Rabbi'nizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz sizedir. Bizimle sizin aranızda tartışılacak bir şey yoktur. Allah, hepimizi bir araya toplayacaktır. Dönüş de ancak o'nadır.”²⁰

¹⁴ Enfâl Sûresi 8/39.

¹⁵ Bakara Sûresi 2/205-206.

¹⁶ Hucûrât Sûresi 49/9.

¹⁷ Âl-i İmrân Sûresi 3/32.

¹⁸ Allah ve Rasûlü'ne arz etmekten maksat, meselelerin Kur'an ve Sünnete göre çözüme kavuşturulmasıdır. Bkz: Yazır, III/17.

¹⁹ Nisâ Sûresi 4/59.

²⁰ Şûrâ Sûresi 42/15

Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Doğrusu Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphesiz ki Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.²¹

Ey iman edenler! Kendiniz, ana babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa, Allah için Şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun. (Şahitlik ettikleriniz) zengin veya fakir de olsalar (adaletten ayrılmayın). Çünkü Allah ikisine de daha yakındır. (Onları sizden çok kayırır.) Öyle ise adaleti yerine getirmede nefsinize uymayın. Eğer (şahitlik ederken gerçeği) çarpıtırmanız veya (şahitlikten) çekinirseniz (bilin ki) şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.²²

5. Toplum Islah Edilecek ve İyilikler Yaygınlaştırılacaktır

Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır.²³

Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten men eder ve Allah'a iman edersiniz.²⁴

Onlar, yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları Rasûle, o ümmî²⁵ peygamber'e uyan kimselerdir. O, onlara iyiliği emreder, onları kötülükten alıkoyar. Onlara iyi ve temiz şeyleri helâl, kötü ve pis şeyleri haram kılar. Üzerlerindeki ağır yükleri ve zincirleri kaldırır.²⁶ Ona iman edenler, ona saygı gösterenler, ona yardım edenler ve ona indirilen nura (Kur'an'a) uyanlar var ya, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.²⁷

Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar. Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verirler. Allah'a ve Rasûlüne itaat ederler. İşte bunlara Allah merhamet edecektir. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.²⁸

²¹ Nîsâ Sûresi 4/58

²² Nîsâ Sûresi 4/135

²³ Âl-i İmrân Sûresi 3/ 104.

²⁴ Âl-i İmrân Sûresi 3/ 110; Ayrıca bkz: Âl-i İmrân Sûresi 3/114.

²⁵ "Ümmî", okuma yazma bilmeyen insan demektir. Ancak okuma yazma bilmeyen her insan bilgisiz olmayacağı için, "ümmî", cahil demek değildir. Nitekim, okuma yazma bilmeyen Hz. Peygamber (s.a.v), vahiy yoluyla aldığı bilgilerin yanında, geniş çapta dünyevî tecrübe ve bilgilere sahip bulunuyordu: Ümmî kelimesinin diğer mâna ve yorumları için bkz: Yazır, IV/146.

²⁶ Âyetteki "ağır yük" ve "zincir" ifadeleri, mecazî olup, "ağır mükellefiyetler", "ağır teklifler" anlamlarını ifade eder. Bkz: Yazır, IV/148.

²⁷ Ârâf Sûresi 7/157.

²⁸ Tevbe Sûresi 9/71

Bunlar, tövbe edenler, ibadet edenler, hamdedenler, oruç tutanlar, rükû ve secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah'ın koyduğu sınırları hakkıyla koruyanlardır. Mü'minleri müjdele.²⁹

6. Danışma (Şûrâ prensibi) Esastır.³⁰

Kur'ân-ı Kerîm'in sûrelerinden birinin adı da şûrâ suresidir. Hz. Peygamber (s.a.v)'e ve O'nu temsil edenlere yönetimi danışma ile yapmaları emredilmiş, bu özellik seçkin bir husus olarak vurgulanmıştır.

(Dünyalık olarak) size her ne verilmişse, bu dünya hayatının geçimliğidir. Allah'ın, yanında bulunanlar ise daha hayırlı ve kalıcıdır. Bu mükâfat, inananlar ve Rabb'lerine tevekkül edenler, büyük günahlardan ve çirkin işlerden kaçınanlar, öfkelenedikleri zaman bağışlayanlar, Rabb'lerinin çağrısına cevap verenler ve namazı dosdoğru kılanlar; işleri, aralarında şûrâ (danışma) ile olanlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcayanlar, bir saldırıya uğradıkları zaman, aralarında yardımlaşanlar içindir.³¹

Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever.³²

7. Sosyal Adaletin Sağlanması İlkesi

Zekât adıyla toplanan, yetmediğinde de vergilendirme yoluyla elde edilen, başka kaynaklardan da takviye edilen fondan bütün ihtiyaç sahiplerinin de faydalanmaları, temel ihtiyaçlarını mutlaka temin etmeleri ve millî gelirin âdil paylaşımı ve servetin yeteri kadar tabana yansımaları sağlanacaktır.³³

²⁹ Tevbe Sûresi 9/112; Ayrıca bkz. el- Hacc Sûresi 22/41; Lokmân Sûresi 31/17.

³⁰ Bu konuda geniş bilgi için bkz; Cemâleddîn, Seyyid Abdullah, *İslam'da İdare ve Siyaset*, Haz. Abdulkâdir Kabakçı; Erol Bayraktar, İst,1993, s. 93.

³¹ Şûrâ Sûresi 42/36–39.

³² Âl-i İmrân Sûresi 3/ 159.

³³ Dihlevî, Şah Veliyyullah , *Huccetullahi'l Baliğa*, Çev. Mehmet Erdoğan, İz Yayıncılık, İst. 1994. II/ 131–147; Yavuz, Yunus, Vehbi, *İslam'da Zekât Müessesesi*, Çığır Yayınları, İst. 1977. s. 123–163; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I/51; Demir, Fahri, *İslam Hukukunda Mülkiyet Hakkı ve Servet Dağılımı*, DİB yayınları, Ankara 1993. s. 260 vd.

Mallarında (yardım) isteyen ve (iffetinden dolayı isteyemeyip) mahrum olanlar için bir hak vardır.³⁴

Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.³⁵

Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al ve onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (Onların kalplerini yatıştırır.) Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.³⁶

Bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah'a, Peygamber'e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir. Eğer Allah'a; hak ile batılın birbirinden ayrıldığı gün, (yani) iki ordunun (Bedir'de) karşılaştığı gün kulumuza indirdiklerimize³⁷ inandıysanız (bunu böyle bilin). Allah, her şeye hakkıyla gücü yetendir.³⁸

Allah'ın, (fethedilen) memleketlerin ahalisinden savaşılmaksızın peygamber'ine kazandırdığı mallar; Allah'a, peygamber'e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. O mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet (ve güç) hâline gelmesin diye (Allah böyle hükmetmiştir). Peygamber size ne veriyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir.³⁹

8. Din ve Vicdan Özgürlüğü Temel Prensiptir

Bu konuda din hürriyeti, ibadet hürriyeti, inanç hürriyeti dini kanaat hürriyeti gibi tabirlerde kullanılmaktadır. İslam dini son ve en ulvî din olmasına rağmen insanları İslam'a girmek için zorlamamış kimseye böyle bir hak tanımamıştır. Başka bir ifadeyle dinde zorlama yoktur.⁴⁰

³⁴ Zâriyât Sûresi 51/19.

³⁵ Tevbe Sûresi 9/60

³⁶ Tevbe Sûresi 9/103

³⁷ Bakınız: Âl-i İmrân Sûresi, 3/123–124.

³⁸ Enfâl Sûresi 8/41.

³⁹ Haşr Sûresi 59/7.

⁴⁰ Bu konuda geniş bilgi için bakınız; Armağan Servet, *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, DİB yayınları, Ankara 1996.

Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O hâlde, kim tâğûtu tanımayıp Allah'a inanırsa, kopmak bilmeyen sapasağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.⁴¹

De ki: “Hak, Rabb’inizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin.”⁴²

Eğer Rabb’in dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi elbette top yekûn iman ederlerdi. Böyle iken sen mi mü’min olsunlar diye, insanları zorlayacaksın? De ki: “Ey insanlar, size Rabb’inizden gerçek (Kur’an) gelmiştir. Artık kim doğru yola girerse, ancak kendisi için girer. Kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapar. Ben sizden sorumlu değilim.”⁴³

9. Irk, Renk ve Dil Ayrımı Yoktur

Kur’an toplum içinde insanların ekonomik, fizik, bilgi ve beceri bakımlarından farklı olmalarını kabul eder, ancak bunun didişme ve savaş sebebi olmasına izin vermez.

Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da O’nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda bilenler için elbette ibretler vardır.⁴⁴

Ey insanlar! Şüphesiz yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O’na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır.⁴⁵

C. YÖNETİM (İDARE) HUKUKU ALANINDA KUR’ÂN-I KERİM’DEKİ MEVCUT HÜKÜMLER

Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor. Doğrusu Allah, bununla size ne güzel öğüt veriyor! Şüphesiz ki Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.⁴⁶

⁴¹ Bakara Sûresi 2/256. Din, inanç esaslarını ve buna bağlı olarak yaşanan hayat tarzını ifade eder. Buna göre İslâm, iman ve hayat tarzı olarak hiç kimseye zorla kabul ettirilemez. Tâğût, sözlük anlamıyla sınırı aşan demektir. Kur’an’da kullanıldığı şekliyle kelime, “şeytan”, “nefis”, “putlar”, “sihirbazlar” gibi çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Kısaca “Tâğût” insanları azdıran, saptıran şeylerin hepsini ifade eder: Yazır, II/170–172.

⁴² Kehf Sûresi 18/29.

⁴³ Yûnûs, Sûresi 10/ 99,108; Ayrıca bkz: Nahl Sûresi 16/125; Âl-i İmrân Sûresi 3/20; Ankebût Sûresi 29/46.

⁴⁴ Rûm Sûresi 30/22.

⁴⁵ Hucûrât Sûresi 49/13.

⁴⁶ Nisâ Sûresi 4/58–59; Cemâleddîn, s. 27.

D. KUR'ÂN-I KERÎM'DE USÛL HUKUKU İLE İLGİLİ HÛKÛMLER (YARGILAMA HUKUKU)

İslam hukuku yargılama hukuku konusunda gayet ileri derecede hükümler beyan eder.⁴⁷

1. Hâkimlik ve Hâkimlerde Aranılan Özellikler

a) Kanunlara ve Adalete Bağlılık

(Ey Muhammed!) Biz sana Kitab'ı (Kur'an'ı) hak olarak indirdik ki, insanlar arasında Allah'ın sana öğrettikleri ile hüküm veresin. Sakın hainlerin savunucusu olma. Allah'tan bağışlama dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Kendilerine hainlik edenleri savunma. Zira Allah, hiçbir haini, hiçbir günahkârı sevmez⁴⁸

Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz, sakın ha sizi adaletsizliğe itmesin. Âdil olun. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.⁴⁹

Ona dedik ki: “Ey Dâvûd! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında hak ile hüküm ver. Nefis arzusuna uyma, yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır. Allah'ın yolundan sapanlar için hesap gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azap vardır.”⁵⁰

Kur'ân-ı Kerîm ister haklı, ister haksız olsun insanlara karşı adaletle davranmayı, küfür vb. zulümlerine rağmen onlara karşı âdil davranmayı emreder.⁵¹

b) Tarafsızlık

Ey iman edenler! Kendiniz, ana babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa, Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun. (Şahitlik ettikleriniz) zengin veya fakir de olsalar (adaletten ayrılmayın). Çünkü Allah ikisine de daha yakındır. (Onları sizden çok kayırır.) Öyle ise adaleti yerine getirmede nefsinize

⁴⁷ Bu konuda geniş bilgi için bkz; Atar, Fahreddin, *İslâm Adliye Teşkilâtı*, DİB yayınları, Ankara 1999. s. 151 vd.

⁴⁸ Nîsâ Sûresi 4/105–107; Ayrıca bkz konuyla ilgili bir önceki âyet.

⁴⁹ Mâide Sûresi 5/8; Ayrıca bkz: Nahl Sûresi 16/90.

⁵⁰ Sâd Sûresi 38/26.

⁵¹ Cessâs, Ebu Bekr Ahmed b. Ali er-Razi (370/981), *Ahkâmü'l Kur'ân*, Darü'l Kütübü'l Arabî, Lübnan, ty. II/397,

uymayın. Eğer (şahitlik ederken gerçeği) çarpıtırsanız veya (şahitlikten) çekinirseniz (bilin ki) şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.⁵²

Hayır! Rabb'ine andolsun ki onlar, aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükme, içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın, tam bir teslimiyetle boyun eğmedikçe iman etmiş olmazlar.⁵³

c) Karar Vermede Acele Etmemek, Sabırlı Olmak, Rüşvet Almamak

Ey iman edenler! Size bir fâsık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın.⁵⁴

Aranızda birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin. İnsanların mallarından bir kısmını bile bile günaha girerek yemek için onları hâkimlere (rüşvet olarak) vermeyin.⁵⁵

2. K. Kerim 'de İspat Vasıtaları⁵⁶

a) Noterlik (Yapılan İşi Belgelendirmek, Yazmak)

Ey iman edenler! Belli bir süre için birbirinize borçlandığınız zaman bunu yazın. Aranızda bir yazıcı adaletle yazsın. Yazıcı, Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde yazmaktan kaçınmasın, (her şeyi olduğu gibi dosdoğru) yazsın. Üzerinde hak olan (borçlu) da yazdırsın ve Rabb'i olan Allah'tan korkup sakınsın da borçtan hiçbir şeyi eksik etmesin (hepsini tam yazdırsın). Eğer borçlu, akli ermeyen veya zayıf bir kimse ise, ya da yazdıramıyorsa, velisi adaletle yazdırsın. (Bu işleme) şahitliklerine güvendiğiniz iki erkeği; eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ve iki kadını şahit tutun. Bu, onlardan biri unutacak olursa, diğerinin ona hatırlatması içindir. Şahitler çağırıldıkları zaman (gelmekten) kaçınmasınlar. Az olsun, çok olsun, borcu süresine kadar yazmaktan usanmayın. Bu, Allah katında adalete daha uygun, şahitlik için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha elverişlidir. Yalnız, aranızda hemen alıp verdiğiniz peşin ticaret olursa, onu yazmamanızdan ötürü üzerinize bir günah yoktur. Alışveriş yaptığınız zaman da şahit tutun. Yazana da, şahide de bir zarar verilmesin. Eğer aksini yaparsanız,

⁵² Nisâ Sûresi 4 /135.

⁵³ Nisâ Sûresi 4/65.

⁵⁴ Hucûrât Sûresi 49/6.

⁵⁵ Bakara Sûresi 2/ 188.

⁵⁶ Bu konuda geniş bilgi için bkz: Erbay, Celal, *İslam Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Vasıtaları*, İst.1999 s. 58, 218,253; Bayındır, Abdülaziz, *İslam Muhakeme Hukuku (Osmanlı Devri Uygulaması)* İst.1986. s. 141, 205; Atar, s. 194.

bu sizin için günahkârca bir davranış olur. Allah'a karşı gelmekten sakının. Allah, size öğretiyor. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.⁵⁷

b) Rehin

Eğer yolculukta olur da bir yazıcı bulamazsanız, o zaman alınmış rehinler yeterlidir. Eğer birbirinize güvenirseniz kendisine güvenilen kimse emanetini (borcunu) ödesin ve Rabb'i Allah'tan sakınsın.⁵⁸

c) Şâhitlik

İslam hukukunun şahitliğe çok önem verdiği, adaleti gerçekleştirmek için çok titiz davrandığı ve meselenin önemine ve ciddiyetine göre bir, iki ve dört şahit istediği önceki âyetlerden ve bundan sonra gelecek âyetlerden açıkça anlaşılmaktadır.

Bir de şahitliği gizlemeyin. Kim şahitliği gizlerse, şüphesiz onun kalbi günahkârdır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla bilendir.⁵⁹

(Bu işleme) şahitliklerine güvendiğiniz iki erkeği; eğer iki erkek olmazsa, bir erkek ve iki kadını şahit tutun. Bu, onlardan biri unutacak olursa, diğerinin ona hatırlatması içindir. Şahitler çağırıldıkları zaman (gelmekten) kaçınmasınlar.⁶⁰

Mallarını kendilerine geri verdiğiniz zaman da yanlarında şahit bulundurun.⁶¹

Boşanan kadınlar iddetlerinin sonuna varınca, onları güzelce tutun, yahut onlardan güzelce ayrılın. İçinizden iki âdil kimseyi şahit tutun. Şahitliği Allah için dosdoğru yapın. İşte bununla Allah'a ve ahiret gününe inanan kimselere öğüt verilmektedir. Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu açar.⁶²

Kadınlarınızdan fuhuş (zina) yapanlara karşı içinizden dört şahit getirin.⁶³ Onlar (iftiracılar) bu iddialarına dair dört şahit getirselerdi ya! Mademki şahit getirmediler;

⁵⁷ Bakara Sûresi 2/282; Bu âyette, borç ve alışveriş işlemlerinde anlaşmazlık çıkmasını önleyecek, tarafların haksızlığa uğramamasını sağlayacak belgelendirme, şahit tutma ve rehin gibi önlemlerin alınması istenmektedir. Bu uygulamaların ne şekilde gerçekleştirileceği konusunda ayrıntılara kadar inilmiş olması, konuya verilen önemi göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Ancak prensip, işlemin sağlama alınması olmakla beraber karşılıklı güven duygusunun da önemli bir unsur olduğu ve bunun kötüye kullanılmaması gerektiği vurgulanmaktadır: Yazır, II/ 258–264.

⁵⁸ Bakara Sûresi 2/283.

⁵⁹ Bakara Sûresi 2/283; ayrıca Yukarıda zikredilen ve 22. dipnotta geçen Nisâ 4 /135 âyeti de Şahitlikle alakalıdır. “ Eğer (şahitlik ederken gerçeği) çarpıtırmanız veya (şahitlikten) çekinirseniz (bilin ki) şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. ”

⁶⁰ Bakara Sûresi 2/282.

⁶¹ Nisâ Sûresi 4/6.

⁶² Talâk Sûresi 65/2.

⁶³ Nisâ Sûresi 4/15.

işte onlar Allah yanında yalancılardan ta kendileridir.⁶⁴ Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir. Ancak tövbe edip bundan sonra ıslah olanlar müstesna. Çünkü Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.⁶⁵

d) Li'an

Eşlerine zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği; kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair, Allah adına dört defa yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defada da; eğer yalancılardan ise, Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını ifade etmesiyle yerine gelir. Kocasının yalancılardan olduğuna dair Allah'ı dört defa şahit getirmesi (Allah adına yemin etmesi), beşinci defada da eğer kocası doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi, kadından cezayı kaldırır.⁶⁶

Sana (gerekli) bilgi geldikten sonra artık kim bu konuda seninle tartışacak olursa, de ki: “Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı çağıralım. Biz de siz de toplanalım. Sonra gönülden dua edelim de, Allah'ın lânetini (aramızdan) yalan söyleyenlerin üstüne atalım.”⁶⁷

e) Yemin

Ey iman edenler! Birinizin ölümü yaklaştığı zaman, vasiyet sırasında aranızda şahitlik (edecek olanlar) sizden adaletli iki kişidir. Yahut seferde olup da başınıza ölüm musibeti gelirse, sizin dışınızdan başka iki kişi şahitlik eder. Eğer şüphe ederseniz, onları namazdan sonra alı korsunuz da Allah adına, “Akraba da olsa, şahitliğimizi hiçbir karşılığa değişmeyiz. Allah için yaptığımız şahitliği gizlemeyiz. Gizlediğimiz takdirde, şüphesiz günahkârlardan oluruz” diye yemin ederler. (Eğer sonradan) o iki kişinin günaha girdikleri (yalan söyledikleri) anlaşılırsa, o zaman, bu öncelikli şahitlerin zarar verdiği kimselerden olan başka iki adam, onların yerine geçer ve “Allah'a yemin ederiz

⁶⁴ Nûr Sûresi 24/13.

⁶⁵ Nûr Sûresi 24/4; Ayrıca ispat vasıtalarından şahitlik için yemin bölümünde geçen ve Mâide Sûresi 106–108. âyetlere bakınız.

⁶⁶ Nûr Sûresi 24 /6–9.

⁶⁷ Âl-i İmrân Sûresi 3/61. Bu âyete “mubâhale” âyeti denir. Mubâhele, bir konuda haklı olanın ortaya çıkması için usulünce lânetleşmek demektir. Necran Hıristiyanları; “Kur'an, Hz. İsa'nın babasız doğduğunu kabul ettiğine göre, onun Allah olması gerekir” iddiasını ileri sürdüler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v), hakkın ortaya çıkması için onları mubâhaleye davet etti. Ancak onlar bunu kabul etmediler; Yazır, II/ 386.

ki, bizim şahitliğimiz onların şahitliğinden elbette daha gerçektir. Biz hakkı da çiğneyip geçmedik. Çünkü o takdirde, biz elbette zalimlerden oluruz” diye yemin ederler. Bu (usul), şahitliği lâıykıyla yerine getirmeleri ve yeminlerinden sonra başka yeminlere başvurulacağından endişe etmelerini sağlamak için en uygun çaredir. Allah’a karşı gelmekten sakının ve dinleyin. Allah, fasık toplumu doğruya iletmez.⁶⁸

3. Kur’ân-ı Kerîm’de Şâhitliği Gizlemek, Yalancı Şahitlik ve İftira Yasaklanmıştır

Onlar, yalana şahitlik etmeyen, faydasız boş bir şeyle karşılaştıkları zaman, vakar ve hoşgörü ile geçip gidenlerdir.⁶⁹

“...yalan sözden kaçının.”⁷⁰

Bir de şahitliği gizlemeyin. Kim şahitliği gizlerse, şüphesiz onun kalbi günahkârdır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla bilendir.⁷¹

Ey iman edenler! Kendiniz, ana babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa, Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun. (Şahitlik ettikleriniz) zengin veya fakir de olsalar (adaletten ayrılmayın). Çünkü Allah ikisine de daha yakındır. (Onları sizden çok kayırır.) Öyle ise adaleti yerine getirmede nefsinize uymayın. Eğer (şahitlik ederken gerçeği) çarpıtırsanız veya (şahitlikten) çekinirseniz (bilin ki) şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.⁷²

Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun. Artık onların şahitliğini asla kabul etmeyin. İşte bunlar fâsık kimselerdir. Ancak tövbe edip bundan sonra ıslah olanlar müstesna. Çünkü Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.⁷³

Onlar (iftiracılar) bu iddialarına dair dört şahit getirselerdiler ya! Mademki şahit getirmedi; işte onlar Allah yanında yalancıların ta kendileridir.⁷⁴

⁶⁸ Mâide 5/106–108; Ayrıca yeminlerin yerine getirilmesi ve sahtekârlığa alet edilmemesi hususunda Nahl 16/91–93.âyetlere ve yemin keffâreti ile ilgili bkz: Bakara 2/225 ve Mâide 5/89.

⁶⁹ Furkan Sûresi 25/72

⁷⁰ Hacc Sûresi 22/30.

⁷¹ Bakara Sûresi 2/283.

⁷² Nisâ Sûresi 4 /135.

⁷³ Nûr Sûresi 24/4.

⁷⁴ Nûr Sûresi 24/13.

4. Kur'ân-ı Kerîm Başka Din ve Millet Mensuplarına Hukukî Muhtariyet Tanır

Yanlarında, içinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat varken nasıl oluyor da seni hakem yapıyorlar, sonra bunun ardından verdiği hükümden yüz çeviriyorlar? İşte onlar (kendi kitaplarına da, sana da) inanmış değıllerdir. Şüphesiz Tevrat'ı biz indirdik. İçinde bir hidayet, bir nur vardır. (Allah'a) teslim olmuş nebiler, onunla Yahudilere hüküm verirlerdi. Kendilerini Rabb'e adanmış kimseler ile âlimler de öylece hükmederlerdi. Çünkü bunlar Allah'ın kitabını korumakla görevlendirilmişlerdi. Onlar Tevrat'ın hak olduğuna da şahit idiler. Şu hâlde, siz de insanlardan korkmayın, benden korkun ve âyetlerimi az bir karşılığa değışmeyin. Allah'ın indirdiğı ile hükmetmeyenler kâfirlerin ta kendileridir.

Onda (Tevrat'ta) üzerlerine şunu da yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağı kulak, dişe diş kısas edilir. Yaralar da kısasa tabidir. Kim de bu hakkını bağışlar, sadakasına sayarsa o, kendisi için keffaret olur. Allah'ın indirdiğı ile hükmetmeyenler, zalimlerin ta kendileridir.

O peygamberlerin izleri üzere Meryem oğlu İsa'yı, önündeki Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gönderdik. Ona, içerisinde hidayet ve nur bulunan, önündeki Tevrat'ı doğrulayan, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için doğru yola iletici ve bir öğüt olarak İncil'i verdik. İncil ehli Allah'ın onda indirdiğı ile hükümsin. Allah'ın indirdiğı ile hükmetmeyenler, fasıkların ta kendileridir.

(Ey Muhammed!) Sana da o Kitab'ı (Kur'an'ı) hak, önündeki kitapları doğrulayıcı, onları gözetici olarak indirdik. Artık, Allah'ın indirdiğı ile aralarında hükmet ve sana gelen haktan ayrılıp da onların arzularına uyma. Sizden her biriniz için bir şeriat ve bir yol koyduk. Eğer Allah dileseydi, elbette sizi tek bir ümmet yapardı. Fakat verdiği şeylerde sizi imtihan etmek için ümmetlere ayırdı. Öyle ise iyiliklerde yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır. O zaman anlaşmazlığa düşmüş olduğunuz şeyleri size bildirecektir.

Aralarında, Allah'ın indirdiğı ile hükmet. Onların arzularına uyma ve Allah'ın sana indirdiğinin bir kısmından (Kur'ân-ı Kerîm'in bazı hükümlerinden) seni şaşırtmalarından sakın. Eğer yüz çevirirlerse, bil ki şüphesiz Allah, bazı günahları sebebiyle onları bir musibete çarptırmak istiyor. İnsanlardan birçoğı muhakkak ki yoldan çıkmışlardır.

Onlar hâlâ cahiliyye devrinin hükmünü mü istiyorlar? Kesin olarak inanacak bir toplum için, kimin hükmü Allah'ınkinden daha güzeldir?⁷⁵

E. DEVLETLER UMÛMÎ HUKUKU ALANINDA KUR'ÂN-I KERÎM'DE MEVCUT HÜKÜMLER

Devletler umûmî hukuku konusunda İslam hukukunda çok mükemmel prensipler vardır.⁷⁶ Kur'ân-ı Kerîm'de savaş, barış, antlaşma, tarafsızlık gibi devletlerarası ilişkilere ait sağlam ve mükemmel prensipler vardır. İslam devletler hukuku fiilen ve meşrû olarak mevcut bir müslüman devletin fiilen veya meşrû olarak mevcut diğer devletlerle muâmelatında nazarı dikkate alınan memleket âdet ve kanunlarıyla bu kısımları ve ahdi vecîbeleridir.⁷⁷ Bazı araştırmacılar doğrudan devletler hukuku ile ilgili Kur'ân-ı Kerîm'de 25 âyet bulunduğunu belirtirler.⁷⁸

1. Ülkelerarası Barış Esastır. (Fitne, Zulüm ve Din Yüzünden Baskı Yapılmadıkça Bir Başka Devlete Savaş Açılmaz, Sulh İçinde Yaşanır)

Hiçbir zulüm ve baskı kalmayınca ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Onlar savaşmaya son verecek olurlarsa, artık düşmanlık yalnız zalimlere karşıdır.⁷⁹

Ey iman edenler! Hepiniz topluca barış ve güvenliğe (İslâm'a) girin. Şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır.⁸⁰

Eğer onlar barışa yanaşırlarsa, sen de ona yanaş ve Allah'a tevekkül et. Çünkü O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. Eğer seni aldatmak isterlerse bilmiş ol ki sana yetecek Allah'tır.⁸¹

Allah, sizi, din konusunda sizinle savaşmamış, sizi yurtlarınızdan da çıkarmamış kimselere iyilik etmekten, onlara âdil davranmaktan men etmez. Şüphesiz Allah, âdil davrananları sever.⁸²

⁷⁵ Mâide Sûresi 43–50; Atar, s. 225–235.

⁷⁶ Geniş bilgi için bkz; Şafii, *El-Ümm*, X/333–368; Yaman Ahmet, *İslam Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, Fecr yayınevi, Ank. 1998. s. 63 vd.

⁷⁷ Hamîdullah, *İslam'da Devlet İdaresi*, s. 5.

⁷⁸ Karaman, *Anahatlarıyla İslam Hukuku*, Ensar Neşriyat, ty, yy, I/113.

⁷⁹ Bakara Sûresi 2/193.

⁸⁰ Bakara Sûresi 2/208.

⁸¹ Enfâl Sûresi 8/61–62.

⁸² Mümtehine Sûresi 60/8.

Ey iman edenler! Allah yolunda sefere çıktığınız zaman, gerekli araştırmayı yapın. Size selâm veren kimseye⁸³, dünya hayatının geçici menfaatine (ganimete) göz dikerek, “Sen mü’min değilsin” demeyin. Allah katında pek çok ganimetler vardır. Daha önce siz de öyle idiniz de Allah size lütufta bulundu (Müslüman oldunuz). Onun için iyice araştırın. Çünkü Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.⁸⁴

İslam devletler hukukunda barışı esas almaktadır.⁸⁵

2. Kur’ân-ı Kerîm’de İlk Savaş İzni Düşmanın Zulmüne Dayandırılmıştır

Kendilerine savaş açılan Müslümanlara, zulme uğramaları sebebiyle cihad için izin verildi. Şüphe yok ki Allah’ın onlara yardım etmeğe gücü yeter.⁸⁶

3. İlahî Hukukun ve Dinin Düşmanlarıyla İyi İlişki Kurulamaz ve Sulh Yapılamaz

Ey İman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin. Siz onlara sevgi gösteriyorsunuz. Hâlbuki onlar size gelen hakkı inkâr ettiler. Rabb’iniz olan Allah’a inandınız diye Rasûlü ve sizi yurdunuzdan çıkarıyorlar. Eğer rızamı kazanmak üzere benim yolumda cihad etmek için çıktıysanız (böyle yapmayın). Onlara gizlice sevgi besliyorsunuz. Oysa ben sizin gizlediğinizi de, açığa vurduğunuzu da bilirim. Sizden kim bunu yaparsa, mutlaka doğru yoldan sapmıştır. Şâyet onlar sizi ele geçirirlerse, size düşman olurlar, size ellerini ve dillerini kötülükle uzatırlar ve inkâr etmenizi arzu ederler.⁸⁷

⁸³ Bu ifade genellikle “ size selam verene şeklinde çevrilmektedir. Lafızlar böyle bir çeviriye de elverişli olmakla birlikte, âyette tasvir edilen ortamın savaş ortamı olması “ ...size barış teklif edene...” şeklinde tercih edilmesi anlamın daha doğru anlaşılması bakımından isabetli olacaktır. Bkz: İbn-i Kesîr, *Tefsîru’l Kur’ânîl Azîm*, Dâru İhyâu’ Turasil Arabî, Beyrut, 1969, I/ 538–540; Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur’ân Dili*, Azim Dağıtım, yy. ty. III/52; Özsoy; Güler, s. 540.

⁸⁴ Nîsa Sûresi 4 /94.

⁸⁵ Hamîdullah, s. 69.

⁸⁶ Hacc Sûresi 2239.

⁸⁷ Mümtehine Sûresi 60/1.

4. Zarûret Harici Kötülüğe İyilikle Muâmele Edilir veya En Çok Misilleme Yapılır, Aşırı Gidilmez

Haram ay, haram aya karşılıktır.⁸⁸ Hürmetler (saygı gösterilmesi gereken şeyler) kısas kuralına tabidir. O hâlde kim size saldırırsa, size saldırdığı gibi siz de ona saldırın, (fakat ileri gitmeyin). Allah'a karşı gelmekten sakının ve bilin ki, Allah kendine karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir.⁸⁹

İşte onların, sabredip kötülüğü iyilikle savmaları ve kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda harcamaları karşılığında, mükâfatları kendilerine iki kez verilecektir.⁹⁰

İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir.⁹¹

5. Antlaşmalara Aykırı Hareket Edilmez. Yapılan Antlaşmaların Gereği Yerine Getirilir

Ancak Allah'a ortak koşanlardan, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz, sonra da antlaşmalarında size karşı hiçbir eksiklik yapmamış ve sizin aleyhinize hiç kimseye yardım etmemiş olanlar, bu hükmün dışındadır. Onların antlaşmalarını, süreleri bitinceye kadar tamamlayın. Şüphesiz Allah, kendine karşı gelmekten sakınanları sever.⁹²

6. Kur'ân-ı Kerîm'de Savaş Hukuku ile ilgili Hükümler⁹³

a) Kur'ân-ı Kerîm Gerekliğinde Savaşı Emreder, Savaşa Teşvik Eder ve Savaşın Allah İçin Yapılacağını Bildirir⁹⁴

⁸⁸ Haram ay, saygı duyulması gereken bir zaman dilimi olduğu için savaşın yasak olduğu ay demektir. Haram aylar, Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep olmak üzere dördtür. İslâm'da haram ay uygulaması kaldırılmıştır: Yazır, II/ 37–41

⁸⁹ Bakara Sûresi 2/194; Bu âyette haram aylarda kendilerine savaş açılması hâlinde Müslümanların da bu aylarda mukabelede bulunabilecekleri ifade edilmekte, ayrıca bu hükmü de içerecek şekilde genel kısas prensibi getirilmektedir: Yazır, II/ 37–41

⁹⁰ Kasas Sûresi 28/54.

⁹¹ Fussilet Sûresi 41/34.

⁹² Tevbe Sûresi 9/4.

⁹³ Bu konuda geniş bilgi için bkz: Serahsî, Şemsüddin Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed, *el Mebsût*, Beyrût 1993, X/2 vd; Hamîdullah, Muhammed, *Hz. Peygamberin Savaşları*, Çev. Nazire Erinç Yurter, Yenişafak, ty. yy; Yaman, Ahmet, *İslam Devletler Hukukunda Savaş*, Beyan yayınları, İst, 1998. s. 16 vd.

⁹⁴ Kur'ân-ı Kerim'de savaşla ilgili geçen âyetlerin tamamından açıkça bu husus anlaşılmaktadır. Ayrıca bkz: Saff Sûresi 61/4, 10–14; Máide Sûresi 5/35; Tevbe Sûresi 9/111,123.

Savaş, hoşunuza gitmediği hâlde, size farz kılındı. Olur ki, bir şey sizin için hayırlı iken, siz onu hoş görmezsiniz. Yine olur ki, bir şey sizin için kötü iken, siz onu seversiniz. Allah bilir, siz bilmezsiniz.⁹⁵

(Ey Muhammed!) Artık Allah yolunda savaş! Sen ancak kendinden sorumlusun! Mü'minleri de savaşa teşvik et. Umulur ki Allah inkâr edenlerin gücünü kırar. Allah'ın gücü daha üstündür, cezası daha şiddetlidir.⁹⁶

Yoksa siz; Allah, içinizden cihad edenleri (sınayıp) ayırt etmeden ve yine sabredenleri (sınayıp) ayırt etmeden cennete gireceğinizi mi sandınız?⁹⁷

Baskı ve şiddet kalmayınca ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın. Eğer (küfürden) vazgeçerlerse, şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını hakkıyla görendir.

Ey iman edenler! (Savaş için) bir toplulukla karşılaştığınız zaman sebat edin ve Allah'ı çok anın ki kurtuluşa eresiniz.

Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et. Eğer içinizde sabırlı yirmi kişi bulunursa, iki yüz kişiye galip gelirler. Eğer içinizde (sabırlı) yüz kişi bulunursa, inkâr edenlerden bin kişiye galip gelirler. Çünkü onlar anlamayan bir kavimdir. İçinizde sabırlı yüz kişi olursa iki yüz kişiye galip gelirler. Eğer içinizde (sabırlı) bin kişi olursa, Allah'ın izniyle iki bin kişiye galip gelirler. Allah, sabredenlerle beraberdir.⁹⁸

(Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun.⁹⁹

b) Savaş İçin Gerekli Ordu ve Teçhizatın Hazırlanmasını Emreder

Onlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Onlarla Allah'ın düşmanını, sizin düşmanınızı ve bunlardan başka sizin bilmediğiniz fakat Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutursunuz. Allah yolunda her ne harcarsanız karşılığı size tam olarak ödenir. Size zulmedilmez.¹⁰⁰

Ey iman edenler! (Düşmana karşı) tedbirinizi alıp, küçük birlikler hâlinde yahut topluca savaşa gidin.¹⁰¹

⁹⁵ Bakara Sûresi 2/ 216.

⁹⁶ Nîsâ Sûresi 4/184; Ayrıca bkz. 74 ve 76. âyetler

⁹⁷ Âl-i İmrân Sûresi 3/142.

⁹⁸ Enfâl Sûresi 8.39.45.65-66; Ayrıca bkz. Hacc Sûresi 22/78.

⁹⁹ Muhammed Sûresi 47/4.

¹⁰⁰ Enfâl Sûresi 8/60.

¹⁰¹ Nîsa Sûresi 4/71.

c) Kur'ân-ı Kerîm Savaşta Kaçmayı, Savaş'ta Gevşeklik Göstermeyi Yasaklar.

Gevşemeyin, hüzünlenmeyin. Eğer (gerçekten) iman etmiş kimseler iseniz üstün olan sizlersiniz.¹⁰² Sakın za'f göstermeyin. Üstün olduğunuz hâlde barışa çağırmayın. Allah sizinle beraberdir. Sizin amellerinizi asla eksiltmeyecektir.¹⁰³

Andolsun, siz ölümle karşılaşmadan önce onu temenni ediyordunuz. İşte onu gördünüz, ama bakıp duruyorsunuz.

Muhammed, ancak bir peygamber'dir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür veya öldürülürse gerisingeriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim gerisingeriye dönerse, Allah'a hiçbir zarar veremez. Allah, şükredenleri mükâfatlandıracaktır.

Hiçbir kimse Allah'ın izni olmadan ölmez. Ölüm belirli bir süreye göre yazılmıştır. Kim dünya menfaatini isterse, kendisine ondan veririz. Kim de ahiret mükâfatını isterse, ona da ondan veririz. Biz şükredenleri mükâfatlandıracağız.

Nice peygamberler var ki, kendileriyle beraber birçok Allah dostu çarpıştı da bunlar Allah yolunda başlarına gelenlerden yılmadılar, zaafa düşmediler, boyun eğmediler. Allah, sabredenleri sever.

Onların sözleri ancak, "Rabb'imiz! Bizim günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlıklarımızı bağışla ve (yolunda) ayaklarımızı sağlam tut. Kâfir topluma karşı bize yardım et." demekten ibaretti.

Allah da onlara hem dünya nimetini, hem de ahiretin güzel mükâfatını verdi. Allah, güzel davrananları sever.¹⁰⁴

Düşman topluluğunu izlemekte gevşeklik göstermeyin. Eğer siz acı duyuyorsanız, kuşkusuz onlar da sizin acı duyduğunuz gibi acı duyuyorlar. Üstelik siz Allah'tan onların ümit edemeyecekleri şeyleri umuyorsunuz. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.¹⁰⁵

d) Kur'ân-ı Kerîm Gerektiğinde Savaşmak İstemeyenleri ve Özürsüz Olarak Savaşa Katılmayanları Kınar

Daha önce kendilerine, "(savaşmaktan) ellerinizi çekin, namazı kılın, zekâtı verin" denilenleri görmedin mi? Üzerlerine savaş yazılınca, hemen içlerinden bir kısmı;

¹⁰² Âl-i İmrân Sûresi 3/139.

¹⁰³ Muhammed Sûresi 47/35.

¹⁰⁴ Âl-i İmrân Sûresi 3 / 143-148.

¹⁰⁵ Nisâ Sûresi 4/104.

insanlardan, Allah'tan korkar gibi, hatta daha çok korkarlar ve "Rabb'imiz! Niçin bize savaş yazdın? Bizi yakın bir zamana kadar erteleyeseydin ya!" derler. De ki: "Dünya geçimliği azdır. Ahiret, Allah'a karşı gelmekten sakınan kimse için daha hayırlıdır. Size kıl kadar haksızlık edilmez."¹⁰⁶

Mü'minlerden özür sahibi olmaksızın (cihattan geri kalıp) oturanlarla, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler eşit olamazlar. Allah, mallarıyla, canlarıyla cihad edenleri, derece itibariyle, cihattan geri kalanlardan üstün kılmıştır. Gerçi Allah (mü'minlerin) hepsine de en güzel olanı (cenneti) va'detmiştir. Ama mücahitleri büyük bir mükâfat ile kendi katından dereceler, bağışlanma ve rahmet ile cihattan geri kalanlara üstün kılmıştır. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.¹⁰⁷

Yoksa Allah içinizden, Allah'tan, Rasûlünden ve mü'minlerden başkasını kendilerine sırdaş edinmeksizin cihad edenleri ayırt etmeden bırakılacağınızı mı sandınız? Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. Siz hacılara su dağıtmayı ve Mescid-i Haram'ın bakım ve onarımını, Allah'a ve âhiret gününe iman edip Allah yolunda cihad eden kimse(lerin amelleri) gibi mi tutunuz? Bunlar Allah katında eşit olmazlar. Allah, zâlim topluluğu doğru yola erdirmez.

İman edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad eden kimselerin mertebeleri, Allah katında daha üstündür. İşte onlar, başarıya erenlerin ta kendileridir. Rabb'leri onlara, kendi katından bir rahmet, bir hoşnutluk ve kendilerine içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdelemektedir.

Onlar orada ebedî kalacaklardır. Şüphesiz, Allah katında büyük bir mükâfat vardır. De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz bir ticaret ve beğendiğiniz meskenler size Allah'tan, peygamber'inden ve O'nun yolunda cihattan daha sevgili ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin! Allah, fasık topluluğu doğru yola erdirmez."¹⁰⁸

e) Savaş Esnasında Gâlip Gelecek Zaman Barış İstenmez

Sakın zaaf göstermeyin. Üstün olduğunuz hâlde barışa çağırmayın. Allah sizinle beraberdir. Sizin amellerinizi asla eksiltmeyecektir.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Nîsâ Sûresi 4/77; Ayrıca bkz âyet 78.

¹⁰⁷ Nîsâ Sûresi 4/95-96.

¹⁰⁸ Tevbe Sûresi 9.16.19-22,24; Ayrıca bkz: Tevbe Sûresi 9/ 38-41.52.73 âyetlerde bu konu ile ilgilidir, tekrar olmaması için metin olarak alınmadı.

¹⁰⁹ Muhammed Sûresi 47/35.

f) Bedenî Özur, Hastalık Ve İmkânsızlık Gibi Sebeplerden Dolayı Savaşa Katılmayanlara İzin Verilmiştir

Köre güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya güçlük yoktur. (Bunlar savaşa katılmak zorunda değillerdir.) Kim Allah'a ve Peygamber'ine itaat ederse, Allah onu, içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Kim de yüz çevirirse, onu elem dolu bir azaba uğratar. ¹¹⁰

Allah'a ve Rasûlüne karşı sadık ve samimi oldukları takdirde, güçsüzlere, hastalara ve (seferde) harcayacakları bir şey bulamayanlara (sefere katılmadıkları için) bir günah yoktur. İyilikte bulunan kimselerin (kınanması) için de bir sebep yoktur. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Kendilerini bindirip (cepheye) sevk edesin diye sana geldikleri zaman, senin, "Sizi bindirebileceğim bir şey bulamıyorum" dediğin; bu uğurda harcayacakları bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözleri yaş döke döke geri dönen kimselere de bir sorumluluk yoktur. ¹¹¹

g) Meşru Bir Mazeret Olmadan Savaştan Geri Kalmak İsteyenler Kınanmış, Hattâ Ahiret Azabı ile Tehdit Edilmiştir

Allah'ın Rasûlüne karşı gelerek (sefere çıkmayıp) geri bırakılanlar, oturup kalmalarına sevindiler. Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad etmek hoşlarına gitmedi ve "Bu sıcakta sefere çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha sıcaktır." Keşke anlasalardı. "Allah'a iman edin ve Rasûlü ile birlikte cihat edin" diye bir sûre indirildiğinde, onlardan servet sahibi olanlar, senden izin istediler ve "Bizi bırak da oturup kalanlarla birlikte olalım" dediler. Onlar geride kalan (kadın ve çocuk)larla birlikte olmaya razı oldular ve kalpleri mühürlendi. Artık onlar anlamazlar. Bedevîlerden mazeret ileri sürenler, kendilerine izin verilsin diye geldiler. Allah'a ve Rasûlüne yalan söyleyenler ise (mazeret bile belirtmeden) oturup kaldılar. Onlardan kâfir olanlara elem dolu bir azap isabet edecektir. Sorumluluk ancak, zengin oldukları hâlde senden izin isteyenleredir. Bunlar, geride kalan (kadın ve çocuk)larla birlikte olmaya razı oldular. Allah da kalplerini mühürledi. Artık onlar bilmezler. ¹¹²

¹¹⁰ Fetih Sûresi 48/17.

¹¹¹ Tevbe Sûresi 9/ 91-92.

¹¹² Tevbe Sûresi 9.81.86.87.90.93.

h) Dinin ve Din İlimlerinin Devamı İçin Toptan Seferde Çıkılmaması Geride Lojistik Destek Bırakılması İstenmektedir

(Ne var ki) mü'minlerin hepsi toptan seferber olacak değildir. Öyleyse onların her kesiminden bir grup da, din konusunda köklü ve derin bilgi sahibi olmak ve döndükleri zaman kavimlerini uyarmak için geri kalsa ya! Umulur ki sakınırlar.¹¹³

7. Kur'ân-ı Kerîm'de Savaş Esirleri ile İlgili Hükümler

Esaret hususunda yapılacak muamele cömertçe hükümlere mevzu olmuştur. Bu konuda gerek sünnette gerekse ilk devir hukuk kitaplarında insan haklarına dayalı çok mükemmel uygulama ve hükümler vardır.¹¹⁴

a) Kur'ân-ı Kerîm İslâmın İlk Savaşında Esir Almayı Hoş Görmemiştir

Yeryüzünde düşmanı tamamıyla sindirip hâkim duruma gelmedikçe, hiçbir peygamber'e esir almak yakışmaz. Siz geçici dünya menfaatini istiyorsunuz, hâlbuki Allah ahireti (kazanmanızı) istiyor. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir. Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere söyle: Eğer Allah, kalplerinizde (iman, ihlâs, iyi niyet gibi) bir hayır (olduğunu) bilirse, sizden alınan fidyeden daha hayırlısını size verir ve sizi bağışlar. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Eğer sana hainlik etmek isterlerse, (bil ki) onlar daha önce Allah'a da hainlik etmişlerdi de Allah onlara karşı (sana) imkân vermişti. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.¹¹⁵

¹¹³ Tevbe Sûresi 9/122. Bu âyette, ilmin cihad kadar önemli olduğuna, biri olmadan öbürünün olmayacağına dikkat çekilmektedir. Bilmen, Ömer Nasûhî, *Hukukî İslâmiyye ve İstılahat-ı Fıkhiyye Kâmûsu*, Bilmen Basımevi, yy, 1970, III/ 358–360.

¹¹⁴ Bu konuda geniş bilgi için bkz: Hamîdullah, Muhammed, *İslamda Devlet İdaresi*, s. 173 vd; Özel, Ahmet, *İslam Devletler Hukukunda Savaş Esirleri*, TDV yayınları Ank. 1996, s. 70 vd.

¹¹⁵ Enfâl 8.67.70–71. Bedir savaşı sonunda Resûlullah'a yetmiş tane savaş esiri getirilmişti. İçlerinde Peygamber (s.a.v) 'in amcası Abbas ile diğer amcası Ebu Talib'in oğlu Âkil de vardı. Hz. Peygamber (s.a.v), esirler hakkında yapılacak işlem için ashapla istişarelerde bulundu. Hz. Ebu Bekir, "Bunlar senin kavmin ve akrabalarıdır. Onları öldürme. Onlardan fidye al. Tövbe edebilirler. Böylece mü'minleri de kuvvetlendirmiş olursun" demişti. Hz. Ömer ise, öldürmelerini teklif etmişti. Nihayet, fidye alınması ve esirlerin serbest bırakılması benimsendi. Bunun üzerine bu âyet indi. Bkz. Cessâs, III / 72.

b) Kâfirlerle Savaşmayı, Onları Esir Almayı Emreder. Karşılıksız Olarak veya Fidyeye Karşılığında Serbest Bırakılmalarını Belirtir. Kadın Esirlerle Evlenmek Serbesttir.

(Savaşta) inkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarınızı vurun. Nihayet onları çökertip etkisiz hâle getirdiğinizde bağı sıkı bağlayın (sağ kalanlarını esir alın). Artık bundan sonra (esirleri) ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin. Savaş sona erinceye kadar hüküm budur. Eğer Allah dileseydi, onlardan öç alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek için böyle yapıyor.¹¹⁶ (Savaş esiri olarak) sahip olduklarınız hariç, evli kadınlar (da size) haram kılındı. (Bunlar) üzerinize Allah'ın emri olarak yazılmıştır.¹¹⁷

c) Savaş Esirlerine İyi Muâmele Yapılmasını İster

Onlar, seve seve yiyeceği yoksula, yetime ve esire yedirirler. (Yedirdikleri kimselere şöyle derler:) “Biz size sırf Allah rızası için yediriyoruz. Sizden bir karşılık ve bir teşekkür beklemiyoruz.”¹¹⁸

8. Kur'ân-ı Kerim'de Ganîmetlerle ilgili Hükümler

a) Ganîmetler Helal Kılınmıştır

Eğer Allah'ın daha önce verilmiş bir hükmü olmasaydı, aldığımız şey (fidye)den dolayı size büyük bir azap dokunurdu. Artık elde ettiğiniz ganîmetten helâl ve temiz olarak yiyin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.¹¹⁹ Fakat şunu belirtmek gerekir ki İslâm'da savaşın gayesi ganîmet değildir.¹²⁰

b) Ganîmetler Ordu Arasında Paylaşılır. Beşte Biri Beytülmâle Âittir, Kalamî ise Askerler Arasında Paylaşılır¹²¹

(Ey Muhammed!) Sana ganîmetler hakkında soruyorlar. De ki: “Ganîmetler, Allah'a ve Rasûlüne aittir. O hâlde, eğer mü'minler iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının, aranızı düzeltin, Allah ve Rasûlüne itaat edin.”Bilin ki, ganîmet olarak aldığımız

¹¹⁶ Muhammed Sûresi 47/4-6.

¹¹⁷ Nisâ Sûresi 4/24.

¹¹⁸ İnsan Sûresi 76/8-9. bkz: Hamîdullah, *İslamda Devlet İdaresi*, s. 174.

¹¹⁹ Enfâl Sûresi 8/68-69.

¹²⁰ Özel, s. 66.

¹²¹ Hamîdullah, *İslamda Devlet İdaresi*, s. 200.

herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allah'a, Peygamber'e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir.¹²²

c) Savaşız Olarak Ele Geçirilen Ganimetler (Fey) Devletin Çeşitli Fonlarında Kullanılmak Üzere Beytümâlê Âittir¹²³

Allah'ın, (fethedilen) memleketlerin ahalisinden savaşılmaksızın peygamberine kazandırdığı mallar; Allah'a, peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. O mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet (ve güç) hâline gelmesin diye (Allah böyle hükmetmiştir). Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir. Bu mallar özellikle, Allah'tan bir lütuf ve hoşnutluk ararken ve Allah'ın dinine ve peygamber'ine yardım ederken yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılan fakir muhacirlerindir. İşte onlar doğru kimselerin ta kendileridir.¹²⁴

9. Kur'ân-ı Kerîm'de Savaş Hukukunda Barış (sulh) ile İlgili Hükümler

Kur'ân-ı Kerîm sulh esaslarıyla ilgili bu çalışmamızda daha önce geçen **Devletler Umûmî Hukuku** ile ilgili daha önce geçen esaslar savaş hukuku için de geçerlidir. Fakat Kur'ân-ı Kerîm savaş hali ile ilgili bazı özel hükümlerde belirlemiştir.

a) Antlaşmalara İhanet Edenlere Karşı Müsamaha Olmadığı Gibi Aynıyla Cevap Verilir

Onlar, kendileriyle antlaşma yaptığın, sonra da her defasında antlaşmalarını hiç çekinmeden bozan kimselerdir. Eğer onları savaşta yakalarsan, bunlar(a) vereceğin ceza) ile arkalarındakileri de dağıt ki ibret alsınlar.(Antlaşma yaptığın) bir kavmin hainlik etmesinden korkarsan, sen de antlaşmayı bozduğunu aynı şekilde onlara bildir. Çünkü Allah, hainleri sevmez.¹²⁵ Eğer antlaşmalarından sonra yeminlerini bozup dininize dil uzatırlarsa, küfrün elebaşlarıyla savaşın. Çünkü onlar yeminlerine riayet etmeyen kimselerdir. Umulur ki, vazgeçerler.¹²⁶

¹²² Enfâl Sûresi 8.1.41.

¹²³ Bu konuda bkz Kasânî, Alaüddin Ebu Bekr b. Mes'ûd, *Bedaiü's Sanâi fi tertibi-ş-Şerai*, Beyrut ty, Daru'l Kütübü'l İlmîyye, VII/116.

¹²⁴ Haşr Sûresi 59/7-8.

¹²⁵ Enfâl Sûresi 8/56-58.

¹²⁶ Tevbe Sûresi 9/12.

b) Savaşmaktan Kaçıp, Barış Teklif Edenlerle Savaşılması Yasaktır

Ancak sizinle aralarında anlaşma olan bir topluma sığınmış bulunanlar yahut ne sizinle ne de kendi kavimleriyle savaşmayı içlerine sığdıramayıp (tarafsız olarak) size gelenler başka. Eğer Allah dileseydi, onları size musallat kılardı da sizinle savaşlardı. Eğer onlar sizden uzak durur, sizinle savaşmayıp size barış teklif ederlerse; Allah, onlara saldırmak için size bir yol (yetki) vermemiştir.¹²⁷

c) Barış İçinde Yaşamak İstemeyenlere Karşı Savaşılır

Diğer birtakım kimselerin de hem sizden emin olmak, hem de kavimlerinden emin olmak istediklerini göreceksin. Bunlar küfre her döndürüldüklerinde ona atılırlar. Eğer bunlar sizden uzak durmazlar, sizinle barış içinde yaşamak istemezler, ellerini savaştan çekmezlerse, onları yakalayın ve onları nerede bulursanız öldürün. İşte bunlara karşı size apaçık bir yetki verdik.¹²⁸ Yeminlerini bozan, peygamber’i yurdundan çıkarmaya kalkışan ve üstelik size tecavüzü ilk defa kendileri başlatan bir kavimle savaşmaz mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Oysa Allah, -eğer siz gerçek mü’minler iseniz- kendisinden korkmanıza daha lâyıktır.¹²⁹

d) İslam’ın İlk Yıllarında Putperestlere Karşı Özel Hükümler Verilmiştir

Bunlar İslam düşmanları olup, İslam tarihinde Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde İslam’a ve Müslümanlara yaptıkları kötülükler yüzünden ayrıca tevhid ilkesi gereği bunu hak etmişlerdir.¹³⁰

Allah ve Rasûlü’nden, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere kesin bir uyarıdır: Yeryüzünde dört ay daha dolaşın. Şunu bilin ki, siz Allah’ı âciz bırakacak değilsiniz; Allah ise, inkârcıları perişan edecektir. Hacc-ı Ekber gününde,¹³¹ Allah ve Rasûlü’nden bütün insanlara bir bildiridir: Allah ve Rasûlü, Allah’a ortak koşanlardan uzaktır. Eğer tövbe ederseniz, bu sizin için hayırlıdır. Ama yüz çevirirseniz, şunu iyi bilin ki, siz Allah’ı âciz bırakabilecek değilsiniz. İnkârcılara, elem dolu bir azabı müjdele! Haram aylar çıkınca bu Allah’a ortak koşanları artık bulduğunuz yerde

¹²⁷ Nîsâ Sûresi 4/90.

¹²⁸ Nîsâ Sûresi 4/91.

¹²⁹ Tevbe Sûresi 9/13.

¹³⁰ Hamîdullah, *İslamda Devlet İdaresi*, s. 127 vd.

¹³¹ Hacc-ı Ekber günü, İslâm bilginlerinin çoğunluğuna göre, hac günlerinden arefe günü ya da bayramın birinci günüdür. Ancak arefe günü olması ihtimali daha kuvvetlidir: Yazır, IV/ 268–269.

öldürün, onları yakalayıp hapsedin ve her gözetleme yerine oturup onları gözetleyin. Eğer tövbe ederler, namazı kılıp zekâtı da verirlerse, kendilerini serbest bırakın. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.¹³²

e) Putperestlerden Antlaşmalarına Sâdık Kalanlar ile Emân İsteyenler Bunun Dışındadır

Ancak Allah'a ortak koşanlardan, kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz, sonra da antlaşmalarında size karşı hiçbir eksiklik yapmamış ve sizin aleyhinize hiç kimseye yardım etmemiş olanlar, bu hükmün dışındadır. Onların antlaşmalarını, süreleri bitinceye kadar tamamlayın. Şüphesiz Allah, kendine karşı gelmekten sakınanları sever. Eğer Allah'a ortak koşanlardan biri senden sığınma talebinde bulunursa, Allah'ın kelâmını işitebilmesi için ona sığınma hakkı tanı. Sonra da onu güven içinde olacağı yere ulaştır. Bu, onların bilmeyen bir kavim olmaları sebebiyledir. Allah'a ortak koşanların Allah katında ve Rasûlü yanında bir ahdi nasıl olabilir? Ancak Mescid-i Haram'ın yanında kendileriyle antlaşma yaptıklarınız başkadır. Bunlar size karşı dürüst davrandığı sürece, siz de onlara dürüst davranın. Çünkü Allah, kendine karşı gelmekten sakınanları sever.¹³³

F. KUR'ÂN-I KERÎM'DE MALÎ HUKUK İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

1. Vergiler ve Bütçe Esasları ile İlgili Hükümler

Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al ve onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (Onların kalplerini yatıştırır.) Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. Onlar, kullarının tövbesini kabul edenin ve sadakaları alanın Allah olduğunu; tövbeyi çok kabul edenin, çok merhametli olanın Allah olduğunu bilmediler mi?¹³⁴

O, çardaklı-çardaksız olarak bahçeleri, ürünleri, çeşit çeşit hurmalıkları ve ekinleri, zeytini ve narı (her biri) birbirine benzer ve (her biri) birbirinden farklı biçimde yaratandır. Bunlar meyve verince meyvelerinden yiyin. Hasat günü de hakkını

¹³² Tevbe Sûresi 9/1-3,5; Geniş bilgi için bkz. El-Gannûşî, Râşid, *İslam Toplumunda Vatandaşlık Hakları*, Çev; Abdülmecit Can, ty, yy. s. 93.

¹³³ Tevbe Sûresi 9.4.6-7.

¹³⁴ Tevbe Sûresi 9/103-104.

(öşürünü)¹³⁵ verin, fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.¹³⁶ Sadakalar (zekâtlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.¹³⁷ Onlar, mallarında; isteyenler ve (isteyemeyip) mahrum kalanlar için belli bir hak bulunan kimselerdir¹³⁸

2. Gayri Müslimlerden Alınan Vergiler (Cizye)

Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Rasûlünün haram kıldığını haram saymayan ve hak din İslâm'ı din edinmeyen kimselerle, küçülerek (boyun eğerek) kendi elleriyle cizyeyi verinceye kadar savaşın.¹³⁹

G) KERİM'DE İŞ HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

1. İcâre Hakkında Hüküm

Eğer çocuklarınızı (bir sütanneye) emzirtmek isterseniz, örfe uygun olarak vereceğiniz ücreti güzelce ödediğiniz takdirde size bir günah yoktur. Kızlardan biri, Babacığım, onu ücretle tut. Herhâlde ücretle tuttuklarının en hayırlısı, güçlü ve güvenilir olan bu adam olacaktır” dedi.¹⁴⁰

II. KUR'ÂN-I KERİM'DE MEVCUT OLAN ÖZEL (HUSÛSÎ) HUKUK HÜKÜMLERİ

A. KUR'ÂN-I KERİM'DE MEDENÎ HUKUK ALANINDA MEVCUT OLAN HÜKÜMLER

1. Kur'ân-ı Kerîm'de Şahsın (Kişiler) Hukuku Alanındaki Mevcut Hükümler

¹³⁵ Öşür, “onda bir” demektir. Toprak ürünlerinde bu oranda verilen zekâtın özel adıdır; Hammâd, Nezih, *İktisadî Fıkıh Terimleri*, Ter. Recep Ulusoy, İz Yayıncılık, İst, 1996. s. 359.

¹³⁶ En'âm Sûresi 6/141.

¹³⁷ Tevbe Sûresi 9/60.

¹³⁸ Me'âric Sûresi 70/25; Zâriyât Sûresi 51/19.

¹³⁹ Tevbe Sûresi 9/29.

¹⁴⁰ Kasas Sûresi 25/26.

**a) Kimse Keyfi Olarak ve Gücünün Yetmediği Şeylerle Sorumlu Tutulamaz.
Sorumluluklar Hafifletilmiştir**

Biz, bir peygamber göndermedikçe azap edici değiliz.¹⁴¹ Allah, bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar. Ey Rabb'imiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabb'imiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme!¹⁴² Allah, bir kimseyi ancak kendine verdiği ile yükümlü kılar.¹⁴³

Allah, size kolaylık diler, zorluk dilemez.¹⁴⁴ Allah, sizden (yükümlülükleri) hafifletmek istiyor. Çünkü insan zayıf yaratılmıştır.¹⁴⁵ Dinde üzerinize hiçbir güçlük yükledi.¹⁴⁶ Üzerlerindeki ağır yükleri ve zincirleri kaldırır.¹⁴⁷

b) Sorumluluklar ve Cezalar Şahşîdir

(Suçun Şahsiliği Prensibi) Hiçbir günahkâr, başka bir günahkârın günah yükünü yüklenmez.¹⁴⁸

c) Unutma, Hata Yanlışlık gibi Durumlarda Sorumluluk Yoktur

Ey Rabb'imiz! unuttur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma!¹⁴⁹ Hata ile yaptığımız bir işte size hiçbir günah yoktur. Fakat kasten yaptığımız şeylerde size günah vardır.¹⁵⁰

d) Zorlama ve Mecbûriyet Hallerinde Sorumluluk Kaldırılmıştır

Allah, size ancak leş, kan, domuz eti ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Ama kim mecbur olur da, istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa, ona günah yoktur. Şüphesiz, Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.¹⁵¹ Kalbi imanla dolu olduğu hâlde zorlanan kimse hariç, inandıktan sonra

¹⁴¹ İsrâ 17/16

¹⁴² Bakara Sûresi 2/286.

¹⁴³ Talak Sûresi 65/7.

¹⁴⁴ Bakara Sûresi 2/185.

¹⁴⁵ Nisâ Sûresi 4/28.

¹⁴⁶ Hacc Sûresi 22/78.

¹⁴⁷ Ârâf Sûresi 7/ 157.

¹⁴⁸ İsrâ Sûresi 17/16; Konu ile ilgili olarak ayrıca bakınız: En'âm Sûresi 6/164; Fatır Sûresi35/18; Zümer Sûresi 39/7;Necm Sûresi 53/38; Sebe Sûresi 34/25.; Necm sûresi, âyet, 38. Sebe sûresi 25.âyet.

¹⁴⁹ Bakara Sûresi 2/286.

¹⁵⁰ Ahzâb Sûresi 33/5.

¹⁵¹ Bakara Sûresi 2/173; Ayrıca bakınız: Nahl sûresi, 16/115.

Allah'ı inkâr eden ve böylece göğsünü küfre açanlara Allah'tan gazap iner ve onlar için büyük bir azap vardır.¹⁵²

e) Eda (Fiil) Ehliyeti Bulûğ Rüşd ile Başlar

Yetimleri deneyin. Evlenme çağına (buluğa) erdiklerinde, eğer reşid olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin.¹⁵³

f) Eda (Fiil) Ehliyeti Olmayanın Hakları Kısıtlanır

Allah'ın, sizin için geçim kaynağı yaptığı mallarınızı aklı ermezlere vermeyin. O mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin.¹⁵⁴

Yetimleri deneyin. Evlenme çağına (buluğa) erdiklerinde, eğer reşid olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin.¹⁵⁵

Eğer borçlu, aklı ermeyen veya zayıf bir kimse ise, ya da yazdıramıyorsa, velisi adaletle yazdırsın.¹⁵⁶

Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, namaza yaklaşmayın.¹⁵⁷

g) İkametgâh Dokunulmazlığı Vardır

Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere, geldiğinizi hissettirip (izin alıp) ev sahiplerine selâm vermeden girmeyin. Bu davranış sizin için daha hayırlıdır. Düşünüp anlayasınız diye size böyle öğüt veriliyor. Eğer evde kimseyi bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size, “Geri dönün” denirse, hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha nezih bir davranıştır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla bilendir.¹⁵⁸

¹⁵² Nahl Sûresi 16/106.

¹⁵³ Nisâ Sûresi 4/6.

¹⁵⁴ Nisâ Sûresi 4/5.

¹⁵⁵ Nisâ Sûresi 4/6.

¹⁵⁶ Bakara Sûresi 2/282.

¹⁵⁷ Nisâ Sûresi 4/43.

¹⁵⁸ Nûr Sûresi 24/27–28; Ayrıca aynı sûrenin 29 ve 61. âyetlerinde hangi evlere girileceği ve orada serbest hareket edilebileceği açıklanmıştır.

h) Evlatlıklar Öz Çocuklar gibi Değildir.

Yine evlatlıklarınızı¹⁵⁹ da öz çocuklarınız (gibi) kılmamıştır. Bu, sizin ağızlarınızla söylediğiniz (fakat gerçekliği olmayan) sözünüzdür. Allah ise gerçeği söyler ve doğru yola iletir. Onları babalarına nispet ederek çağırın. Bu, Allah katında daha (doğru ve) adaletlidir. Eğer babalarını bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır.¹⁶⁰

ı) Kur'ân-ı Kerîm'de Kölelikle İlgili Hükümler

Kur'ân-ı Kerîm kölelikle ilgili aşağıdaki hükümleri getirmiştir:

ıa) Kur'ân-ı Kerîm'de insanların köleleştirilmesi yönünde bir hüküm yoktur.

Bilakis bütün hükümler kölelerin lehine, kölelik sisteminin aleyhinedir

Sahip olduğunuz kölelerden “mükâtebe” yapmak isteyenlere gelince, eğer onlarda bir hayır görürseniz onlarla mükâtebe yapın.¹⁶¹ Allah'ın size verdiği maldan onlara verin. Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde etmek için iffetli olmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları buna zorlarsa bilinmelidir ki hiç şüphesiz onların zorlanmasından sonra Allah (onları) çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.¹⁶²

ıb) Köleleri hürriyetine kavuşturmak erdemli bir hareket olarak kabul edilmiş ve birçok günahın keffâreti köle âzâd etmek şeklinde tezâhür etmiştir

Sarp yokuşun ne olduğunu sen ne bileceksin? O tutsak bir boynu çözmek (köle azat etmek)tir.¹⁶³

Kim bir mü'mini yanlışlıkla öldürürse, bir mü'min köleyi azad etmesi gerekir.¹⁶⁴

Kadınlarından zihar yaparak ayrılıp sonra da söylediklerinden dönecek olanlar, eşleriyle birbirlerine dokunmadan önce, bir köle azat etmelidirler.¹⁶⁵

¹⁵⁹ Cahiliye Arapları, evlatlıklarını öz çocukları gibi kabul ederlerdi. Evlatlıklar, asıl babasının adıyla değil, evlat edinenin adıyla anılır ve onun mirasından öz çocuğu gibi pay alırdı. Âyetler, söz konusu bu uygulamayı kaldırmaktadır: Yazır, VI/294.

¹⁶⁰ Ahzâb Sûresi 33/4.

¹⁶¹ İslâm hukukunda “mükâtebe”; bir köle sahibinin, belli bir bedel ödedikten sonra hürriyetine kavuşacağı yolunda kölesi ile yapacağı sözleşme demektir. Bu sözleşmeden sonra köle, söz konusu bedeli kazanmak üzere serbestçe çalışma hakkına sahip olur: Bilmen, IV/ 46–53. Hammâd, s. 248–249.

¹⁶² Nûr Sûresi 24/33; Ayrıca 32.âyette köle ve cariyelerin evlendirilmesi ile ilgilidir.

¹⁶³ Beled Sûresi 90/12–13; Tevbe sûresi 9/60 hürriyet için kölelere zekat verilmesi ile ilgilidir. Gerçek iyiliğin köleyi hürriyetine kavuşturmak olduğu hususunda bkz: Bakara 2/177.

¹⁶⁴ Nîsâ Sûresi 4/92; Ayrıca yemin keffâretinde de köle azad edilmesiyle ilgili bkz: Mâide 5/89.

¹⁶⁵ Mücâdele Sûresi 58/3.

2. Kur'ân-ı Kerîm'de Aile Hukuku Alanındaki Hükümler¹⁶⁶

İslam dini fertlerin mutluluğunu temin etme, toplumla- fertler arasını bağlama ve fertleri topluma kazandırma fonksiyonları bulunan aile müessesine büyük önem vermektedir.¹⁶⁷ Bu hususta Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyurulmaktadır: “Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.”¹⁶⁸ Kur'ân-ı Kerîm toplumun devamını sağlayan evlilik müessesesine gereken ehemmiyeti vermiş ve evliliğe teşvik etmiştir. İslam nikâhı ahirette de devam eden bir müessese olarak kabul eder.¹⁶⁹

a) Evlilik Hakkında Kur'ân-ı Kerîm'in Hükümleri

Sizden bekâr olanları, kölelerinizden ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin. Eğer bunlar yoksul iseler, Allah onları lütfuyla zenginleştirir. Allah, lütfu geniş olandır, hakkıyla bilendir. Evlenmeye güçleri yetmeyenler de, Allah kendilerini lütfuyla zengin edinceye kadar iffetlerini korusunlar.¹⁷⁰ Sizden kimin, hür mü'min kadınlarla evlenmeye gücü yetmezse sahip olduğunuz mü'min genç kızlarınızdan (cariyelerinizden) alsın. Allah, sizin imanınızı daha iyi bilir. Hepiniz birbirinizdensiniz. Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost tutmamaları hâlinde, sahiplerinin izniyle onlarla evlenin, mehirlerini de güzelce verin. Bu (cariye ile evlenme izni), içinizden günaha düşmekten korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.¹⁷¹

¹⁶⁶ Kur'ân-ı Kerîm medenî hukuk sahasında gerekli düzenlemeleri yapmış ve çoğu hususta tefsire ve yoruma ihtiyaç bırakmayacak şekilde meseleleri izah etmiş ve hukuk normları belirlemiştir. Bu konuda geniş bilgi için bkz: Kasânî, II/ 288 vd; Soysaldı, H. Mehmet, *Kur'ân ve Sünnet'e Göre Evlenme ve Boşanma*, İstanbul, Şule Yayınları, 1999; Yaman Ahmet, *İslam Aile Hukuku*, Konya, 1999.

¹⁶⁷ Yaman, Aynı Eser, s. 11.

¹⁶⁸ Rûm Sûresi 30/21.

¹⁶⁹ İbn-i Âbidîn, M. Emin, *Reddi'l- Muhtar Ale'd- Dürri'l Muhtar*, II/354–355.

¹⁷⁰ Nûr Sûresi 24/32–33.

¹⁷¹ Nîsa Sûresi 4/125; İslam hukuk sisteminin gayelerinden bir tanesi de nesli ve ırzı namusu korumaktır. İslam bunun için nikâhı meşrû, hattâ câriyelerle evliliği mübah kılmış ve yeterince evlilik kurumunu kolaylaştırmış boşanmayı zorlaştırmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: İbn-i Âşûr, Muhammed Tâhir, *İslam Hukuk Felsefesi*, Çev. Vecdi Akyüz; Mehmet Erdoğan, İz Yayıncılık, İstanbul 1996. s. 142–143, 219 vd.

b) Nikâhlanması Yasak Olanlar

Kur'ân-ı Kerîm'de evlenilmesi yasak olanlar şunlardır¹⁷²:

ba) Din ayrılığı sebebiyle yasak olanlar (putperestlerle evlenmek)

İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan kadınlarla evlenmeyin. Allah'a ortak koşan kadın hoşunuza gitse de, mü'min bir cariye Allah'a ortak koşan bir kadından daha hayırlıdır. İman etmedikleri sürece Allah'a ortak koşan erkeklerle, kadınlarınızı evlendirmeyin. Allah'a ortak koşan hür erkek hoşunuza gitse de; iman eden bir köle, Allah'a ortak koşan bir erkekten daha hayırlıdır. Onlar ateşe çağırırlar, Allah ise izniyle, cennete ve bağışlanmaya çağırır. O, insanlara âyetlerini açıklar ki, öğüt alıp düşünsünler.¹⁷³ Çünkü müslüman hanımlar kâfirlere helâl değillerdir. Kâfirler de müslüman hanımlara helâl olmazlar.¹⁷⁴

bb) Neseb, süt emzirme (sütkardeşliği) ve nikâh (akrabayla veya başka birisiyle evli olmak) sebeplerinden dolayı nikâh yasağı

Geçmişte olanlar hariç, artık babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin. Çünkü bu bir hayâsızlık, öfke ve nefret gerektiren bir iştir. Bu, ne kötü bir yoldur.

Size şunlarla evlenmek haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren sütanneleriniz, süt kız kardeşleriniz, karılarınızın anneleri, kendileriyle zifafa girdiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız, -eğer anneleri ile zifafa girmemişseniz onlarla evlenmenizde size bir günah yoktur- öz oğullarınızın karıları, iki kız kardeşi (nikâh altında) bir araya getirmeniz. Ancak geçenler (önceden yapılan bu tür evlilikler) başka. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir. (Savaş esiri olarak) sahip olduklarınız hariç, evli kadınlar (da size) haram kılındı.¹⁷⁵

bc) Ayrıca boşanmadan (iddet ve talak) dolayı evlenme yasağı, çok evlilikten (beşinci kadınla) evlenme yasağı, iddete bağlı ve zîna fiilinden dolayı evlenme yasağı da evlenme yasaklarından sayılabilir.

¹⁷² Bkz. Soysaldı, s. 40–46.

¹⁷³ Bakara Sûresi 2/221.

¹⁷⁴ Mümtehine Sûresi 60/10.

¹⁷⁵ Nîsâ Sûresi 4/22–24.

(Dönüş yapılabilecek) boşama iki defadır. Sonrası, ya iyilikle geçinmek, ya da güzellikle bırakmaktır. Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında bir başka kocayla nikâhlanmadıkça ona helâl olmaz.¹⁷⁶

Size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın¹⁷⁷

Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hâli (hayız veya temizlik müddeti) beklerler.¹⁷⁸ Diğer iddet bekleme sürelerinde de nikâhlanmağa yasağı vardır.¹⁷⁹ Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında bir başka kocayla nikâhlanmadıkça ona helal olmaz. (Bu koca da) onu boşadığı takdirde onlar (kadın ile ilk kocası) Allah'ın koyduğu ölçüleri gözetebileceklerine inanıyorlarsa tekrar birbirlerine dönüp evlenmelerinde bir günah yoktur. İşte bunlar Allah'ın, anlayan bir toplum için açıkladığı ölçüleridir.¹⁸⁰

Zina eden erkek ancak, zina eden veya Allah'a ortak koşan bir kadınla evlenir. Zina eden bir kadınla da ancak zina eden veya Allah'a ortak koşan bir erkek evlenir. Bu, mü'minlere haram kılınmıştır.¹⁸¹

c) Mehir

Mehir evlenme esnasında kadına verilen bedeldir¹⁸²

Kadınlara mehirlerini (bir görev olarak) gönül hoşluğuyla verin. Eğer kendi istekleriyle o mehrin bir kısmını size bağışarlarsa, onu da afiyetle yiyin.¹⁸³

Bunların dışında kalanlar ise, iffetli yaşamak ve zina etmemek şartıyla mallarınızla (mehirlerini verip) istemeniz size helal kılındı. Onlardan (nikâhlanıp) faydalanmanıza karşılık sabit bir hak olarak kendilerine mehirlerini verin. Mehir belirlendikten sonra, onunla ilgili olarak uzlaştığınız şeyler konusunda size günah yoktur. Şüphesiz ki Allah (her şeyi) hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. Sizden kimin, hür mü'min kadınlarla evlenmeye gücü yetmezse sahip olduğunuz mü'min genç kızlarınızdan (cariyelerinizden) alsın. Allah sizin imanınızı daha iyi bilir. Hepiniz birbirinizdensiniz.

¹⁷⁶ Bakara Sûresi 2/229–230.

¹⁷⁷ Nisâ Sûresi 4/3.

¹⁷⁸ Bakara Sûresi 2/228.

¹⁷⁹ Ayrıca bkz: İleride gelecek olan Talak Sûresi 65/4; Bakara Sûresi 2/234–235.

¹⁸⁰ Bakara Sûresi 2/230.

¹⁸¹ Nûr Sûresi 24/4.

¹⁸² Geniş bilgi için bkz: Hammâd, s. 224; Soysaldı, s. 36–37.

¹⁸³ Nisâ Sûresi 4/4.

Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost tutmamaları halinde sahiplerinin izniyle onlarla evlenin, mehirlerini de güzelce verin.¹⁸⁴

ca) Mehir boşama esnasında geri alınmaz

Eğer bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz, öbürüne (mehir olarak) yüklerle mal vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın. İftira ederek ve açık günaha girerek mi verdiğinizizi geri alacaksınız?¹⁸⁵

cb) Cinsel birliktelik gerçekleşmeden önce meydana gelen boşamalarda kadına tespit edilen mehrin yarısı verilir

Eğer onlara mehir tespit eder de kendilerine el sürmeden boşarsanız, tespit ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır. Ancak kadının, ya da nikâh bağı elinde bulunanın (kocanın, paylarından) vazgeçmesi başka. Bununla birlikte (ey erkekler), sizin vazgeçmeniz takvaya (Allah'a karşı gelmekten sakınmaya) daha yakındır. Aranızda iyilik yapmayı da unutmayın. Şüphesiz Allah yaptıklarınızı hakkıyla görendir.¹⁸⁶

cc) Mehir belirlemeden ve cinsel birliktelik olmadan meydana gelen boşamalarda kadını razı edecek mut'a verilir

Kendilerine el sürmeden ya da mehir belirlemeden kadınları boşarsanız size bir günah yoktur. (Bu durumda) -eli geniş olan gücüne göre, eli dar olan da gücüne göre olmak üzere- onlara, aklın ve dinin gereklerine uygun olarak müt'a¹⁸⁷ verin. Bu, iyilik yapanlar üzerinde bir borçtur.¹⁸⁸

cd) Kadın boşanabilmek için mehirden vazgeçebilir veya tazminat verebilir.

Eğer onlar Allah'ın belirlediği ölçüleri gözetmeyecekler diye endişe ederseniz, o zaman kadının (boşanmak için) bedel vermesinde ikisine de günah yoktur. Bunlar

¹⁸⁴ Nîsâ Sûresi 4/24-25.

¹⁸⁵ Nisa Sûresi 4/20.

¹⁸⁶ Bakara Sûresi 2/237.

¹⁸⁷ Mut'a, yararlandırmak ve yararlanılan şey demektir. Terim olarak ise mehir belirlenmeksizin kıyılan nikâhtan sonra, cinsel ilişki ve "halvet"te bulunmadan boşanan kadına, boşayan tarafından verilmesi gereken, giyim eşyası, mal, ya da bunların karşılığıdır. Müt'anın miktarını, bununla yükümlü kimsenin malî durumu belirler: Bkz: Bilmen, II/11, 142-143. Zuhaylî, Vehbe, *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*, Ter. Komisyon, Risale yay. 1990. IX/249- 253.

¹⁸⁸ Bakara Sûresi 2/236; Ayrıca bkz Ahzâb Sûresi 33/49'da aynı meâldedir.

Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın bunları aşmayın. Allah'ın koyduğu sınırları kim aşarsa, onlar zalimlerin ta kendileridir.¹⁸⁹

ce) Kâfirlerden kaçıp gelen mü'min kadınların mehri îade edildiği gibi, boşanan kâfir kadınlara verilen mehir de geri alınır (İslamın ilk yıllarında bu konuda özel bir uygulama getirilmiştir.)

Ey iman edenler! Mü'min kadınlar muhacir olarak size geldiklerinde, onları imtihan edin. Allah, onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer siz onların inanmış kadınlar olduklarını anlarsanız, onları kâfirlere geri göndermeyin. Çünkü müslüman hanımlar kâfirlere helâl değillerdir. Kâfirler de müslüman hanımlara helâl olmazlar. Mehir olarak harcadıklarını onlara (kocalarına geri) verin. Mehirlerini verdiğiniz takdirde, bu kadınlarla evlenmenizde size bir günah yoktur. Müşrik karılarınızın nikâhlarına tutunmayın. (Zira bu nikâhlar ortadan kalkmıştır.) Onlara harcadığınız mehri, (evlendikleri kâfir kocalarından) isteyin. Kâfirler de (İslâm'ı kabul eden ve sizinle evlenen eski hanımlarına) harcamış oldukları mehri (sizden) istesinler. Bu, Allah'ın hükmüdür. O, aranızda hüküm veriyor. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.¹⁹⁰

d) Kur'ân-ı Kerîm'de Boşanma ile İlgili Hükümler¹⁹¹

Eğer ayrılırlarsa, Allah bol lütuf ve nimetiyle onların her birini zengin kılar (başkalarına muhtaç bırakmaz). Allah, lütfu geniş olandır. O, hüküm ve hikmet sahibidir.¹⁹²Eğer (yemin edenler yeminlerinden dönmeyip kadınlarını) boşamaya karar verirlerse (ayrılırlar). Biliniz ki, Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.¹⁹³

da) Boşanacak karı-kocanın akrabaların hakemliğinde arasını bulmak esastır

Eğer karı-kocanın arasının açılmasından endişe ederseniz, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. İki taraf (arayı) düzeltmek isterlerse,

¹⁸⁹ Bakara Sûresi 2/229.

¹⁹⁰ Mümteherine Sûresi 60/10. Din farklılığı özellikle de kâfirlerle evlenmek ilgili âyetlerle yasaklandığından bugün böyle bir durum söz konusu değildir. Bkz: Zuhaylî, IX/121–128.

¹⁹¹ Bkz. Soysaldı, s. 77.

¹⁹² Nîsâ Sûresi 4/130.

¹⁹³ Bakara Sûresi 2/227.

Allah'da onları uzlaştırır. Şüphesiz Allah, hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdardır.¹⁹⁴

db) Boşama şahitledir

Boşanan kadınlar iddetlerinin sonuna varınca onları güzelce tutun yahut onlardan güzelce ayrılın. İçinizden iki âdil kimseyi şahit tutun. Şahitliği Allah için dosdoğru yapın. İşte bununla Allah'a ve ahiret gününe inanan kimselere öğüt verilmektedir. Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa Allah ona bir çıkış yolu açar.¹⁹⁵

dc) Boşama iki defadır. Üçüncü de evlilik sona erer

ric'î talak (dönüş yapılabilecek boşama) iki defadır. Sonrası, ya iyilikle geçinmek, ya da güzellikle bırakmaktır. (Evlilikte) tarafların Allah'ın belirlediği ölçüleri koruyamama endişeleri dışında kadınlara verdiklerinizden (boşanma esnasında) bir şeyi geri almanız, sizin için helâl olmaz. Eğer onlar Allah'ın belirlediği ölçüleri gözetmeyecekler diye endişe ederseniz, o zaman kadının (boşanmak için) bedel vermesinde ikisine de günah yoktur. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın bunları aşmayın. Allah'ın koyduğu sınırları kim aşarsa, onlar zalimlerin ta kendileridir.¹⁹⁶

de) Kadınları temizlik hallerinde boşamak gerekir.

Ey peygamber! Kadınları boşamak istediğinizde, onları iddetlerini dikkate alarak (temizlik hâlinde) boşayın ve iddeti sayın.¹⁹⁷ Rabb'iniz olan Allah'a karşı gelmekten sakının.¹⁹⁸ Sünnet olan talak budur.¹⁹⁹

df) Evlilik ve boşama da kadınlara adâletli davranmak gerekir

Kadınları boşadığımız ve onlar da bekleme sürelerini bitirdikleri zaman, ya onları iyilikle tutun yahut iyilikle bırakın. Haklarına tecavüz edip zarar vermek için onları

¹⁹⁴ Nisâ Sûresi 4/35; Kadın ve erkeğin âilesinden bir hakem getirilmesi hususunda bkz: İbnü'l Arabî, Ebî Bekr Muhammed b. Abdullah, *Ahkâmu'l Kur'ân*, 1967, I/421–427; Cessâs, II/ 282.

Bu yolla bir çok âilenin dağılmasının önü alınmış olacaktır. Bu konuda bkz: Yazır II/560; Özsoy; Güler, s. 506.

¹⁹⁵ Talak Sûresi 65/2; Bu konudaki değişik görüşler ve cumhurun görüşü için bkz: Yazır, XIII/ 114–117.

¹⁹⁶ Bakara Sûresi 2/229.

¹⁹⁷ İddet, boşanan kadının eşiyle irtibatının tamamen kesilmesi için dinen beklenmesi gereken süredir: Bkz: Zuhaylî, IX/488 vd.

¹⁹⁸ Talak Sûresi 65/1.

¹⁹⁹ Zuhaylî, IX/ 317–319.-

tutmayın. Bunu kim yaparsa kendine zulmetmiş olur. Sakın Allah'ın âyetlerini eğlenceye almayın. Allah'ın üzerinizdeki nimetini, size öğüt vermek için indirdiği Kitab'ı ve hikmeti hatırlayın. Allah'a karşı gelmekten sakının ve bilin ki Allah her şeyi hakkıyla bilendir.²⁰⁰

Ey iman edenler! Kadınlara zorla mirasçı olmanız size helâl değildir. Açık bir hayâsızlık yapmış olmaları dışında, kendilerine verdiklerinizin bir kısmını onlardan geri almak için onları sıkıştırmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmadıysanız, olabilir ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda pek çok hayır yaratmış olur.²⁰¹

dg) Eşlerine yaklaşmamaya yemin edenler dört ay süreyle bunu devam ettirirlerse boşanma gerçekleşir (İlâ)²⁰² Ayrıca li'ân (lanetleşme) boşanma şekillerindedir²⁰³

Eşlerine yaklaşmamağa yemin edenler için dört ay bekleme süresi vardır. Eğer (bu süre içinde) dönerlerse, şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. Eğer (yemin edenler yeminlerinden dönmeyip kadınlarını) boşamaya karar verirlerse (ayrılırlar). Biliniz ki, Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.²⁰⁴

e)İddet Müddeti ile İlgili Hükümler

ea) Boşanan kadının iddeti üç temizlik halidir

Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara helal olmaz. Kocaları bu süre içinde barışmak isterlerse, onları geri almağa daha çok hak sahibidirler. Kadınların, yükümlülükleri kadar meşru

²⁰⁰ Bakara Sûresi 2/231;ayrıca bkz: Bakara Sûresi 2/232.

²⁰¹ Nîsâ Sûresi 4/19; İslâm'dan önce Araplar arasında kişi, kocası ölen dul kadına mal gibi varis olurdu. Kadın, mal, eşya gibi rızasına bakılmaksızın alınıp satılırdı. Âyet, bu haksız tasarrufu yasaklayıp kadına lâyük olduğu hakkı ve hürriyeti teslim etmiştir. Ayrıca yetim kadınlarla evlenilmesi konusunda adaletle hareket edilmesi emredilmektedir. Bkz. Nîsâ 4 /127: Yazır, II/533–534, III/96–97.

²⁰² Sahih evlilik içerisinde buldukları halde birbirlerine yaklaşmamaya yemin edenler için bu sürenin azamî sınırı dört aydır. İslam hukukunda buna İlâ denir. Bu süre bitikten sonra taraflar arasında bir yumuşama ve barışma söz konusu olmaz ise o zaman boşanma gerçekleşir. Yani bu zaman zarfında boşanmayı veya evliliği sürdürmeye karar vermiş olmaları gerekir. Bkz: Kasânî, III/ 171 vd.

²⁰³ Nûr Sûresi 24/6–9; Bu konudaki hükümler “Kur'ân-ı Kerîm'de İspat Vasıtaları” bölümünde geçtiğinden buraya alınmadı.

²⁰⁴ Bakara Sûresi 2/226–227.

hakları vardır. Yalnız erkeklerin kadınlar üzerinde bir derece farkı vardır. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.²⁰⁵

eb) Kocasını ölen kadının iddeti dört ay on gündür, bu süre içinde onlarla nikâh yapılması haramdır

İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler. Sürelerini bitirince artık kendileri için meşru olanı yapmalarında size bir günah yoktur. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.(Vefat iddeti beklemekte olan) kadınlara kendileri ile evlenmek istediğinizi üstü kapalı olarak anlatmanızda veya bu isteğinizi içinizde saklamanızda sizin için bir günah yoktur. Allah biliyor ki, siz onlara (bunu er geç mutlaka) söyleyeceksiniz. Meşru sözler söylemeniz dışında sakın onlarla gizliden gizliye buluşma yönünde sözleşmeyin. Bekleme müddeti bitinceye kadar da nikâh yapmaya kalkışmayın. Şunu da bilin ki, Allah içinizden geçeni hakkıyla bilir. Onun için Allah'a karşı gelmekten sakının ve yine şunu da bilin ki Allah gerçekten çok bağışlayandır, halimdir. (Hemen cezalandırmaz, mühlet verir.)²⁰⁶

ec) Henüz aybaşı görmemiş ve menopoza girmiş olan kadınların iddeti üç aydır. Hamile kadınların iddeti ise doğurmasıdır.

Kadınlardan âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır. Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapıyorlarsa sona erer. Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir.²⁰⁷

ed) Cinsel birliktelik olmayan nikâhlarda iddet yoktur

Ey iman edenler! Mü'min kadınları nikâhlayıp, sonra onlara dokunmadan (cinsel ilişkide bulunmadan) kendilerini boşadığınızda, onlar üzerinde sizin sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur. Bu durumda onlara mut'a verin ve kendilerini güzel bir şekilde bırakın.²⁰⁸

f) Boşanmış kadınların nafakaları ve çocukların bakımı kocaya âittir

²⁰⁵ Bakara Sûresi 2/228.

²⁰⁶ Bakara Sûresi 2/234-235.

²⁰⁷ Talak Sûresi 65/4.

²⁰⁸ Ahzâb Sûresi 33/49. Ayrıca Bkz: 33/28.

Boşanmış kadınların örfü göre geçimlerinin sağlanması onların hakkıdır. Bu Allah'a karşı gelmekten sakınanlar üzerinde bir borçtur.²⁰⁹ Onları (iddetleri süresince) gücünüz nispetinde, oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin için (çocuğu) emzirirlerse (emzirme) ücretlerini de verin ve aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer anlaşamazsanız, çocuğu baba hesabına başka bir kadın emzirecektir. Eli geniş olan, elinin genişliğine göre nafaka versin. Rızkı dar olan da, Allah'ın ona verdiği (o ölçüde) harcassın. Allah bir kimseyi ancak kendine verdiği ile yükümlü kılar. Allah bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır.²¹⁰

g) Kur'ân-ı Kerîm çok evliliğe izin vermiştir, fakat tek evliliği tavsiye eder. Çok evlilikte kadınlar arasında adaleti emreder.

Eğer, (velisi olduğunuz) yetim kızlar (ile evlenip onlar) hakkında adaletsizlik etmekten korkarsanız, (onları değil), size helâl olan (başka) kadınlardan ikişer, üçer, dörder olmak üzere nikâhlayın.²¹¹ Eğer (o kadınlar arasında da) adaletli davranmayacağınızdan korkarsanız, o takdirde bir tane alın veya sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için daha uygundur.²¹² Ne kadar uğraşırsanız uğraşın, kadınlar arasında adaleti yerine getiremezsiniz. Öyle ise (birine) büsbütün gönül verip ötekini (kocası hem var, hem yok) askıda kalmış kadın gibi bırakmayın. Eğer arayı düzeltir ve Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.²¹³

h) Gayri müslim kadınlarla evlenmek helaldir

Mü'min kadınlardan iffetli olanlarla, daha önce kendilerine kitap verilenlerden olan iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz kaydıyla; evlenmek, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helâldir.²¹⁴

²⁰⁹ Bakara Sûresi 2/241.

²¹⁰ Talak Sûresi 65/6-7; Ayrıca bu konuda Bakara Sûresi 2/233, 241. âyetlere de bakınız.

²¹¹ Kasânî, II/265; Nevevî, Ebu Zekeriyâ Muhyiddin b. Şeref, *El-Mecmû Şerh El-Mühezzeb*, Daru'l Fikr, yy, ty XVI/137; Mevsîlî, Abdullah b. Mahmûd, b. Mevdûd, *El-İhtiyâr*, Çağrı Yayınları, İst. 1984. III/116. Soysaldı, s. 33-36; Bu âyette yer alan "nikâhlayın" emri, gereklilik anlamı değil, ruhsat ve cevaz anlamı taşımaktadır. Bu itibarla İslâm dininde çok evlilik kuralı değil, gerektiğinde başvurulacak istisnâ bir durumdur.

²¹² Nîsâ Sûresi 4/3; Çok evliliğin şartları ve hikmetleri için ayrıntılı bilgiye bkz: Soysaldı, s. 33-36.

²¹³ Nîsâ Sûresi 4/129.

²¹⁴ Mâide Suresi 5/5.

ı) Zihâr (eşlerin haram kılınması) yasaklanmıştır ve keffâret gerektirir

Allah, hiçbir adamın içine iki kalp koymamıştır. Kendilerine zihâr²¹⁵ yaptığınız eşlerinizi de anneleriniz yapmamıştır.²¹⁶

İçinizden kadınlarına zihar yapanlar bilsinler ki, o kadınlar onların anaları değildir. Onların anaları ancak, kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar (zihar yaparlarken) hoş karşılanmayan ve yalan bir söz söylüyorlar. Şüphesiz Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır. Kadınlardan zihar yaparak ayrılıp sonra da söylediklerinden dönecek olanlar, eşleriyle birbirlerine dokunmadan önce, bir köle azat etmelidirler. İşte bu hüküm ile size öğüt veriliyor. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır. Kim (köle azat etme imkânı) bulamazsa, eşine dokunmadan önce ard arda iki ay oruç tutmalıdır. Kimin de buna gücü yetmezse altmış fakiri doyurmalıdır. Bunlar, Allah'a ve Rasûlü'ne hakkıyla iman edesiniz, diyedir. İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kâfirler için elem dolu bir azap vardır²¹⁷

i) Kur'ân-ı Kerîm evlathğı öz oğul olarak kabul etmez, evlathklarla ilgili mahremiyeti kabul etmez. Onların boşanan hanımları ile evlenmeye izin verir

Yine evlathklarınızı²¹⁸ da öz çocuklarınız (gibi) kılmamıştır. Bu, sizin ağızlarınızla söylediğiniz (fakat gerçekliği olmayan) sözünüzdür. Allah ise gerçeği söyler ve doğru yola iletir. Onları babalarına nispet ederek çağırın. Bu, Allah katında daha (doğru ve) adaletlidir. Eğer babalarını bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır.²¹⁹

Hani sen Allah'ın kendisine nimet verdiği, senin de (azat etmek suretiyle) iyilikte bulunduğun kimseye, “Eşini nikâhında tut (onu boşama) ve Allah'tan sakın” diyordun. İçinde, Allah'ın ortaya çıkaracağı bir şeyi gizliyor ve insanlardan çekiniyordun. Oysa kendisinden çekinmene Allah daha lâyıktı. Zeyd, eşinden yana isteğini yerine getirince

²¹⁵ “Zihâr”, bir kimsenin eşine, “Sen, bana anamın sırtı gibisin” demek sûretiyle, onu kendisine haram kılması demektir. Cahiliye döneminde zihar yapmak, kadını kocasına ebediyen haram kılardı. İslâm ise kefarete uygulamasıyla, bu haramlığın ortadan kalkacağı hükmünü getirdi. Kefarete uygulamasının nasıl yapılacağı, Mücâdele sûresinin 2-4. âyetlerinde açıklanmaktadır: Kasânî, III/229-238.

²¹⁶ Ahzâb Sûresi 33/4.

²¹⁷ Mücâdele Sûresi 58/2-4.

²¹⁸ Cahiliye Arapları, evlathklarını öz çocukları gibi kabul ederlerdi. Evlathklar, asıl babasının adıyla değil, evlat edinenin adıyla anılır ve onun mirasından öz çocuğu gibi pay alırdı. Âyetler, söz konusu bu uygulamayı kaldırmaktadır: Kurtûbî, Ebî Abdullah Muhammed b. Ahmed El- Ensârî, *el-Cami' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, Kahire 1967. XIV/ 119-121.

²¹⁹ Ahzâb Sûresi 33/4; Kurtûbî, XIV/ 119-121.

(eşini boşayınca), onu seninle evlendirdik ki, eşlerinden yana isteklerini yerine getirdiklerinde (onları boşadıklarında), evlatlıklarının eşleriyle evlenmeleri konusunda mü'minlere bir zorluk olmasın. Allah'ın emri mutlaka yerine getirilmiştir.²²⁰

j) Kur'ân-ı Kerîm'de Vesayet ile ilgili Hükümler

ja) Eda (fiil) ehliyetine kadar yetimlerin mallarının muhafazası gerekir

Rüştüne erişinceye kadar, yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın, verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü söz (veren sözünden) sorumludur.²²¹ Allah'ın, sizin için geçim kaynağı yaptığı mallarınızı aklı ermezlere vermeyin. O mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin.²²²

jb) Yetimlerin malları hususunda Allah'tan korkmak ve onların durumlarını düzeltmek gerekir

Bir de sana yetimleri soruyorlar. De ki: “Onların durumlarını düzeltmek hayırlıdır. Eğer onlara karışıp (birlikte yaşar)sanız (sakıncası yok). (Onlar da) sizin kardeşlerinizdir. Allah, bozguncuyu yapıcı olandan ayırır. Allah, dileyseydi sizi zora sokardı. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.²²³

Yetimlere mallarını verin. Temizi pis olanla (helâli haramla) değişmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin. Çünkü bu, büyük bir günahtır.²²⁴

Yetimleri deneyin. Evlenme çağına (buluğa) erdiklerinde, eğer reşid olduklarını görürseniz, mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler (ve mallarını geri alacaklar) diye israf ederek ve aceleye getirerek mallarını yemeyin. (Velilerden) kim zengin ise (yetim

²²⁰ Ahzâb Sûresi 33/37; Bu âyette adı geçen Zeyd, Hz. Peygamber (s.a.v)'in kölelikten azat ederek evlat edinmiş olduğu Zeyd b. Hârise'dir. Hz. Peygamber (s.a.v), onu halasının kızı Zeynep ile evlendirmişti. Ancak aralarında başlayan geçimsizlik sebebiyle Zeyd, Hz. Peygamber (s.a.v)'e gelerek eşini boşamak istediğini söylüyordu. Hz. Peygamber (s.a.v), bu boşanmanın uygun olacağını düşünmekle beraber dedikodu çıkmasından çekindiği için Zeyd'e, eşini boşamamasını söylüyordu. Ancak daha sonra Zeyd, eşini boşamıştı. Bu boşamadan sonra Allah, Zeyneb'i Hz. Peygamber(s.a.v)'e eş yapmıştı. O güne kadar Araplar evlat edindikleri kimseyi öz evlatlarıyla bir tutuyorlar, onların boşadıkları eşleriyle evlenmiyorlardı. Bu uygulama Arapların bu âdetini ortadan kaldırmıştır; Kurtûbî, XIV/ 189–195.

²²¹ İsrâ Sûresi 17/34.

²²² Nisâ 4/5; Bu âyette, yetimlerin mallarını ellerinde bulunduran velilere hitab ediliyor. Âyetteki “mallarınız” ifadesi ile, yetimlere ait olup velilerin elinde bulunan mallar kast edilmektedir. Ayrıca harcamalarda meşru ölçüler içinde akılca davranılmasına da işaret edilmektedir: Geniş bilgi için Bkz: Yazır II/ 513–514.

²²³ Bakara Sûresi 2/220

²²⁴ Nisâ Sûresi 4/2; Ayrıca çok evlilik bölümünde geçen aynı sûrenin 3. âyetine bakınız.

malından yemeğe) tenezzül etmesin. Kim de fakir ise, aklın ve dinin gereklerine uygun bir biçimde (hizmetinin karşılığı kadar) yesin. Mallarını kendilerine geri verdiğiniz zaman da yanlarında şahit bulundurun. Hesap görücü olarak Allah yeter.²²⁵

Kendileri, geriye zayıf çocuklar bıraktıkları takdirde, onlar hakkında endişeye kapılanlar, (yetimler hakkında da) ürperip korksunlar. Allah'a karşı gelmekten sakınsınlar ve doğru söz söylesinler. Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, ancak ve ancak karınlarını doldurmasıya ateş yemiş olurlar ve zaten onlar çılgın bir ateşe (cehenneme) gireceklerdir.²²⁶

3. Kur'ân-ı Kerîm'de Mevcut Olan Miras Hukuku ile ilgili Hükümler

a) Kur'ân-ı Kerîm miras hususunda vasiyeti ve vasiyete uymayı emreder.

Vasiyet esnasında şahit bulundurmak gereklidir

Sizden birinize ölüm gelip çattığı zaman, eğer geride bir hayır (mal) bırakmışsa, anaya, babaya ve yakın akrabaya meşru bir tarzda vasiyette bulunması -Allah'a karşı gelmekten sakınanlar üzerinde bir hak olarak- size farz kılındı.²²⁷

Her kim işittikten sonra vasiyeti değiştirirse, günahı ancak onu değiştirenlerin boynunadır. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir. Vasiyet edenin hataya meyletmesinden ve günaha girmesinden korkan bir kimse, (tarafkların) aralarını düzeltirse ona hiçbir günah yoktur. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.²²⁸

Ey iman edenler! Birinizin ölümü yaklaştığı zaman, vasiyet sırasında aranızda şahitlik (edecek olanlar) sizden adaletli iki kişidir. Yahut seferde olup da başınıza ölüm musibeti gelirse, sizin dışınızdan başka iki kişi şahitlik eder.²²⁹

b) Verasette asıl olan kan bağıdır

Aralarında akrabalık bağı olanlar, Allah'ın Kitabı'na göre, (miras konusunda) birbirleri için (diğer) mü'minlerden ve muhacirlerden daha önceliklidirler.²³⁰ Ancak

²²⁵ Nisâ Sûresi 4/6.

²²⁶ Nisâ Sûresi 4/9-10

²²⁷ Vasiyetle ilgili bu emir, henüz mirasla ilgili kurallar açıklanmadan önce verilmişti. Amaç ise varisleri adaletsizlikten korumaktı. Daha sonra, mirasla ilgili hükümler Nisâ sûresinde açıklandı: İbn-i Kesîr, I/211-213.

²²⁸ Bakara Sûresi 180-182.

²²⁹ Mâide Sûresi 5/106.

²³⁰ Hicretten sonra müslümanlar din kardeşleri olarak birbirlerine varis oluyorlardı. Bu âyette, veraset

dostlarınıza bir iyilik yapmanız başka. Bu (hüküm) Kitap'ta yazılıdır.²³¹ Allah'ın kitabınca, kan akrabaları birbirlerine (varis olmaya) daha lâyıktırlar. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.²³²

c) Kur'ân-ı Kerîm miras taksimatında herkesin hakkını belirlemiştir. Miras paylaşımı vasiyetin yerine getirilmesi ve borcun ödenmesinden sonra yapılır

ca) Terekede çocuklar, ana- baba ve kardeşlere düşen paylar

Allah, size, çocuklarınız(ın alacağı miras) hakkında, erkeğe iki dişinin payı kadarını emreder. (Çocuklar sadece) ikiden fazla kız iseler, (ölenin geriye) bıraktığının üçte ikisi onlarıdır.²³³ Eğer kız bir ise (mirasın) yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, geriye bıraktığı maldan, ana babasından her birinin altında bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da (yalnız) ana babası ona varis oluyorsa, anasına üçte bir düşer. Eğer kardeşleri varsa, anasının hissesi altında birdir. (Bu paylaşırma, ölenin) yapacağı vasiyetten ya da borcundan sonradır. Babalarınız ve oğullarınızdan, hangisinin size daha faydalı olduğunu bilemezsiniz. Bunlar, Allah tarafından farz kılınmıştır. Şüphesiz Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.²³⁴

cb) Karı – koca ve diğer yakınları arasındaki miras paylaşımı

Eğer çocukları yoksa karılarınızın geriye bıraktıklarının yarısı sizindir. Eğer çocukları varsa, bıraktıklarının dörtte biri sizindir. (Bu paylaşırma, ölen karılarınızın) yaptıkları vasiyetlerin yerine getirilmesi yahut borçlarının ödenmesinden sonradır. Eğer sizin çocuğunuz yoksa bıraktığınızın dörtte biri onlarıdır. Eğer çocuğunuz varsa, bıraktığınızın sekizde biri onlarıdır. (Yine bu paylaşırma) yaptığınız vasiyetin yerine getirilmesinden yahut borçlarınızın ödenmesinden sonradır. Eğer kendisine varis olunan bir erkek veya bir kadının evladı ve babası olmaz ve bir erkek veya bir kız kardeşi

sebebinin akrabalık olduğu, din kardeşliğinin miras sebebi olmaktan çıkarıldığı ifade edilmektedir. Mirasın kimler arasında nasıl taksim edileceğine dâir bkz: Bilmen, V/239 vd.

²³¹ Ahzâb Sûresi 33/6

²³² Enfâl Sûresi 8/75.

²³³ Âyette, aynı konumdaki iki kız çocuğunun hissesi açıkça ifade edilmemişse de; bunlar da, ikiden fazla olanlar gibi, üçte iki hisse alırlar. Bkz: Berki, Ali Himmet, *İslâm Hukukunda Ferâiz ve İntikal*, DİB yayınları, Ank. 1985. s. 38; Zuhaylî, X/354.

²³⁴ Nîsâ Sûresi 4/11.

bulunursa, ona altıda bir düşer.²³⁵ Eğer (kardeşler) birden fazla olurlarsa, üçte birde ortaklırlar. (Bu paylaşırma varislere) zarar vermeksizin²³⁶ yapılan vasiyetin yerine getirilmesinden yahut borcun ödenmesinden sonra yapılır. (Bütün bunlar) Allah'ın emridir. Allah, hakkıyla bilendir, halîmdir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir.)²³⁷ İşte bu (hükümler) Allah'ın koyduğu sınırlarıdır. Kim Allah'a ve Peygamber'ine itaat ederse, Allah onu, içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlere sokar. İşte bu büyük başarıdır.²³⁸

cd) “kelâle” (babasız ve çocuksuz kimse)nin mirası

Senden fetva istiyorlar. De ki: “Allah, size “kelâle” (babasız ve çocuksuz kimse)nin mirası hakkında hükmünü açıklıyor: Çocuğu olmayan bir kişi ölür de kız kardeşi bulunursa, bıraktığı malın yarısı onundur. Eğer kız kardeşi ölür ve çocuğu da bulunmazsa, erkek kardeş ona varis olur. Eğer kız kardeşler iki iseler, (erkek kardeşin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer kardeşler erkekli kızlı iseler, o zaman (bir) erkeğe, iki kızın hissesi kadar (pay) vardır. Sapmayasınız diye Allah size (hükmünü) açıklıyor. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.²³⁹

ce) Mirasda kadınlara- erkeklere ve sözleşme yapılanlara bir pay vardır

(Erkek ve kadından) her biri için ana-babanın ve akrabasının bıraktıklarından (pay alan) varisler kıldık. Yeminlerinizin bağladığı (ahitleştiginiz) kimselere de kendi hisselerini verin.²⁴⁰ Şüphesiz Allah her şeye şahittir.²⁴¹

²³⁵ Burada sözü edilen kardeşler ana bir kardeşlerdir. Bunlar, İslâm hukukunda “evlâd-ı Ümm” diye anılırlar. Bunlar varis oldukları takdirde, kendi aralarında erkek kadın farkı gözetilmez. Ana baba bir kardeşler ise varis olduklarında, kendi aralarında “erkeğe iki, kıza bir” olmak üzere pay alırlar. (Ana baba bir kardeşlerin durumu için bakınız: Nisâ Sûresi, âyet,176) Bkz: Berki, s. 36–37; Zuhaylî, X/367.

²³⁶ Bu âyetin genel ifadesinde, kendilerine vasiyet edilecek kimseler ile vasiyetin miktarında bir sınırlama yoktur. Ancak Hz.Peygamber (s.a.v), âyetin bu genel ifadesini, hem vasiyet edilecek kimseler açısından, hem de vasiyetin miktarı açısından sınırlandırmış; varislere vasiyet yapılamayacağını ve vasiyetin terikenin üçte birini aşamayacağını belirtmiştir. Böylece varisin vasiyet yoluyla zarara uğraması önlenmiş olmaktadır. Bkz: Serahsî, *el Mabsût*, XXVII/175–181, XXIX/ 2-13.

²³⁷ Nisâ Sûresi 4/12.

²³⁸ Nisâ Sûresi 4/13.

²³⁹ Nisâ Sûresi 4/176.

²⁴⁰ “Yeminlerin bağladığı kimseler” ifadesiyle kastedilen, “velâ akdi” yoluyla mirasçı olanlardır. Velâ akti, nesebi belli olmayan, varisi bulunmayan bir kimsenin, ikinci bir şahsa “Ben ölürsem varisim ol. Diyet gerektirecek bir suç işlemem hâlinde de, diyetimi sen öde” demesi ve onun da bu istekleri kabul etmesiyle gerçekleşen akittir. Zuhaylî, X/442–443.

²⁴¹ Nisâ Sûresi 4/33.

Ana, baba ve akrabaların (miras olarak) bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır. Ana, baba ve akrabaların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır. Allah, bırakılanın azından da çoğundan da bunları farz kılınmış birer hisse olarak belirlemiştir.²⁴²

cf) Kur'ân-ı Kerîm miras taksimi esnasında hazır bulunmaları kendilerine pay düşmeyen akraba, yetim ve fakirlere de onları sevindirecek bir şeyler verilmesini ister

Miras taksiminde (kendilerine pay düşmeyen) akrabalar, yetimler ve fakirler hazır bulunurlarsa, onlara da maldan bir şeyler verin ve onlara (gönüllerini alacak) güzel sözler söyleyin.²⁴³

4. Kur'ân-ı Kerîm'de Eşya Hukuku ile İlgili Hükümler

Kur'ân-ı Kerîm'de eşya hukukunu doğrudan ilgilendiren hükümler yoktur. Fakat Kur'ân-ı Kerîm'de mülkiyet ile ilgili âyetler tarandığında bunların birbirine bağlı, hepsi bir bütün teşkil eden ve üç gruba ayrılan âyetler olduğunu görüyoruz.

Birinci guruba giren âyetler “Göklerde ve yerde ne varsa hepsinin Allah’a âit olduğunu” ifade eder.²⁴⁴

İkinci guruba giren âyetler “malların topluma (insanlığa) âit olduğuna” delalet eder.²⁴⁵

Üçüncü grup âyetler ise “ mal sahibi özel kişilerden, Allah’ın kişilere çeşitli mallar verdiğinden” bahseder.²⁴⁶

Kur'ân-ı Kerîm'de dolaylı bir şekilde müessese olarak kamu mülkiyeti veya özel mülkiyetle münâsebeti bulunan âyetler de vardır ama bunlar doğrudan zekat, vergi, ganimet, fey, sadaka, miras, vasiyet, ticaret hukuku, infak, cimrilik, vesayetle veya Allah’ın varlığını, kudretini ve insanlara verdiği rızıkları bildiren hükümlerle alakalıdır. Bu âyetlerin çoğu da İslam hukuku literatüründe özellikle son zamanlarda kaleme alınan kitaplarda mülkiyet hakları alt başlığı adı altında çok geniş bir şekilde işlenmektedir.

²⁴² Nîsâ Sûresi 4/7.

²⁴³ Nîsâ Sûresi 4/8.

²⁴⁴ En'âm Sûresi 6/12; Âraf Sûresi 7/128.

²⁴⁵ Enbiya Sûresi 21/105; Âraf Sûresi 7/100, 137.

²⁴⁶ En'âm Sûresi 6/152; Bakara Sûresi 2/264.

Kur'ân-ı Kerîm'de bu konuyla alakalı doğrudan hükümler bulunmadığı için bu konuyu oraya havale ederiz.²⁴⁷

B. KUR'ÂN-I KERÎM'DE BORÇLAR HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

1. Yapılan Borçlaşmanın Şahitler Huzurunda Kayda Geçirilmesi Gerekir.

Kur'ân-ı Kerîm'de bakara sûresi 282. âyette borç alıp- vermenin ve alış- verişlerde borçlanmanın esaslarını bizlere bildirmektedir. Bu âyette ortaya konan hükümler, modern ticaret hayatında noterlik kurumunun üstlendiği işlemleri kapsamaktadır.²⁴⁸

2. Peşin Alış- Verişlerde Yazmak Gerekmez

Yine Bakara sûresi 282. ayetin devamında bu açıkça belirtilmektedir.²⁴⁹

3. Borcu Yazma İmkânı Bulunmadığı Zamanlarda Rehin Alma Yöntemine Gidilir. Aynı Zamanda Emanetleri de Gözetmek Gerekir.

Bu konu yine aynı sûrenin devam eden âyetinde çok açık bir şekilde bildirilmektedir. Bakara Sûresi 282. âyet borç alıp- vermede takip edilecek usulü anlatır. “Eğer yolculukta olur da bir yazıcı bulamazsanız, o zaman alınmış rehinler yeterlidir.”²⁵⁰

4. Borçlunun ödeyecek gücü yoksa mühlet verilmesi emredilmekte veya alacağın borçluya sadaka olarak bırakılması tavsiye edilmektedir. (karz-ı hasen)

Eğer borçlu darlık içindeyse, ona eli genişleyinceye kadar mühlet verin. Eğer bilerseniz, (borcu) sadaka olarak bağışlamanız, sizin için daha hayırlıdır.²⁵¹

C. TİCARET HUKUKU ALANINDA KUR'ÂN-I KERÎM'DE MEVCUT OLAN HÜKÜMLER

1. Ticaret ve Ticarî Kazanç Helaldir.

²⁴⁷ Bu konularda geniş mâlûmât için bkz: Demir, s. 129 vd; Gülce, Bekir, *İslamın Ekonomik Boyutu*, Adana,2001. Özsoy; Güler, s. 511 vd; Karaman, *Mukâyeseli İslam Hukuku*, III/30 vd.

²⁴⁸ Bakara Sûresi 2/282; Bu âyet Kur'ân-ı Kerîm'de yargılama hukuku bölümünün ispat vasıtaları alt başlığında aynen geçtiğinden bilgi için o kısma bakabilirsiniz: **Kur'ân Yolu, Türkçe Meâl ve Tefsîr**, Komisyon, DİB Yayınları, Ank. 2003. I/ 313–317.

²⁴⁹ Bakara Sûresi 2/282; Mevsîlî, *El- İhtiyâr*, II/4.

²⁵⁰ Bakara Sûresi 2/283.

²⁵¹ Bakara Sûresi 2/280.

Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle olursa başka. Kendinizi helâk etmeyin. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametlidir.²⁵²

(Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabb'inizin lütuf ve keremini istemekte size bir günah yoktur.²⁵³ Namaz kılınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın. Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz.²⁵⁴

2. Cuma Günü Cuma Namazı Saatinde Alış- Veriş Yasaklanmıştır

Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman, hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilerseniz bu, sizin için daha hayırlıdır.²⁵⁵

3. Fâiz Yasaklanmıştır. Fâizle Meşgul Olanlar Uhrevî Ceza ile Tehdit Edilmiştir. Fâizden Vazgeçenler Uhrevî Mükâfâtla Müjdelenmişlerdir

Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, “Alışveriş de faiz gibidir” demelerinden dolayıdır. Oysa Allah, alışverişi helâl, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabb'inden bir öğüt gelir de (o öğüte uyarak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah'a kalmıştır. (Allah, onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedî kalacaklardır.²⁵⁶

Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.²⁵⁷

İnsanların malları içinde artsın diye faizle her ne verirsiniz, Allah katında artmaz. Ama Allah'ın hoşnutluğunu isteyerek her ne zekât verirsiniz; işte bunu yapanlar sevaplarını kat kat arttıranlardır.²⁵⁸

²⁵² Nîsâ Sûresi 4/29

²⁵³ Bakara Sûresi 2 /198.

²⁵⁴ Cuma Sûresi 62/10.

²⁵⁵ Cuma Sûresi 62/9;

²⁵⁶ Bakara Sûresi 2/275.

²⁵⁷ Âl-i İmrân 3/130; Bu âyet, cahiliye Arapları arasındaki bir uygulamaya işaret etmekte ve bunu yasaklamaktadır. Müşrik Araplar, vadesinde ödenemeyen borca yüksek faizler tahakkuk ettirerek vadeyi uzatırlar, böylece alınan borç kısa zamanda kat kat artardı. Âyetten anlaşılan manayı tersinden ele alarak kat kat olmayan faizin yenebileceğini söylemek mümkün değildir. Zira Bakara sûresinin 275. âyeti ile miktarı ne olursa olsun faiz mutlak olarak yasaklanmıştır; İbn-i Kudâme, Muvaffakuddin Ebî Muhammed Abdullah b. Ahmed, *El- Muğni*, Şerh, El- Makdîsî, Şemseddin Ebi'l Ferec Abdurrahman b. Ebî Ömer Muhammed b. Ahmed İbn-i Kudâme, VII/122, Daru'l Kütübü'l Arabî, Beyrut 1976.

²⁵⁸ Rûm Sûresi 30/39.

Allah, faiz malını mahveder, sadakaları²⁵⁹ ise artırır (bereketlendirir). Allah, hiçbir günahkâr nankörü sevmez. Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve eğer gerçekten iman etmiş kimselerseniz, faizden geriye kalanı bırakın. Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Rasûlü'yle savaşa girdiğinizi bilin. Eğer tövbe edecek olursanız, anaparalarınız sizindir. Böylece siz ne başkalarına haksızlık etmiş olursunuz, ne de başkaları size haksızlık etmiş olur. Eğer borçlu darlık içindeyse, ona eli genişleyinceye kadar mühlet verin. Eğer bilerseniz, (borcu) sadaka olarak bağışlamanız, sizin için daha hayırlıdır.²⁶⁰

4. Gayri Meşrû Kazanç Yolları (Kumar, Piyango vb.) Haram Kılınmıştır.

Bir de fal oklarıyla kısmet aramanız size haram kılındı.²⁶¹ Ey iman edenler! (Aklı örten) içki (ve benzeri şeyler), kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.²⁶²

5. Akitlerin (Antlaşmalar) Yerine Getirilmesi İstenmektedir

Ey iman edenler! Akitlerinizi yerine getirin.²⁶³ Yine onlar ki, emanetlerine ve verdikleri sözlere riâyet ederler.²⁶⁴

6. Ticarete Ölçü Ve Tartıyı Tam Yapmak Emredilmiştir. Bunu Yapmayanlar Uhrevî Ceza ile Tehdit Edilmiştir

“Ölçüyü tam yapın. Eksik verenlerden olmayın.” “Doğru terazi ile tartın.” “İnsanların mallarını ve haklarını eksiltmeyin.”²⁶⁵ Ölçtüğünüzde ölçmeyi tam yapın, doğru terazi ile

²⁵⁹ Burada “sadakalar”dan maksat hem farz olan zekât, hem de nafîle olarak Allah yolunda yapılan bağışlardır. Âyet-i kerime, hem sadakaların sevabının kat kat olacağını, hem de sadakası verilen malların bereketlendirilip artırılacağını ifade etmektedir; Yazır, VI/259–260.

²⁶⁰ Bakara Sûresi 2/276, 278–280.

²⁶¹ Mâide Sûresi 5/3; Cahiliye devrinde, bir insan yapmak istediği bir işe karar vermek amacıyla; bir torba içinde bulunan ve birinin üzerinde “yap!”, birinin üzerinde “yapma!” yazısı bulunan ve biri de yazısız olan üç oktan birini çekerdi. Yazısız okun çıkması hâlinde, çekiş tekrarlanırdı; Er- Râzî, İ. Muhammed, Fahreddîn, *Mefâtihul Gayb (Tefsîru'l Kebîr)*, yy, ty. III/526.

²⁶² Mâide Sûresi 5/90; Bu âyette, sarhoşluk veren her türlü içki, kumarın her çeşidi kesinlikle haram kılınmaktadır. Âyet indiği zaman, bütün müslümanlar, ellerinde bulunan şarapları Medine sokaklarına döküp kaplarını kırmışlar, içki alışkanlıklarını; Kur'ân-ı Kerîm'in bu kesin emri karşısında tereddüt etmeden topluca terk etmişlerdi. Meâlde geçen “içki” kelimesi, âyetteki “hamr” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Bu bağlamda hamr, akli örten şey demektir. Bu nitelikteki tüm içki ve uyuşturucular hamr kapsamına girer. Haram kılınan gıdalar ile fal okları için ayrıca bakınız: Mâide sûresi, âyet, 3; Kurtûbî/ VI/285 vd; Merginânî, Burhâneddin Ali b. Ebî Bekr, *El- Hidâye Şerhu Bidâyetü'l Mübtedî*, Matbaatü'l Hayriye, (h. 1326), IV/ 86–92.

²⁶³ Mâide Sûresi 5/1; Akit, sözleşme demektir. Kelime burada, hem Kur'ân-ı Kerîm'in getirdiği iman esaslarını, Allah'ın emir ve yasaklarını, uygulanması gereken kuralları, hem de genel anlamıyla kişilerin kendi aralarında yaptıkları sözleşmeleri, verdikleri sözleri kapsamaktadır; Cessâs, II/ 293–295.

²⁶⁴ Mü'minûn Sûresi 23/8; ayrıca bkz Âl-i imrân Sûresi 3/76.

tartın. Bu daha hayırlı, sonuç bakımından daha güzeldir.²⁶⁶

“Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle tam yapın. İnsanların eşyalarını (mallarını ve haklarını) eksiltmeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.” “Eğer inanan kimselerseniz Allah’ın bıraktığı helâl kazanç sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin başınızda bir bekçi değilim.”²⁶⁷

Ölçüde ve tartıda hile yapanların vay hâline! Onlar insanlardan (bir şey) ölçüp aldıkları zaman, tam ölçerler. Fakat kendileri onlara bir şey ölçüp yahut tartıp verdikleri zaman eksik ölçüp tartarlar.²⁶⁸

D. KUR’ÂN-I KERÎM’DE DEVLETLER ÖZEL HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

Kur’ân-ı Kerîm’de devletler Özel hukuku ile ilgili Hükümler doğrudan fazla hükümler bulunmamakla beraber savaş hukuku, yargılama hukuku, devletler umûmî hukuku, medenî hukuk ve ceza hukuku alanlarındaki bazı hükümler bu konulara hususlara da temas etmekte ve çoğu yerlerde iç içe bir hal almaktadır. Özellikle Kur’ân-ı Kerîm’deki kamu hukuku alanlarında konu ile ilgili dolaylı hükümler zikredildiğinden biz burada konu ile ilgili doğrudan alakalı olan hükümlere temas edeceğiz.²⁶⁹

1. Vatandaşlık (Tabiiyet) Hukuku ile ilgili Hükümler

Kur’ân-ı Kerîm’in vatandaşlıkta esas aldığı ölçü dindir. Fakat başka din mensuplarına da adaletle hükmedilmesini emreder ki bu daha önce ki mevzûlarda geçmişti.²⁷⁰

Şüphesiz bu (İslâm), tek ümmet (din) olarak sizin ümmetiniz (dininiz)dir. Ben de Rabb’inizim. Onun için sadece bana kulluk edin.²⁷¹ Mü’minler ancak kardeşlerdir. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah’a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin. Eğer Allah’a ortak koşanlardan biri senden sığınma talebinde bulunursa, Allah’ın kelâmını işitebilmesi için ona sığınma hakkı tanı. Sonra da onu güven içinde olacağı yere ulaştır. Bu, onların bilmeyen bir kavim olmaları sebebiyledir.²⁷²

²⁶⁵ Şuârâ Sûresi 26/181–183.

²⁶⁶ İsrâ Sûresi 17/35.

²⁶⁷ Hûd Sûresi 11/85–86.

²⁶⁸ Mutaffifîn Sûresi 83/1–3.

²⁶⁹ Karaman, *Mukâyeseli İslam Hukuku*, III/222 vd.

²⁷⁰ Geniş bilgi için bkz: Hamîdullah, s. 87 vd.

²⁷¹ Enbiya Sûresi 21/92.

²⁷² Hucûrât Sûresi 49/10; Tevbe Sûresi 9/6.

2. Yabancılar Hukuku ile ilgili Hükümler

Kur'ân-ı Kerîm farklılıkları milletleri, dilleri, ırkları kabul eder ve bunları Yaratacı'nın varlığının delilleri arasında sayar

Göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin farklı olması da O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda bilenler için elbette ibretler vardır.²⁷³

Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır.²⁷⁴

Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen, Allah'ın ve Rasûlü'nün haram kıldığını haram saymayan ve hak din İslâm'ı din edinmeyen kimselerle, küçülerek (boyun eğerek) kendi elleriyle cizyeyi verinceye kadar savaşın.²⁷⁵

3. Kanunlar İhtilafı ile ilgili Hükümler

a) K. Kerim Başka Din ve Millet Mensuplarına Hukukî Muhtariyet Tanır

Bu konu ile ilgili hükümler yargılama hukukunda geçtiğinden tekrar olmaması için buraya alınmadı²⁷⁶

b) Başka Din Ve Millet Mensupları Davalarını İslam Mahkemelerine de Getirebilirler

Onlar, yalanı çok dinleyen, haramı çok yiyenlerdir. Eğer sana gelirlerse, ister aralarında hüküm ver, ister onlardan yüz çevir. Onlardan yüz çevirecek olursan, sana asla hiçbir zarar veremezler. Eğer hükmedecek olursan, aralarında adaletle hükmet. Çünkü Allah, âdil davrananları sever. Yanlarında, içinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat varken nasıl oluyor da seni hakem yapıyorlar, sonra bunun ardından verdiği hükümden yüz çeviriyorlar? İşte onlar (kendi kitaplarına da, sana da) inanmış değillerdir.²⁷⁷

²⁷³ Rûm Sûresi 30/22.

²⁷⁴ Hucûrât Sûresi 49/13.

²⁷⁵ Tevbe Sûresi 9/29.

²⁷⁶ Mâide Sûresi 5/44–50.

²⁷⁷ Mâide Sûresi 5/42–43.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HER İKİ KİTAPTA (TEVRAT VE KUR'ÂN-I KERÎM) BULUNAN HUKUKÎ HÜKÜMLERİN MUKAYESESİ

I. TEVRAT VE KUR'ÂN-I KERÎM'DE BULUNAN KAMU HUKUKU HÜKÜMLERİNİN MUKÂYESESİ

A. ANAYASA HUKUKU (ESAS TEŞKİLÂT HUKUKU) VE UMÛMÎ AMME HUKUKU İLE İLGİLİ ALANLARDA İKİ KİTAPTA MEVCUT OLAN HÜKÜMLERİN MUKÂYESESİ

Kur'ân-ı Kerîm'de Yasama (Kanun koyma) yetkisi Allah'a ve Hz. Peygamber (s.a.v)'e aittir. Hz Peygamber (s.a.v) Kur'ân-ı Kerîm'in icmâlini tafsil, teybin etmiş ve yeni hükümler getirmiştir. İnsanlar kendiliklerinden, vahyî bir dayanağı olmadan yasama faaliyetlerinde bulunamazlar. Kur'ân-ı Kerîm'in indiği dönemde yasama yetkisi bütünüyle Allah'a ve Resûlü'ne aitti. Bunun dışında sadece Hz. Peygamber (s.a.v)'in valilerini de bu konuda buldukları bölge için bu konuda yetkili kıldığı bilinmektedir. Vahyin tamamlanması ve Hz. Peygamber (s.a.v)'in vefatından sonra bu iş, Kur'ân-ı Kerîm'e ters düşmemek şartıyla ümmetin yetki ve sorumluluklarına dâhiline girmiştir. İslam hukuku ile ilgili disiplinler ise İslam uleması tarafından Kur'ân-ı Kerîm'deki ve Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünnetindeki yasamayı örnek ve kaynak olarak geliştirmiştir.¹

Tevrat'ta da hâkimiyet ilahî kanunlara âittir. Hukukun üstünlüğü prensibi vardır. Hz Mûsa hem bir peygamber hem de bir devlet başkanı ve Tevrat'taki hukuk kurallarını İsrailoğulları arasında uygulayan bir hâkim olarak ilahî yasaları insanlara bildirmiştir. Fakat mevcut Tevrat'ta Kur'ân-ı Kerîm kadar bu konular hakkında açık ve kesin hükümler bulunmamaktadır.²

Kur'ân-ı Kerîm'de Haram ve helal kılma yetkisi ancak Allah'a aittir. Bu konuda kesin bir yasaklama ve tehdit vardır.³ Yasama da Allah'a (c.c) ve peygamber (s.a.v)'e itaat esastır. Kur'ân-ı Kerîm inananlardan kayıtsız- şartsız teslimiyet ister ve bu konuda tercih hakkı tanımaz.⁴ Allah'ın indirdiği kitaplarla (koyduğu kanunlarla) hükmetmemek çok büyük kötülüktür. Bu konuda hem ehl-i kitap hem de ehl-i kitap yoluyla müslümanlar sert bir şekilde uyarılmıştır.⁵

¹ Karaman, *İslam Hukuku Tarihi*, s. 114; Aydın, M. Âkif, DİA, “*Anayasa*” md. III/ 153–164. Özsoy; Güler, s. 487.

² Tesniye 17/11; Çıkış 18/ 15–16,19; Tesniye 4/40, 44–45, 12/32.

³ Yûnus Sûresi 10/59; Nahl Sûresi 16/116; Şûra Sûresi 42/21; Mâide Sûresi 5/87.

⁴ Âl-i İmrân Sûresi 3/ 21; Nûr Sûresi 24/51; Ahzâb Sûresi 33/36; Nîsâ Sûresi 4/105, 65; 13–14; Haşr Sûresi 59/7.

⁵ Mâide Sûresi 5/44–50.

Burada şuna işaret etmek yerinde olacaktır. Bugünkü İsrail'in bir devlet anayasası olmayıp başta Tevrat, Mişna, Talmud'a bağlı dinî esaslara uyulmakta, böylece Yahudilik inanç, adalet ve teamülü esas alınmaktadır.⁶ İsrail hâlihazırda tamamen seküler olduğunu açıklayıp Yahudi hukukunu ilga etse, bu bütün geçmişle ve dışarıda dağılmış Yahudilerle trajik bir kopma olur. Yahudi devletinin geleceği, kültürel kimliğini korumasına ve seçilmiş halkın dinî devamlılığına bağlıdır.⁷

Tevrat'ta helal ve haram kılma konusunda kesin ifadeler bulunmamakla beraber bu konuda Tevrat'ın genelinden anlaşılın ve hakimiyetin ilahi iradeye âit olduğu prensibinden yola çıkılırsa Kur'ân-ı Kerîm'deki anlayışa yakın olduğu görülmekle birlikte özellikle din adamı Kâhinlerin yetkili olduğu anlaşılacaktır, din adamları sınıfı çok geniş yetkilere sahip olup Allah ile insanlar arasında bir vasıta.⁸ Kur'ân-ı Kerîm ise böyle bir müesseseyi kabul etmez⁹

Kur'ân-ı Kerîm belli bir devlet şekli belirlemez.(monarşi, oligarşi gibi) fakat devletin belli başlı husûsiyetlerini şöyle belirtir: Her türlü Hakimiyet Allah'a aittir.¹⁰ Devlet düzeninde düzen ve istikrar temin edilmelidir. Anarşi ve terör kesinlikle yasaklanmıştır. Haddi aşmak ve bozgunculuk yasaktır.¹¹ Resmî otoriteye ve kanunlara boyun eğmek esastır. Anlaşmazlık halinde kanun koyucuya müracaat edilir.¹² Hukuk devleti prensibi esastır, kanun hâkimiyeti ve adalete riayet şarttır. K. Kerim'in bu konuda en fazla üzerinde durduğu mesele adalettir. Devletin temeli adalete dayanır.¹³ Toplum ıslah edilecek ve iyilikler yaygınlaştırılacaktır. İyiliği emretmek, kötülükten de sakındırmak Kur'ân-ı Kerîm'in düstûrudur ve bu devlet eliyle yapılmalıdır.¹⁴ Herhangi bir devlet modeli önermeyen Kur'ân-ı Kerîm, yönetim ilkelerini tespit ederek, yönetimde, adalet ve danışma (şûrâ prensibi) yı emretmiştir. Kur'an-ı Kerîm'in sûrelerinden birinin adı da Şûrâ suresidir. Hz. Peygamber (s.a.v)'e ve O'nu temsil

⁶ Tanyu, Hikmet, *Yahudiliğin kutsal kitapları ve esasları*, AÜİFD,1966, XIV/107; Hârun Yahya, *Yahudilik ve Masonluk*, Bilim Araştırma Yayınları, İst. 1986.

⁷ Falk, s. 191.

⁸ Tekvin 47/26; Sayılar 3/10,32 ; 4/16,;5/8-10 ,15/1-31; 6 ve 18. bölümün tamamı;15/25,28.; Tevrat'ın diğer bölümleri.

⁹ Fâtiha Sûresi 1/1-7; İbn-i Kayyim el Cevziyye, Şemseddin Ebî Abdullah Muhammed b. Ebî Bekr, *İ'lâmul Muvakkîn*, Dâr'ul Ceyl, Beyrut, ty. 1/38 vd.

¹⁰ Âl-i İmrân Sûresi 3/ 26; Âl-i İmrân Sûresi 3/ 189.

¹¹ Bakara Sûresi 2/217; Enfâl Sûresi 8/39;Bakara Sûresi 2/205-206; Hucûrât Sûresi 49/9.

¹² Âl-i İmrân Sûresi 3/32; Nisâ Sûresi 4/59.

¹³ Şûrâ Sûresi 42/15; Nisâ Sûresi 4/58; Nisâ Sûresi 4/135

¹⁴ Âl-i İmrân Sûresi 3/104, 110, 114; Ârâf Sûresi 7/107; Tevbe Sûresi 9/71, 112; Hacc Sûresi 22/41; Lokmân Sûresi 31/17.

edenlere yönetimi danışma ile yapmaları emredilmiş, bu özellik seçkin bir husus olarak vurgulanmıştır.¹⁵

Tevrat Kur'ân-ı Kerîm'den farklı olarak bir yönetim şekli sunar ki bu yönetim şekli monarşinin temeli olan krallıktır. Fakat bu krallık teokratik bir yapıya sahiptir.¹⁶ Kral Yaraticının seçtiği ve aynı soydan kimse olmalıdır ve diğer milletleri de idaresi altına alıp onları yönetmelidir.¹⁷ Tevrat devleti idare eden kral'da bazı özellikler aramıştır ki, Kur'ân-ı Kerîm'in belirlediği yönetim ilkelerine benzemektedir. O prensipler ise şunlardır: Kral kutsal yasayı yanında bulunduracak, ona uyacak ve kendisini halktan üstün görmeyecektir.¹⁸ Kral çok sayıda at, kadın, altın ve gümüş biriktirmeyecektir.¹⁹

Tevrat'ta yöneticiler halkın teklifi ile Hz Musa tarafından atanmaktadır. Yöneticilerin iş başına gelmesi, halkın teklifi sonucu atama ile olur. Yönetici atamada liyakate dikkat edilir. Her topluluğa bir yönetici atanır.²⁰ Kur'ân-ı Kerîm yöneticilerde liyakati esas alır fakat yönetime getirilme şekline bahsetmez.²¹ Tevrat'ta Kur'ân-ı Kerîm gibi kötülüklerin ortadan kaldırılması ve ictimâî düzenin sağlanmasını emretmektedir.²²

Kur'ân-ı Kerîm'de sosyal adaletin sağlanması ilkesi emredilmiştir.²³ Zekât adıyla toplanan, yetmediğinde de vergilendirme yoluyla elde edilen, başka kaynaklardan da takviye edilen fondan bütün ihtiyaç sahiplerinin de faydalanmaları, temel ihtiyaçlarını mutlaka temin etmeleri ve millî gelirin âdil paylaşımı ve servetin yeteri kadar tabana yansması sağlanacaktır.²⁴ Sosyal adaletin modern manada sağlanması hususunda Tevrat'ta herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Kur'ân-ı Kerîm'de din ve vicdan özgürlüğü temel prensiptir tam manasıyla dînî bir özgürlük vardır.²⁵ Bu konuda din hürriyeti, ibadet hürriyeti, inanç hürriyeti dini kanaat hürriyeti gibi tabirlerde kullanılmaktadır. İslam dini son ve en ulvî din olmasına rağmen

¹⁵ Şûrâ Sûresi 42/36-39; Âl-i İmrân Sûresi 3/ 159; Cessâs, II/ 40-45.

¹⁶ Tesniye 17/14; Tekvin 36/31; Bu konuda geniş bilgi için bkz: Örs, s. 204 vd.

¹⁷ Tesniye 17/15; Tesniye 28/36.

¹⁸ Tesniye 17/18-20.

¹⁹ Tesniye 17/16-17.

²⁰ Tesniye 1/9-15, 16/18; Çıkış 18/13-27.

²¹ Nisâ Sûresi 4/58; İbnü'l Arabî, II/ 449-451.

²² Tesniye 13/5, 17/7, 19/9, 21/21; Tesniye 17/12.

²³ Zâriyât Sûresi 51/19; Tevbe Sûresi 9/60, 103; Enfâl Sûresi 8/41; Haşr Sûresi 59/7.

²⁴ Yavuz, s. 123-163; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I/51; Yeniçeri, Celal, *İslam'da Devlet Bütçesi*, Şâmil yayınevi, İst, 1984. s. 351-400.

²⁵ Bakara Sûresi 2/256; Kehf Sûresi 18/29; Yûnûs Sûresi 10/99, 108; Nahl Sûresi 16/125; Âl-i İmrân Sûresi 3/20; Ankebût Sûresi 29/46; Şâtibî, İbrâhim b. Mûsa b. Muhammed, *El- Muvâfakat*, Ter. Mehmed Erdoğan, İz Yayıncılık, İst. 1999. VI/214 vd.

insanları İslam'a girmek için zorlamamış kimseye böyle bir hak tanımamıştır. Başka bir ifadeyle dinde zorlama yoktur.²⁶ Irk, renk ve dil ayrımı yoktur. Kur'ân-ı Kerîm toplum içinde insanların ekonomik, fizik, bilgi ve beceri bakımlarından farklı olmalarını kabul eder, ancak bunun didişme ve savaş sebebi olmasına izin vermez.²⁷ Tevrat'ta din ve vicdan özgürlüğü adına hemen hiçbir hükme rastlanmadığını aksine bu konuda çok büyük bir tahammülsüzlük ve baskı sergilendiğini söylersek haksızlık etmiş olmayız.²⁸ Tevrat ırk, renk ve dil ayrımı konusunda da Kur'ân-ı Kerîm'den farklıdır. Tevrat insanlığı İsrailoğulları ve başka milletler olarak ele alır.²⁹ Tevrat'ta kanun önünde eşitlik prensibi vardır. Fakat Kur'ân-ı Kerîm gibi yabancılara kendi hukukunu seçme hürriyeti tanımaz.³⁰

B. TEVRAT'TA VE KUR'ÂN-I KERÎM'DE BULUNAN İDARE HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİN MUKÂYESESİ

Tevrat'ta Halkın İdarî ve adlî işlerini görmek için yöneticiler atanır. Her yöneticinin sorumluluk alanı vardır, yöneticilere saygı gerekir ve idareci tayininde liyakat önemlidir.³¹ Kur'ân-ı Kerîm'de idârecilerde liyâkat ve adâlet arar ve onlara itaat etmeyi emreder.³²

C. TEVRAT'TA VE KUR'ÂN-I KERÎM'DE MEVCUT USÛL HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİN (YARGILAMA HUKUKU) MUKÂYESESİ

Tevrat'ta ve Kur'ân-ı Kerîm'de bu konuda benzer ve ayrı hükümler vardır.³³ Tevrat'ta davalara bakmak için yargıçlar atanır, yargıçların adaletle hükmetmesi emr olunmuştur. Rüşvet yasaklanmıştır.³⁴ Kur'ân-ı Kerîm hâkimler atayın şeklinde bir hüküm bildirmez. Emânetin (görev) ehline verilmesini ister ve hâkimlik ve hâkimlerde aranan özellikleri konusunda adaleti ve hakkaniyeti emreder. En yakını aleyhine bile

²⁶ Bu konuda geniş bilgi için bakınız; Şâtibî, II/300 vd; Armağan, s. 105 vd.

²⁷ Rûm Sûresi 30/22; Hucûrât Sûresi 49/13.

²⁸ Tesniye 13/6-9, 8/19, 12/2-3, 13/12-15; Sayılar 25/2-10; Levililer 20/2-5; Çıkış 22/20, 23/24, 32, 34/15-16.

²⁹ Tesniye 4/37, 7/6-7, 10/15, 14/2; Tesniye 20/11; Levililer 25/44-46; Levililer 25/42.

³⁰ Levililer 24/22; Sayılar 15/15-16, 29; Hamidullah, s. 87-127.

³¹ Çıkış 22/28; Tesniye 16/18; Tesniye 1/15.

³² Nîsâ Sûresi 4/58-59.

³³ Galanti, Avram, **Üç Sâmi Kanun Koyucu, Hamurabi, Musa, Muhammed**, Haz. Eyüp Tanrıverdi, Anka, 2002. s. 97-100.

³⁴ Tesniye 16/18-20; Çıkış 24/13-14; Çıkış 23/8; Levililer 19/15.

olsa adaletten sapmamayı şiddetle vurgular, rüşveti yasaklar.³⁵ Kur'ân-ı Kerîm bu konuda gereken hükümleri teferruata girmeden açıklamıştır.³⁶

Tevrat'ta mahkemeler de ilahî kanunlar geçerlidir.³⁷ Kur'ân-ı Kerîm'de de ilahî kanunlar geçerlidir. Hatta Kur'ân-ı Kerîm bu ilahî kanunları uygulamayanları (gerek yönetim, gerekse mahkemeler) ağır bir dille kınar.³⁸

Tevrat'a göre yargıçların verdiği karara itiraz hakkı yoktur, itiraz ve saygısızlık eden öldürülür.³⁹ Kur'ân-ı Kerîm ise bu konuda daha vicdanî ve âdil bir hüküm koymuştur ki oda böyle olanların hakiki manada iman etmemiş sayılmalarıdır.⁴⁰

Tevrat, yargıç kendisine gelen davaları çözemezse bir üst mahkemeye sunmalıdır. Ayrıca davalar önemine göre bir üst mahkemeye intikal ettirilebilir, der.⁴¹ Kur'ân-ı Kerîm ise bu konuda herhangi bir hüküm bildirmemiştir. Tevrat'ta yargılama konusunda usulün nasıl olacağı açık bir şekilde belirtilmiştir. Yargı bağımsızlığı vardır.⁴² Kur'ân-ı Kerîm'de yargılama konusunda meselenin iyice araştırılması emretmek suretiyle bu konudaki hükmünü bildirmiştir.⁴³ Kur'ân-ı Kerîm'de de yargı bağımsızlığı temel prensiptir.⁴⁴

Tevrat'ta şahısların mahkemeye nasıl başvuracağı ve suçlunun nasıl cezalandırılacağı belirtilmiştir.⁴⁵ Bu manada suçlunun nasıl cezalandırılacağı konusunda Kur'ân-ı Kerîm'de sadece zina edenlere verilecek ceza hususunda buna benzer bir hüküm vardır.⁴⁶ Tevrat'ta tatbik edilecek cezaların infaz şekillerinde ise Kur'ân-ı Kerîm'de bulunmayan taşlama, yakma, boğma gibi çok katı ve dehşet verici usuller vardır.⁴⁷ Fakat İsrailoğulları Tevrat'ın hükümlerini tahrif ederek bu cezaları uygulamamışlardır.⁴⁸

³⁵ Nisâ Sûresi 4/58, 105–107; Mâide Sûresi 5/8; Nahl Sûresi 16/90; Hucûrât Sûresi 49/6; Bakara Sûresi 2/188; İbnü'l Arabî, I/ 449–451; Cessâs, II/ 307–310.

³⁶ El- Mâverdî, Ebi'l Hasen Ali b. Muhammed b. Habîbi'l Basriyyî, El- Bağdâdî, *El- Ahkâmus-Sultâniye*, Mektebetu'l İslâmiyye, yy. ty. s. 107–123; Atar, s. 98 vd.

³⁷ Çıkış 18/ 15–16.

³⁸ Mâide Sûresi 5/44–47.

³⁹ Tesniye 17/12–13.

⁴⁰ Nisâ Sûresi 4/65; Kurtûbî, II/ 266–270.

⁴¹ Çıkış 18/22.

⁴² Tesniye 1/16–18.

⁴³ Hucûrât Sûresi 49/6.

⁴⁴ Nisâ Sûresi 4/105–107; Nisâ Sûresi 4 /135; Nisâ Sûresi 4 /135; Cessâs, II/310, 384; Merginânî, III/84.

⁴⁵ Tesniye 25/1–3.

⁴⁶ Nur Sûresi 24/2.

⁴⁷ Öksüz, Adil, Ceza Hükümleri Açısından Tevrat ve Kur'ân, Yeni Akademi Yayınları, İzmir 2006. s. 265–269.

⁴⁸ Besalel, Yahudilik *Ansiklopedisi*, “ Kısasa kısas “ md. , I-III, Gözlem Gazetecilik Basım ve Yayın A.Ş., İst. 2001. I/330

Tevrat'ta ölüm cezası gerektiren birçok suçun cezasını da suça göre değiştirmiş ve hafifletmişlerdir.⁴⁹

Tevrat bildiği ve gördüğü hususta şahitliği emreder.⁵⁰ Hükümde adâlet emredilmiş, Yalancı şahitlik yasaklanmıştır.⁵¹ Kur'ân-ı Kerîm'de şahitliği gizlemeyi, yalancı şahitlikte bulunmayı ve iftirayı yasaklamıştır.⁵² Hüküm verirken adaleti emretmiştir.⁵³ Tevrat'ta yalan yere yemin etmek suçtur⁵⁴ Kur'ân-ı Kerîm'de yapılan yeminlerin yalana alet edilmesini yasaklamıştır.⁵⁵ Yargılamada tek şahit yeterli değildir.⁵⁶ Kur'ân-ı Kerîm'de de tek şahit yeterli görülmemiştir. Hatta zina suçu gibi ağır ceza gerektirecek suçlarda dört şahit aranmıştır.⁵⁷ Tevrat'ta Yalancı şahide zanlıya verilecek cezanın aynısı verilmelidir⁵⁸ Kur'ân-ı Kerîm'de böyle bir hüküm yoktur, fakat zina iftirasında dört şahit getiremeyeceğine seksen sopa vurulup, bir daha şahitliklerinin kabul edilmemesini emreder.⁵⁹

İşlenen suçun iyice araştırılarak ispatlanması ve sonuçta ölüm cezası gerekiyorsa ilk önce şahitlerin taş atması gerekir⁶⁰ Kur'ân-ı Kerîm'de daha önce de geçtiği gibi meselenin iyice araştırılması vardır,⁶¹ fakat şahitlerin ceza vermesi gibi bir uygulama yoktur.

Tevrat'ta intikam ve kan davaları yasaklanmıştır. Düşmanlık güdülmeyecektir.⁶² Kur'ân-ı Kerîm'de intikam gütmeyi, günah ve düşmanlıkta yardımlaşmayı yasaklamıştır.⁶³

Fâili meçhûl cinayetlerde izlenmesi gereken yöntem (bir türlü Kasâme)⁶⁴ Kasâme uygulaması Kur'ân-ı Kerîm'de yok, fakat sünnette böyle bir uygulama vardır, sünnet Yahudilikteki hurafelerden arındırılmış ve daha mantıkî bir şekilde kasâme

⁴⁹ Adam, Baki, *Yahudi kaynaklarına göre Tevrat*, Pınar yayınları, yy, 2001. s. 238.

⁵⁰ Levililer 5/1.

⁵¹ Çıkış 23/ 1-3, 6-7, 9.

⁵² Furkan Sûresi 25/72; Nûr Sûresi 24/413; Hacc Sûresi 22/30; Bakara Sûresi 2/283; Merginânî, III/93-98.

⁵³ Nisâ Sûresi 4 /135.

⁵⁴ Levililer 5/4, 9/12.

⁵⁵ Nahl Sûresi 16/91-94; Mücadele Sûresi 58/14-17; Geniş bilgi için bkz: İbn-i Kesîr, IV/327-330; Merginânî, III/ 126

⁵⁶ Tesniye 19/15; Tesniye 17/6.

⁵⁷ Bakara Sûresi 2/282; Nisâ Sûresi 4/15; Nûr Sûresi 24/4, 13.

⁵⁸ Tesniye 19/15-21.

⁵⁹ Nûr Sûresi, 24/ 4; İbnü'l Arabî, III/ 1320-1328.

⁶⁰ Tes niye 17/5-7.

⁶¹ Hucûrât Sûresi 49/6.

⁶² Levililer 9/16-18; Çıkış 23/4-5.

⁶³ Mâide Sûresi 5/2, 8; Nahl Sûresi 16/90.

⁶⁴ Tesniye 21/1-9.

uygulamasını getirmiştir.⁶⁵ Cahiliye döneminde de böyle bir uygulama olması, bu uygulamanın Hz. İbrâhîm zamanından tevârüs ettiği söylenilebilir.⁶⁶

Tevrat'ta cezaların şahsîliği yönünde iki zıt hüküm vardır. Birincisinde işlenen suç ve günahtan gelecek nesiller dahî sorumlu tutulmaktadır.⁶⁷ İkinci hükümde ise herkesin suçu ve cezası kendisine âittir.⁶⁸ Kur'ân-ı Kerîm'de ise cezaların şahsîliği konusu bütün yönleriyle (dünya ve ahiret)genel bir prensiptir.⁶⁹

Kur'ân-ı Kerîm'de ispat vasıtaları olarak; Noterlik⁷⁰ (Yapılan işi belgelendirmek, yazmak), rehin,⁷¹ şahitlik,⁷² li'an⁷³ yemin⁷⁴ gibi ispat vasıtaları yargılama hukukunda delil olarak kullanılmaktadır. Tevrat'ta da yemin⁷⁵ li'ân⁷⁶ (mülâne – lânetleşme) ve şahitlik⁷⁷ ispat vasıtalarındandır. Fakat noterlik ve rehin müessesesi yoktur.

D. DEVLETLER UMÛMÎ HUKUKU ALANINDA TEVRAT'TA VE KUR'ÂN-I KERÎM'DE BULUNAN HÜKÜMLERİN MUKÂYESESİ

Devletler umumî hukuku alanında Tevrat'ta genellikle savaş hukuku ile ilgili hükümler bulunmaktadır. Bu konuda Tevrat'ta sadece başka devletlerin, askerî, coğrafi ve ekonomik durumlarını araştırmak için casuslar gönderileceği hükmü vardır.⁷⁸ Kur'ân-ı Kerîm'de açıkça böyle bir hüküm bulunmamakla beraber Tevbe sûresi'nde geçen "Fakat Allah'a ortak koşanlar sizinle nasıl top yekûn savaşıyorlarsa, siz de onlarla top yekûn savaşın. Bilin ki Allah, kendine karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir."⁷⁹ Âyet-i kerîmesi bu konu ile ilgili sayılabilir. Tevrat'ın tamamı göz önünde bulundurulduğunda devletler umumî hukuku alanındaki hükümlerin hasmâne ve düşmanca olduğu görülecektir. Kur'ân-ı Kerîm ise devletler umumî hukuku alanında

⁶⁵ Buhârî, Menâkibu'l Ensâr, 26; Müslim, Kasâme, 8; Nesâî, Kasâme, 1,4; Mevsîlî, *İhtiyâr*, V/53-57.

⁶⁶ Ateş, s. 373.

⁶⁷ Çıkış 34/7.

⁶⁸ Tesniye 24/16.

⁶⁹ İsrâ Sûresi 17/115; En'âm Sûresi 6/164; Fatır Sûresi 35/18; Zümer Sûresi 39/ 7; Necm Sûresi 53/ 38; Sebe Sûresi 34/25. Bkz: Zuhaylî, VIII/159, 235 vd.

⁷⁰ Bakara Sûresi 2/282; Zuhaylî, VIII/ 306, 497.

⁷¹ Bakara Sûresi 2/283.

⁷² Nisâ Sûresi 4 Sûresi /105-107; Mâide Sûresi 5/8; Nahl Sûresi 16/90;Hucûrât Sûresi 49/6;Bakara Sûresi 2/ 188.

⁷³ Nûr Sûresi 24 /6-9; Âl-i İmrân Sûresi 3/61.

⁷⁴ Mâide Sûresi 5/106-108.

⁷⁵ Çıkış 22/10-13.

⁷⁶ Sayılar 5/11-31.

⁷⁷ Tesniye 19/15; Tesniye 17/6.

⁷⁸ Sayılar 13/1-3 vd.

⁷⁹ Tevbe Sûresi 9/36 İbn-i Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, *El- Muhallâ bi'l Âsâr*, Beyrut, 1988. V/430; Nevevî, XIX/ 269.

gayet barışçı hükümler getirmiştir. Ülkelerarası barış esastır.(Fitne, zulüm ve din yüzünden baskı yapılmadıkça bir başka devlete savaş açılmaz, sulh içinde yaşanır)⁸⁰ Zarûret harici kötülüğe iyilikle muamele edilir veya en çok misilleme yapılır, aşırı gidilmez.⁸¹ Antlaşmalara aykırı hareket edilmez. Yapılan antlaşmaların gereği yerine getirilir.⁸² Fakat Kur'ân-ı Kerîm ilahî hukukun ve dinin düşmanlarıyla iyi ilişki kurulamamasını ve sulh yapılmamasını emreder.⁸³

Tevrat 'a göre silahlı mücadele meşrûdur ve emredilmiştir⁸⁴ Kur'ân-ı Kerîm'de ilk savaş izni düşmanın zulmüne dayandırılmıştır.⁸⁵ Kur'ân-ı Kerîm gerektiğinde savaşı emreder, savaşa teşvik eder ve savaşın Allah için yapılacağını bildirir.⁸⁶ Savaş için gerekli ordu ve teçhizatın hazırlanmasını emreder.⁸⁷ Savaştan kaçmayı, savaş da gevşeklik göstermeyi yasaklar.⁸⁸ Savaş esnasında gâlip gelecek zaman barış istenmez.⁸⁹

Tevrat'a göre bir toplulukla savaşmadan önce sulha davet edilirler eğer barışı kabul etmezlerse onlarla savaşılır ve sonuçta erkekleri öldürülür, kadınları ve çocukları esir edilir, malları yağmalanır. Bunun sebebi onların putperest olmasıdır. Aynı zaman da Tevrat arz-ı mev'ûd içinde yerleşmiş bulunan kavimlerin şehirlerinde nefes alan kimsenin bırakılmamasını, kılıçtan geçirilmesini emretmektedir.⁹⁰ Bu şiddetli emriyle Tevrat arz-ı mev'ûd denilen sınırlar içinde % 100 millî ve içinde Yahudilerden başka kimsenin olmadığı bir devlet kurmayı hedef almıştır.⁹¹ Fakat savaşa çıkıldığında karşı tarafla antlaşma yapmayı ve onlarla kız alıp- vermeyi kesinlikle yasaklar.⁹² Kur'ân-ı Kerîm'de ise antlaşmalara ihanet edenlere karşı müsamaha olmadığı gibi aynıyla cevap verilir.⁹³ Savaşmak istemeyenler ve barış teklif edenlerle savaşılması yasaktır.⁹⁴ Fakat barış içinde yaşamak istemeyenlere karşı savaşılır.⁹⁵ Kur'ân-ı Kerîm'de de Tevrat gibi İslam'ın ilk yıllarında bazı putperestlere karşı sert ve şiddetli özel hükümler verilmiştir⁹⁶

⁸⁰ Nîsa Sûresi 4 /94; Bakara Sûresi 2/193.

⁸¹ Bakara Sûresi 2/194; Kasas Sûresi 28/54; Fussilet Sûresi 41/34; Yazır, II/37-38.

⁸² Tevbe Sûresi 9/4.

⁸³ Mümtehine Sûresi 60/1.

⁸⁴ Ekinci, s. 114; Çıkış 23/23-24; Tesniye 20/1-4,9; Sayılar 31.

⁸⁵ Hacc Sûresi 22/39.

⁸⁶ Saff Sûresi 61/4, 10-14; Mâide Sûresi 5/35; Tevbe Sûresi 9/111, 123, 14-14.

⁸⁷ Enfâl Sûresi 8/60:

⁸⁸ Nîsâ Sûresi 4/104.

⁸⁹ Muhammed Sûresi 47/35; Kurtûbî, XVI/255-256.

⁹⁰ Tesniye 20/10-18; Nîsa 4/71.

⁹¹ Ateş, s. 344.

⁹² Çıkış 34/12; Tesniye 7/2-5.

⁹³ Enfâl Sûresi 8/56-58; Zuhaylî, VIII/189 vd.

⁹⁴ Nîsâ Sûresi 4/90.

⁹⁵ Tevbe Sûresi 9/13; Bkz: Bilmen, III/378-392.

⁹⁶ Tevbe Sûresi 9/1-3,5;

Fakat putperestlerden antlaşmalarına sâdik kalanlar ile eman isteyenler bunun dışındadır.⁹⁷ Tevrat'ın bir toplulukla savaşmadan önce onlara barış teklif edilmesi emri Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından komutanlarına söylenmiştir ki buna göre düşman ya islama girer, ya cizye vermeyi kabul eder, yada onlarla savaşılır.⁹⁸

Tevrat'a göre ev yapan, bağ diken, nişanlı ve korkak savaşa gitmekte sorumlu değildir. Yeni evlenen bir kimse ise bir yıl savaşla mükellef değildir.⁹⁹ K. Kerim'de ise bedenî özür, hastalık ve imkânsızlık gibi sebeplerden dolayı savaşa katılamayanlara izin verilmiştir.¹⁰⁰ Meşru bir mazeret olmadan savaştan geri kalmak isteyenler kınanmış, hattâ ahiret azabı ile tehdit edilmiştir.¹⁰¹ Dinin ve din ilimlerinin devamı için toptan sefere çıkılmaması geride lojistik destek bırakılması istenmektedir.¹⁰²

Tevrat savaşta özellikle putperestlerin mabedlerinin yıkılması emredilmektedir.¹⁰³ Kur'ân-ı Kerîm ise bu konuda mabetlere dokunulmamasını ister ve mâbetlerin ayakta kalmasının sebebinin hak yolunda mücadele edenlerin haklı mücadelesine bağlar.¹⁰⁴

Savaşta meyve veren ağaçlar kesilmesi yasaktır ama meyve vermeyen ağaçlar kesilebilir.¹⁰⁵ Kur'ân-ı Kerîm düşmana zarar vermek amacıyla gerektiğinde ağaçların kesilmesini yasaklamamıştır.¹⁰⁶ Hz. Peygamber (s.a.v) bir savaşta muhasara esnasında savaşın gereği olarak hurma ağaçlarını yaktırmıştır.¹⁰⁷

Tevrat'ta Ganimetlerin tamamen yakılması hükmünün yanı sıra, muhariplerle muharip olmayanlar arasında yarı yarıya taksim edileceği ele geçen altın ve gümüşün Rabb'in hazinesine verileceği yönünde hükümler vardır.¹⁰⁸ Tevrat ganimetlerin paylaşılmasını istediği¹⁰⁹ ganimetten savaşa katılan askerlere düşen paydan beş yüz de bir halka düşen paydan da elli de bir mabedin hizmeti için Kâhinlere ve Levililer'e

⁹⁷ Tevbe Sûresi 9/4, 6-7.

⁹⁸ Buhârî, Cihad, 102; Ebû Dâvud, Cihâd, 101; Serahsî, X/6; Kasânî V/100; İbn-i Âbidîn, Muhammed Emin, *Reddu'l Muhtâr Ale'd durril Muhtâr*, yy. ty. III/264 vd.

⁹⁹ Tesniye 20/5-8; Tesniye 24/5.

¹⁰⁰ Fetih Sûresi 48/17; Tevbe Sûresi 9/ 91-92; Şâfiî, El-Ümm, IV/162; Merginânî, El-Hidâye, II/426.

¹⁰¹ Tevbe Sûresi 9/81, 86, 87, 90, 93.

¹⁰² Tevbe Sûresi 9/122; Bkz: Bilmen, III/358-360.

¹⁰³ Tesniye 7/5.

¹⁰⁴ Hacc Sûresi 22/40 "Eğer Allah'ın, insanların bir kısmını bir kısmıyla defetmesi olmasaydı, içlerinde Allah'ın adı çok anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler muhakkak yerle bir edilirdi. Şüphesiz ki Allah, kendi dinine yardım edene mutlaka yardım eder. Şüphesiz ki Allah, çok kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir."; Neseî, Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd, *Tefsirü'n-neseî Dâru'l Kitabu'l Arabî*, Beyrut ty. III/ 104; Yazır, V/492-493.

¹⁰⁵ Tesniye 20/19-20.

¹⁰⁶ Haşr Sûresi 59/5.

¹⁰⁷ Buhârî, Meğâzî, 14; Hars, 6; Cihâd, 154; Müslim, Cihad, 29; Ebû Dâvud, Cihâd,91; İbn-i Hazm, V/ 345; Mâverdi, s. 70-71.

¹⁰⁸ İkinci, s. 115.

¹⁰⁹ Sayılar 31/25-27.

vergi olarak verilmesini emreder.¹¹⁰ Ayrıca Tevrat'ta alınan ganimetlerin yakılacağına ve ondan hiçbir şey alınmayacağına dâir hükümler de bulunmaktadır.¹¹¹ Savaşta alınan topraklar boylara göre kurayla paylaşılacaktır¹¹² K. Kerim ise ganimetlerin ordu arasında paylaşılmasını ister. Ganimetlerin beşte biri beytül mâle âittir, kalanı askerler arasında paylaşılır.¹¹³ Savaşız olarak ele geçirilen ganimetler (fey) devletin çeşitli fonlarında kullanılmak üzere beytül mâle âittir¹¹⁴

Savaş esirleri hakkında Tevrat'ta bulunan hüküm esir kadınlarla evlenilebileceği ve evlendikten sonra boşarsa o kadının hür olacağıdır.¹¹⁵ Çünkü Tevrat'a göre erkekler esir alınmaz kılıçtan geçirilir.¹¹⁶ Kur'ân-ı Kerîm ise İslâmın ilk savaşında esir almayı hoş görmemiştir¹¹⁷ fakat daha sonra gelen hükümler kâfirlerle savaşmayı, onları esir almayı emreder ve karşılıksız olarak veya fidye karşılığında serbest bırakılmalarını belirtir. Kadın esirlerle evlenmek serbesttir.¹¹⁸ Kur'ân-ı Kerîm esaret hususunda yapılacak muamele cömertçe hükümlere mevzu olmuştur. Bu konuda gerek sünnette gerekse ilk devir hukuk kitaplarında insan haklarına dayalı çok mükemmel uygulama ve hükümler vardır. Kur'ân-ı Kerîm savaş esirlerine iyi muâmele yapılmasını ister.¹¹⁹

E. TEVRAT'TA VE KUR'ÂN-I KERÎM'DE MEVCUT OLAN MÂLÎ HUKUK HÜKÜMLERİNİN MUKÂYESESİ

Tevrat'ta Savaşlarda alınan ganimetlerden askerlere düşen paydan beş yüzde bir, halka düşen paydan da ellide bir vergi alınır.¹²⁰ Her üç yılın sonunda o yılın bütün ürününün ondalığının kentlerde Levililer, fakirler, dullar, yabancılar ve öksüzler için toplanması emredilmektedir.¹²¹

¹¹⁰ Sayılar 31/28–31.

¹¹¹ Tesniye 13/16–17.

¹¹² Sayılar 33/53–54.

¹¹³ Enfâl Sûresi 8/1, 41; Merginânî, II/ 120; İbn-i Rüşd, (el- Hafîd) Ebu'l Velid Muhammed b. Ahmed el- Kurtubi, *Bidayet-ül Müctehid ve Nihayet-ül Muktesid*, İst. 1313.I/ 318–319; İbn-i Hazm, V/392; Hamîdullah, s. 200.

¹¹⁴ Haşr Sûresi 59/7–8; Bkz: Fayda, Mustafa, DİA, “Fey” md. XII/ 511–513.

¹¹⁵ Tesniye 21/10–14.

¹¹⁶ Tesniye 20/10–18.

¹¹⁷ Enfâl Sûresi 8/67, 70–71.

¹¹⁸ Muhammed Sûresi 47/4–6; Nîsâ Sûresi 4/24.

¹¹⁹ İnsan Sûresi 76/8–9; bkz. Hamîdullah, s. 174.

¹²⁰ Sayılar 31/28–30; Sayılar 31/41.

¹²¹ Tesniye 14/27–29; Tesniye 14/ 22–26.

Kur'ân-ı Kerîm'de ise vergiler ve bütçe esasları ile ilgili orijinal hükümler vardır. Devletin gelirlerinden olan Zekât ve sadakaların nerelere harcanacağı belirlenmiştir.¹²² Gayri müslimlerden devletin temel hizmetlerine karşılık vergi (cizye) alınması belirtilmiştir. Ayrıca ganîmetlerle ilgili hükümler de malî hukuk hükümleri çerçevesinde değerlendirilebilir.¹²³

F. TEVRAT' TA VE KUR'ÂN-I KERÎM'DE BULUNAN İŞ HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLERİN MUKÂYESESİ

Kur'ân-ı Kerîm'de iş hukuku alanında icâra hakkında hüküm bulunmaktadır.¹²⁴ Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm cuma günü sadece cuma namazı saatin de alış- veriş (iş) yasaklanmıştır.¹²⁵ Tevrat'ta da işçiye hakkını zamanında vermek emredilmektedir.¹²⁶ Cumartesi çalışmak yasaktır (şabat günü) hatta bu yasağa uymayanlar öldürülür.¹²⁷

II. TEVRAT'TA VE KUR'ÂN-I KERÎM'DE MEVCUT OLAN ÖZEL (HUSÛSÎ) HUKUK HÜKÜMLERİN MUKÂYESESİ

Gerek Tevrat'ta gerekse Kur'ân-ı Kerîm'de en fazla hüküm özel hukuku alanında bilhassa âile hukuku alanında mevcuttur.¹²⁸

A. TEVRAT'TA VE KUR'ÂN-I KERÎM'DE MEDENÎ HUKUK ALANINDA MEVCUT OLAN HÜKÜMLERİN MUKÂYESESİ

1. Şahsın (Kişiler) Hukuku Alanında

Kur'ân-ı Kerîm'de kimse keyfî olarak ve gücünün yetmediği şeylerle sorumlu tutulamaz. Sorumluluklar hafifletilmiştir. Kanunsuz suç olamaz ilkesi vardır. Tevrat'ta

¹²² Tevbe Sûresi 9/103-104; En'âm Sûresi 6/141;Tevbe Sûresi 9/60; Me'âric Sûresi 70/25; Zâriyât Sûresi 51/19; Yeniçeri, s. 174-181.

¹²³ Tevbe Sûresi 9/29; Ebû Yusuf, *Kitâbu'l Harac*, Ter. Müderriszâde Muhammed Atâullah Efendi, sadeleştiren, İsmail Karakaya, Akçağ yayımları, Ankara 1982. s. 285 vd; Mâverdî, s. 186; Yeniçeri, s. 189-192; Erkal, Mehmet, DİA, "*Cizye*" VII/ 42-45; Erkal, Mehmet, DİA, "*Ganîmet*" md. XIII/ 351-354.

¹²⁴ Bakara Sûresi 2/233;Talâk Sûresi 65/6;Kasas Sûresi 25/26.

¹²⁵ Cuma Sûresi 62/9.

¹²⁶ Tesniye 24/14-15; Besalel, "*İş Ahlakı*" md. I/266.

¹²⁷ Levililer 16/31,19/30,23:3; Levililer 26/2; Sayılar 15/32-36; ayrıca bugün de ekmek dâhil hiçbir şeyin bulunmayacağına dâir bkz: Çıkış 16/23-30.

¹²⁸ Galanti, s. 25-49,67-77,81-89.

da yapılabilecek sorumluluklar emredilmiştir. ¹²⁹ Kur'ân-ı Kerîm'de cezaların şahsîliği konusu bütün yönleriyle (dünya ve ahiret)genel bir prensiptir. ¹³⁰ Tevrat'ta ise cezaların şahsîliği yönünde iki zıt hüküm vardır. Birincisinde işlenen suç ve günahattan gelecek nesiller dahî sorumlu tutulmaktadır. ¹³¹ İkinci hükümde ise herkesin suçu ve cezası kendisine âittir. ¹³² Kur'ân-ı Kerîm'de unutmama, hata yanlışlık gibi durumlarda sorumluluk yoktur. ¹³³ Tevrat ise bilmeden yapılan suç ve günahlarda bağışlanma ve affettirme müessesesi getirmiştir. ¹³⁴

Tevrat'tan farklı olarak Kur'ân-ı Kerîm'de zorlama ve mecburiyet hallerinde sorumluluk kaldırılmıştır. ¹³⁵ Eda (fiil) ehliyeti bulûğ ve rüşd ile başlar. ¹³⁶ Eda (fiil) ehliyeti olmayanın hakları kısıtlanır. ¹³⁷ İkametgâh dokunulmazlığı vardır. ¹³⁸ Evlatlıklar öz çocuklar gibi değildir. ¹³⁹ Tevrat'ta bu konuda açık bir hükme rastlanmamıştır.

Tevrat kölelik müessesini kabul eder. Köleler ve cariyeler başka milletlerden olacaklar. Onlar köleleştirilebilir. İsrailoğulları ise yabancıya köle olursa âdeti işçi statüsünde olacak ve hürriyetine kavuşacaktır. ¹⁴⁰ Bir İsraili diğer bir İsrailiye kendini köle olarak satarsa ona köle gibi davranılmayacak özgürlük yılında serbest kalacak. Çünkü Tevrat'a göre İsraililer köle olarak satılamazlar. ¹⁴¹ Bir İbrani diğer bir İbrani'yi âzad ederken ona mal vermeli ve bundan dolayı bir sıkıntı duymamalıdır. ¹⁴² Hırsızlık yapan ve çaldığı malı ödeyemeyen köle olarak satılacaktır. ¹⁴³

Bir köleye efendisinin kendisine verdiği kadın ve o kadından olan çocuk özgürlük yılında özgür olmayacaktır, onlar efendisinde kalacak, kendisi özgür olacaktır. Eğer kendisi de kalmak isterse kulağı kölelik işaretiyle delinmek sûretiyle kalabilecektir. ¹⁴⁴

¹²⁹ Tesniye 30/11.

¹³⁰ İsrâ Sûresi 17/16; En'âm Sûresi 6/164; Fatır Sûresi 35/18; Zümer Sûresi 39/ 7; Necm Sûresi 53/ 38; Sebe Sûresi 34/25.

¹³¹ Çıkış 34/7.

¹³² Tesniye 24/16.

¹³³ Bakara Sûresi 2/286; Ahzâb Sûresi 33/5.

¹³⁴ Sayılar 15/ 28; Sayılar 15/22–29.

¹³⁵ Bakara Sûresi 2/173; Nahl Sûresi 16/106, 115; Bardakoğlu, Ali, DİA, “*İkrah*” md. XXII/ 300–307.

¹³⁶ Nisâ Sûresi 4/6; Bardakoğlu, Ali, DİA, “*Eda*” md. X/389–392; Bardakoğlu, Ali, DİA, “*Ehliyet*” md. X/533–538.

¹³⁷ Nisâ Sûresi 4/5; Nisâ 4/6; Bakara Sûresi 2/282; Nisâ Sûresi 4/43; Apaydın, H. Yunus, DİA, “*Hacir*” md. XIV/ 513–517.

¹³⁸ Nûr Sûresi 24/27–28.

¹³⁹ Ahzâb Sûresi 33/4; Aydın, M. Âkif, DİA, “*Evlat Edinme*” md. XI/ 527–529.

¹⁴⁰ Levililer 25/44–55.

¹⁴¹ Levililer 25/39–43; Levililer, 25/46–55; Çıkış 21/1–3.

¹⁴² Tesniye 15/12–15, 18.

¹⁴³ Çıkış 22/3.

¹⁴⁴ Çıkış 21/4–6; Tesniye, 15/16–17.

Kadın babası tarafından köle olarak satılabilir. Fakat köle olarak satılan kadın hakkında uygulanan hükümler ve davranışlar daha insanîdir.¹⁴⁵

Kölesini öldüren cezalandırılacak, yaralanan köle buna karşılık hürriyetine kavuşacaktır.¹⁴⁶ Efendisinden kaçan köle teslim edilmeyecek, beğendiği bir yerde yaşayacak ve ona baskı yapılmayacaktır¹⁴⁷ Savaşta esir alınan bir kadınla evlenilebilir, hoşnut kalmazsa özgür bırakması gerekir, bu takdirde kadın hür olur.¹⁴⁸ Köleler mîras yoluyla mîrasçılara intikal eder.¹⁴⁹

Kur'ân-ı Kerîm'de insanların köleleştirilmesi yönünde bir hüküm yoktur. Bilakis bütün hükümler kölelerin lehine, kölelik sisteminin aleyhinedir.¹⁵⁰ Köleleri hürriyetine kavuşturmak erdemli bir hareket olarak kabul edilmiş ve birçok suç ve günahın keffâreti köle âzâd etmek şeklinde tezâhür ettiği gibi zekat müessesesiyle köleler sosyal güvence altına alınmıştır.¹⁵¹ Hem Kur'ân-ı Kerîm'e göre bütün insanlar eşittir.¹⁵² Kur'ân-ı Kerîm'e bütün hükümleri indiği toplumda mevcut olan kölelik müessesesini kaldırmak yönündedir. Köle hukukuyla ilgili Tevrat'ta geçen birçok hüküm, Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından açıklanmıştır.¹⁵³

2. Aile Hukuku Alanında

Tevrat'ta Evlenme insanlara İlahî Bir Emirdir.¹⁵⁴ Kur'ân-ı Kerîm'de evlenmek tavsiye edilmiştir.¹⁵⁵ Kur'ân-ı Kerîm'de din ayrılığı sebebiyle evlenme yasağı vardır. Putperestlerle evlenmek haramdır. Fakat ehl-i kitap kadınlarıyla evlenmek serbesttir.¹⁵⁶ Tevrat'ta da putperestlerle evlenmek haramdır.¹⁵⁷ Yahudiler günümüzde ise yabancı din mensupları ile evlenmenin önünü alamadığı için, evlilik esnasında haham doğacak çocukların Yahudi olarak yetiştirilmesi için söz almaktadır.¹⁵⁸

¹⁴⁵ Çıkış 21/7–11.

¹⁴⁶ Çıkış 21/20–21.

¹⁴⁷ Tesniye 23/15–16.

¹⁴⁸ Tesniye 21/10–11,14.

¹⁴⁹ Levililer 25/46.

¹⁵⁰ Nûr Sûresi 24/32–33; Mevsîlî, *el- İhtiyâr*, IV/35; Yazır, VI/ 18–20.

¹⁵¹ Beled Sûresi 90/12–13; Tevbe Sûresi 9/60; Bakara Sûresi 2/177; Nîsâ Sûresi 4/92; Mâide Sûresi 5/89; Mücâdele Sûresi 58/3; Yazır, III/ 330–333.

¹⁵² Hucûrât.49/13.

¹⁵³ Geniş ve karşılaştırmalı bilgi olarak bkz: Ateş, s. 353–357.

¹⁵⁴ Tekvin 1/28; Besalel “*Aile*” md. 1742; Yadsıman, “*Yahudi Dininde Ailenin Yeri*” s. 244.

¹⁵⁵ Nûr 24/32–33; Nîsâ 4/125; İslam ve Yahudilikteki Nikah ve evlenme hükümleri konusunda bkz: Ateş, s. 237–260.

¹⁵⁶ Bakara Sûresi 2/221; Mümteherine Sûresi 60/10; Mâide Sûresi 5/5; Fakat müslüman kadınların ehl-i kitap erkekleriyle evlenmesini yasaktır; Bkz: Serahsî, *el Meksûr*, V/45; Merginânî, I/ 169,173.

¹⁵⁷ Tesniye 7/2-5; Tesniye 34/16.;Ateş, s. 272273.

¹⁵⁸ Dinler Tarihi Ansiklopedisi, II/460.

Tevrat'ta Evlenilmesi yasak olan kadınlar. Kan bağı (akrabalık sebebiyle) evlenme yasağında, anne, üvey anne, öz ve üvey kardeşler, torun, hala, teyzelerle evlenmek haramdır.¹⁵⁹ Kan bağı sebebiyle evlenme yasağında Kur'ân-ı Kerîm'de bunlara ilaveten yeğenler, sütanneleri ve sütkardeşleriyle evlenmek haram kılınmıştır.¹⁶⁰

Tevrat'ta nikâh sebebiyle amca hanımı, gelin, kardeş hanımı, üvey kızlar ve torunlarla ve iki kız kardeşi aynı nikah altında tutmak yasaklanmıştır.¹⁶¹ K. Kerîm'de Tevrat'tan farklı olarak amca ve kardeş hanımıyla evlenmek yasaklanmamıştır.¹⁶²

Tevrat âdet halindeki bir kadınla cinsel ilişkiyi yasaklar.¹⁶³ Kur'ân-ı Kerîm'de de aynı hüküm vardır.¹⁶⁴ Fakat Tevrat hayız, nifas veya lohusa halinde bulunan kadını ve kadının temas ettiği her şeyi murdar kabul eder ve yıkanmasını ister¹⁶⁵ ki bu hayatı çok zora sokacak bir emirdir.

Tevrat'ta boşama sebebiyle evlenme yasağıyla ki Tevrat'a göre başkasıyla evlenen kadın boşandıktan veya kocası ölüp dul kaldıktan sonra eski kocasına dönüş yapamaz.¹⁶⁶ Kur'ân-ı Kerîm'deki hüküm ise bunun tam tersidir. Bâin talakla boşanan bir kadın ancak normal şartlarda ikinci bir evlikten sonra eski kocasına dönüş yapabilir.¹⁶⁷

Bunlardan farklı olarak Kur'ân-ı Kerîm'e göre şu hallerde evlenme yasakları vardır. Çok evlilikten (beşinci kadınla) evlenme yasağı,¹⁶⁸ iddete bağlı evlenme yasağı (boşama ve ölüm)¹⁶⁹ ve zina fiilinden dolayı evlenme yasağı da evlenme yasaklarından sayılabilir.¹⁷⁰

Tevrat'ta Esir kadınla evlenilebilir¹⁷¹ Tevrat'ta levirat evliliği denen dul kadınının kayınbiraderiyle evlenme hükmü vardır (Yubim). Evlenmek istemeyen erkeğe çeşitli

¹⁵⁹ Levililer 18/6–18; Tesniye, 22/30; Tesniye 27/20–23.

¹⁶⁰ Nîsâ Sûresi 4/22–24; Ateş, s. 261–264.

¹⁶¹ Levililer 18/6–18; Tesniye, 22/30; Tesniye 27/20–23.

¹⁶² Şafîî, V/3; Mevsîlî, *El- İhtiyâr*, III/84; İbn-i Rüşd, II/26.

¹⁶³ Levililer 18/19, 20,18.

¹⁶⁴ Bakara Sûresi 2/222; Cessâs, I/336–338; Mevsîlî, *El- İhtiyâr*, I/27.

¹⁶⁵ Levililer 12/2, 15/19–33.

¹⁶⁶ Tesniye 24/1–4.

¹⁶⁷ Bakara Sûresi 2/229–230; Bâin Talak: geri dönüşü olmayan boşama demektir. Kadın ve erkek arasındaki nikâh bağlarının tamamının düşmesidir; Bilmen, II/ 175,229.

¹⁶⁸ Nîsâ Sûresi 4/3; İbn-i Rüşd, II/34.

¹⁶⁹ Bakara Sûresi 2/228; Talak Sûresi 65/4; Bakara Sûresi 2/234–235; Merginânî, I/150–154; Mevsîlî, *El- İhtiyâr*

¹⁷⁰ Nûr Sûresi 24/4.

¹⁷¹ Tesniye 21/10–14.

sosyal müeyyideler uygulanır ve kınanır.¹⁷² Kur'ân-ı Kerîm'de böyle bir evlilik türü veya tavsiyesi yoktur.

Kur'ân-ı Kerîm evlilik akdinden dolayı kadına mehir (evlenme esnasında kadına verilen bedel) verilmesini emreder.¹⁷³ Boşama esnasında verilen mehir geri alınmaz.¹⁷⁴ Cinsel birliktelik gerçekleşmeden önce meydana gelen boşamalarda kadına tespit edilen mehrin yarısı verilir.¹⁷⁵ Mehir belirlemeden ve cinsel birliktelik olmadan meydana gelen boşamalarda kadını razı edecek müt'a verilir.¹⁷⁶ Kadın boşanabilmek için mehirden vazgeçebilir veya tazminat verebilir.¹⁷⁷ Kâfirlerden kaçıp gelen mü'min kadınların mehiri iâde edildiği gibi, boşanan kâfir kadınlara verilen mehir de geri alınır (İslamın ilk yıllarında bu konuda özel bir uygulama getirilmiştir.)¹⁷⁸

Tevrat'ta normal şartlar altında yapılan bir evlilikte kadına veya babasına herhangi bir para veya mal verileceği hususunda herhangi bir hüküm yoktur. Ancak gayri meşrû birliktelik (kandırma ve zorla) sonucu meydana gelen mecbûrî evliliklerde başlık parası ve tazminat vardır.¹⁷⁹ Nişanlı olmayan bir bakireyle cinsel ilişkiye giren başlık parasını verip onunla evlenmelidir. Eğer kızın babası evlenmeye razı olmaz ise sadece başlık parası verecektir. Cebren bir nişanlı olmayan bir kıza sahip olan kızın babasına elli gümüş verecek, onunla evlenecek ve ceza olarak ölene dek onu boşayamayacaktır.¹⁸⁰ Evlendiği kızın bakire olmadığı yönünde iftira eden onun ebedî olarak boşayamaz. Adam kızın babasına buna karşılık tazminat verir eğer adamın dediği doğruysa kadın taşlanarak öldürülür.¹⁸¹ Tevrat'a göre her kız miras alabilmek için kendi soyundan evlenmelidir.¹⁸²

Çok kadınla evlenmek hususunda kesin bir ifade bulunmamakla birlikte, çok evliliğin meşrû olduğunu Tevrat'taki mîras ve vesayetle ilgili bazı ifadelerden

¹⁷² Tesniye 25/5–10.

¹⁷³ Nisâ Sûresi 4/4; Nisâ Sûresi 4/24–25; Döndüren, Hamdi, *Delilleriyle Âile İlmihâli*, Altınoluk, İst. 1995. s221.

¹⁷⁴ Nisa Sûresi 4/20; Döndüren, s. 228,232–234.

¹⁷⁵ Bakara Sûresi 2/237; Döndüren, s. 230.

¹⁷⁶ Bakara Sûresi 2/236; Ahzâb Sûresi 33/49; Döndüren, s. 221.

¹⁷⁷ Bakara Sûresi 2/229; Döndüren, s. 438–441.

¹⁷⁸ Mümtehine Sûresi 60/10.

¹⁷⁹ Çıkış 22/16–17; Tesniye 22/28–29:

¹⁸⁰ Çıkış 22/16–17; Tesniye 22/28–29.

¹⁸¹ Tesniye 22/13–21

¹⁸² Sayılar 36/6–9.

anlıyoruz.¹⁸³ Kur'ân-ı Kerîm çok evliliğe izin vermiştir, fakat tek evliliği tavsiye eder. Çok evlilikte kadınlar arasında adaleti emreder.¹⁸⁴

Din adamları evlilik hususunda bazı özel hükümlere tabidir. Evlenecekleri kadın namuslu, bâkire ve kendi soyundan olmalıdır.¹⁸⁵ Kur'ân-ı Kerîm'de din adamları diye bir sınıf yoktur. Böyle bir evlilik yasağı ve veya emri de bulunmamaktadır.¹⁸⁶

Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de zihâr (Eşlerin haram kılınması) yasaklanmıştır ve bu durumda keffâret gerektirir.¹⁸⁷ Kur'ân-ı Kerîm evlatlığı öz oğul olarak kabul etmez, evlatlıklarla ilgili mahremiyeti kabul etmez. Onların boşanan hanımları ile evlenilebilir.¹⁸⁸ Tevrat'ta böyle bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Tevrat'ta boşama kadının eline boşanma belgesi verip, onu evden kovmak sûretiyle gerçekleşir.¹⁸⁹ Li'ân (mülâane- lanetleşme) yoluyla boşanma usûlü vardır.¹⁹⁰

Kur'ân-ı Kerîm boşamayı meşrû kılmıştır.¹⁹¹ Boşanma hususunda ortaya koyduğu hükümler her iki tarafı da mağdur etmeyecek ve kadının haklarını himâyeye edecek şekilde düzenlenmiştir. Boşanacak karı-kocanın akrabaların hakemliğinde arasını bulmak esastır.¹⁹² Boşama şahitleştir.¹⁹³ Boşama iki defadır. (ric'î talak) Üçüncü de evlilik sona erer.¹⁹⁴ Kadınları temizlik hallerinde boşamak gerekir. (sünnet olan talak)¹⁹⁵ Evlilik ve boşama da kadınlara adâletli davranmak gerekir.¹⁹⁶ Eşlerine yaklaşmamaya yemin edenler dört ay süreyle bunu devam ettirirlerse boşanma gerçekleşir (Îlâ) ayrıca li'ân (lanetleşme) boşanma şekillerindendir¹⁹⁷ Fakat Yahudilikteki gibi birtakım tuhaf hurafelerden arındırılmış bir şekilde uygulanmaktadır.¹⁹⁸

¹⁸³ Çıkış 21/10; Tesniye 21/15–17.

¹⁸⁴ Nisâ Sûresi 4/3; Nisâ Sûresi 4/129; Kasânî, II/265; İbn-i Rüşd, II/34; Nevevî, XVI/137; Mevsilî, İhtiyâr, III/116.

¹⁸⁵ Levililer 21/ 7,13–14.

¹⁸⁶ Ateş, s. 266.

¹⁸⁷ Mücâdele Sûresi 58/2–4; Döndüren, s. 442–445.

¹⁸⁸ Ahzâb Sûresi 33/37.

¹⁸⁹ Tesniye 24/1, 3: Boşama işleminin nasıl yapıldığına dâir bkz: Örs, s. 381–382; Dinler Tarihi Ansiklopedisi, II/463; Besalel, **“Boşanma”** md. I/127.

¹⁹⁰ Sayılar 5/11–31.

¹⁹¹ Bakara Sûresi 2/227; Nisâ Sûresi 4/130; Bilmen, II/ 210.

¹⁹² Nisâ Sûresi 4/35.

¹⁹³ Talak Sûresi 65/2.

¹⁹⁴ Bakara Sûresi 2/229; Bilmen, II/ 202–204.

¹⁹⁵ Talak Sûresi 65/1; Bilmen, II/ 184–192.

¹⁹⁶ Bakara Sûresi 2/231; Bakara Sûresi 2/232; Nisâ Sûresi 4/19.

¹⁹⁷ Nûr Sûresi 24/6–9; Bilmen, II/ 290–309, 325–344.

¹⁹⁸ Ateş, s. 308–309.

Kur'ân-ı Kerîm'de boşanan kadının iddeti üç temizlik halidir.¹⁹⁹ Kocasını ölen kadının iddeti dört ay on gündür, bu süre içinde onlarla nikâh yapılması haramdır.²⁰⁰ Henüz aybaşı görmemiş ve menopoza girmiş olan kadınların iddeti üç aydır. Hamile kadınların iddeti ise doğurmasıdır.²⁰¹ Cinsel birliktelik olmayan nikâhlarda iddet yoktur.²⁰² Tevrat'ta iddetle ilgili herhangi bir hükme rastlanılmadı.

Kur'ân-ı Kerîm'de vesayet ile ilgili olarak boşanmış kadınların nafakalarını ve çocukların bakımını kocaya verir.²⁰³ Eda (fiil) ehliyetine kadar yetimlerin mallarının muhafazası gerekir.²⁰⁴ Yetimlerin malları hususunda Allah'tan korkmak gerekir ve onların durumlarını düzeltmek gerekir.²⁰⁵ Tevrat'ta vesayetle ilgili herhangi bir hükme rastlanılmadı.

3. Miras Hukuku Alanında

Tevrat'ta mîras paylaşımında aslolan kan bağıdır ve mîras öncelikle erkeklerin hakkıdır mîras şu şekilde paylaşılır. Erkek çocuklar varsa mîras onlar arasında paylaşılır. Eğer erkek çocuk yoksa kızlar arasında, kızı yoksa mirasını kardeşlerine, kardeşleri yoksa amcalarına vereceksiniz. Amcaları da yoksa mirasını bağlı olduğu boyda kendisine en yakın akrabasına vereceksiniz.²⁰⁶ Miras paylaşımında ilk Oğulluk Hakkı diye bir kural vardır. İlk oğula diğerlerinin iki katı verilir.²⁰⁷ İsrailoğullarının on iki soyu arasında miras intikali yoktur. Tevrat'a göre her kız miras alabilmek için kendi soyundan evlenmelidir.²⁰⁸

İslam hukukunda nassların tanımı dâhiline girmeyen hiç kimse akraba da olsa vâris ya da mûris olamaz.²⁰⁹ Kur'ân-ı Kerîm miras taksimatında herkesin hakkını belirlemiştir. Miras paylaşımı vasiyetin yerine getirilmesi ve borcun ödenmesinden sonra yapılır. Verasette asıl olan kan bağıdır.²¹⁰ Kur'ân-ı Kerîm miras hususunda

¹⁹⁹ Bakara Sûresi 2/228; Sabûnî, Muhammed Ali, *Safvetü' t Tefâsir*, Ter. Sadredin Gümüş; Nedim Yılmaz, Yenişafak İst.1995, I/267-268.

²⁰⁰ Bakara Sûresi 2/234-235; Sabûnî, I/279.

²⁰¹ Talak Sûresi 65/4; Sabûnî, VI/ 479.

²⁰² Ahzâb Sûresi 33/49; Mevsîlî, İhtiyâr, IV/ 8-14; Sabûnî, V/ 94-95.

²⁰³ Bakara Sûresi 2/241; Talak Sûresi 65/6-7; Bakara Sûresi 2/233 - 241.

²⁰⁴ İsrâ Sûresi 17/34; Nisâ Sûresi 4/5; Mevsîlî, İhtiyâr, II/94-100.

²⁰⁵ Bakara Sûresi 2/220; Bakara Sûresi 2/220; Nisâ Sûresi 4/2; Nisâ Sûresi 4/6, 9-10.

²⁰⁶ Sayılar 27/6-11.

²⁰⁷ Tesniye 21/15-17; Besalel "*Bohor*" md. I/126.

²⁰⁸ Sayılar 36/6-9; Besalel "*Miras*" md. II/ 410 vd.

²⁰⁹ Köksal, İsmail, *Genetik Kopyalamanın Fikhî Yönü*, Beyan yayınları, İst, 2005. s. 120.

²¹⁰ Enfâl Sûresi 8/75; Berki, s. 21, 28 vd, 13; Zuhaylî, X/322, 341-345.

vasiyeti ve vasiyete uymayı emreder. Vasiyet esnasında şahit bulundurmak gereklidir.²¹¹ Vasiyet kanunî mirasçılara zarar vermeyecek şekilde yapılır.²¹² Mirasda kadınlara-erkeklere ve sözleşme yapılanlara bir pay vardır.²¹³ Kur’ân-ı Kerîm miras taksimi esnasında hazır bulunmaları kendilerine pay düşmeyen akraba, yetim ve fakirlere de onları sevindirecek bir şeyler verilmesini ister.²¹⁴

Terekeden çocuklara, ana- baba ve kardeşlere düşen paylar tek tek bildirilmiştir. Erkek çocuklara kadınlara verilenin iki katı verilir. Mirasçılar sadece iki kız ise terekenin üçte ikisi onlarındır. Eğer kız bir ise (mirasın) yarısı onundur. Geriye çocuk bırakan kişinin mîrasının altıda biri anne- babaya âittir. Eğer çocuğu yok da (yalnız) ana babası ona varis oluyorsa, anasına üçte bir düşer. Eğer kardeşleri varsa, anasının hissesi altıda birdir.²¹⁵

Karı – koca ve diğer yakınları arasındaki miras paylaşımı şu şekildedir. Geride çocuk bırakan hanımın mirasını dörtte biri, çocuğu olmayan hanımın mîrasının yarısı kocaya âittir. Geriye çocuk bırakmayan kocanın mîrasının dörtte biri, bırakanın mîrasının sekizde biri hanıma âittir. Eğer kendisine varis olunan bir erkek veya bir kadının evladı ve babası olmaz ve bir erkek veya bir kız kardeşi bulunursa, ona altıda bir düşer. Eğer (kardeşler) birden fazla olurlarsa, üçte birde ortaklırlar.²¹⁶

“Kelâle” (babasız ve çocuksuz kimse)nin mirası ise şu şekildedir: “Çocuğu olmayan bir kişi ölür de kız kardeşi bulunursa, bıraktığı malın yarısı onundur. Eğer kız kardeşi ölür ve çocuğu da bulunmazsa, erkek kardeş ona varis olur. Eğer kız kardeşler iki iseler, (erkek kardeşin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer kardeşler erkekli kızlı iseler, o zaman (bir) erkeğe, iki kızın hissesi kadar (pay) vardır.”²¹⁷

4. Eşya Hukuku Alanında

Tevrat’ta toprak satışı yasaklanmıştır, satış ancak geri alma şartıyla mümkündür. Toprağı satanın geri alma hakkı vardır. Arazisini alma gücü olmayan özgürlük yılında toprağına kavuşacaktır.²¹⁸ Tevrat’ta tarlaların satışı bir çeşit arazi – ürün değişimi şeklindedir. Tarlayı alan tarladan çıkan ürün karşılığında borcunu yıllara göre öder.

²¹¹ Bakara Sûresi 2/180–182; Mâide Sûresi 5/106; Berki, s. 108–112; Zuhaylî, X/ 221.

²¹² Nîsâ Sûresi 4/12; Berki, s. 106; Zuhaylî, X/ 204.

²¹³ Nîsâ Sûresi 4/33; Berki, s. 21; Zuhaylî X/322–324.

²¹⁴ Nîsâ Sûresi 4/8.

²¹⁵ Nîsâ Sûresi 4/11; Berki, s. 49; Zuhaylî, X/ 353–356.

²¹⁶ Nîsâ Sûresi 4/12; Berki, s. 63; Zuhaylî, X/ 353–356.

²¹⁷ Nîsâ Sûresi 4/176; Serahsî, XXIX/ 151–160.

²¹⁸ Levililer 25/23–28.

Ödeme yılları artarsa tarlanın fiyatı da artacak. ²¹⁹ Tevrat'ta ev satışlarına tahdit getirilmemiştir. Şehirlerin surlu olup- olmaması bu konuda belirleyicidir. Mülkiyet konusunda Levililer'e özel hükümler getirilmiştir. ²²⁰

Kur'ân-ı Kerîm'de eşya hukukunu doğrudan ilgilendiren hükümler yoktur. Fakat Kur'ân-ı Kerîm'de mülkiyet ile ilgili âyetler tarandığında bunların birbirine bağlı, hepsi bir bütün teşkil eden ve üç gruba ayrılan âyetler olduğunu görüyoruz. Bu âyetlerin çoğu da İslam hukuku literatüründe mülkiyet adı altında çok geniş bir şekilde işlenmektedir. Kur'ân-ı Kerîm 'de bu konuyla alakalı doğrudan hükümler bulunmadığı için bu konuyu oraya havale ediyoruz. ²²¹

B. TEVRAT'TA ve KUR'ÂN-I KERÎM'DE BORÇLAR HUKUKU İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

İsrailoğullarının birbirlerinden fâiz alması yasak, yabancından alması serbesttir. ²²² Borç karşılığında rehin vardır. Fakat aslî ve zarurî ihtiyaçlar ya rehin alınmaz ya da akşama kadar alınır akşam tekrar teslim edilir. ²²³ Tevrat karşılıksız borç (karz-ı hasen) vermeyi teşvik eder. ²²⁴ Tevrat Başka milletlerden borç almayı yasaklar. ²²⁵ Tevrat'ta her yedi yılda bir borçların silinmesi hükmü vardır. (İbra yılı uygulaması) Bu sadece İsrailoğullarını kapsar, yabancıların borcu silinmez. ²²⁶

Kur'ân-ı Kerîm fâizi ve her türlüşünü kesin olarak yasaklanmıştır. ²²⁷ Kur'ân-ı Kerîm'e göre borçlaşma da bunun şahitler huzurunda yapılması ve kayda geçirilmesi gerekir. Bakara sûresi 282. âyette borç alıp- vermenin ve alış- verişlerde borçlanmanın esaslarını bizlere bildirmektedir. Bu âyette ortaya konan hükümler, modern ticaret hayatında noterlik kurumunun üstlendiği işlemleri kapsamaktadır. ²²⁸ Peşin alış- verişlerde yazmak gerekmez. ²²⁹ Borcun yazma imkânının bulunmadığı zamanlarda rehin alma yöntemine gidilir. Aynı zamanda emanetleri de gözetmek gerekir. ²³⁰

²¹⁹ Levililer 25/ 14–16.

²²⁰ Levililer 25/29–34.

²²¹ Demir, s. 129 vd; Gülce, s. 45; Özsoy; Güler, s. 511 vd; Karaman, *Mukâyeseli İslam Hukuku*, III/30 vd.

²²² Levililer 25/35–37; Çıkış 22/25; Tesniye 23/19–20.

²²³ Çıkış 22/26–27; Tesniye 6/10; Tesniye 10–13,17.

²²⁴ Tesniye 15/7–11.

²²⁵ Tesniye 15/6.

²²⁶ Tesniye 15/1–5.

²²⁷ Bakara Sûresi 2/275; Âl-i imrân Sûresi 3/130; Rûm Sûresi 30/39; Cessâs I/464.

²²⁸ Bakara Sûresi 2/282; Cessâs I/481–487.

²²⁹ Bakara Sûresi 2/282.

²³⁰ Bakara Sûresi 2/283; Cessâs I/ 523–524.

Borçlunun ödeyecek gücü yoksa mühlet verilmesi emredilmekte veya alacağın borçluya sadaka olarak bırakılması tavsiye edilmektedir. (karz- ı hasen).²³¹ Borçlar hukukunda Tevrat ile Kur'ân-ı Kerîm arasında en belirgin fark alınan borcu ve alacağı yazmaktır.

Kayıp mal (lukata- buluntu mal) hakkında Tevrat'ta bulunan hüküm, malın sahibine iletilmesidir.²³² Emânetler ve tazminatlar hakkında Tevrat'ta bulunan hüküm bilerek, hatâen, müsebbeben veya hayvanların verdiği zararlarda tazminat gerekir.²³³ Emanet edilen kişi yeminle emaneti tazminden kurtulur.²³⁴ Yemin, hırsızlık, emanet ve kayıp eşya konusunda haksız kazanç sağlayan kimse üzerine beşte birine de ekleyerek sahibine teslim etmeli ve kâhine bir koç vererek günahını bağışlatmalıdır.²³⁵ Kur'ân-ı Kerîm'de kayıp mallar ve tazmînâtlar hakkında bir hükme rastlanılmadı. Kur'ân-ı Kerîm emanetlerin ehline verilmesini emreder.²³⁶

C. TİCÂRET HUKUKU ALANINDA TEVRAT'TA VE KUR'ÂN-I KERÎM'DE BULUNAN HÜKÜMLERİN MUKÂYESESİ

Tevrat ticareti meşrû görür.²³⁷ Cumartesi çalışmak yasaktır. (şabat günü) Hattâ bu yasağa uymayanlar öldürülür.²³⁸ Tevrat ziraatta toprağı altı yıl ekip yedinci yılda nadasa bırakmayı emreder.²³⁹ Tevrat ölçü ve tartıda doğruluğı emreder.²⁴⁰ Fâiz Yahûdiler arasında yasak, Yahûdi olmayanlardan alınabilen bir kazançtır.²⁴¹ Ebû Hanîfe tarafından benimsenen buna benzer bir görüş ise İslam âlimlerinin çoğunluğu tarafından kabul görmemiştir.²⁴²

K. Kerîm'e göre ticarî faaliyet ve ticarî kazanç helaldir.²⁴³ Cuma günü cuma namazı saatinde alış- veriş yasaklanmıştır.²⁴⁴ Fâiz yasaklanmıştır. Fâizle meşgul olanlar uhrevî ceza ile tehdit edilmiştir. Fâizden vazgeçenler mükâfâtla müjdelenmişlerdir.²⁴⁵ Gayri

²³¹ Bakara Sûresi 2/280; İbn-i Hazm, VI/347.

²³² Tesniye 22/1-4.

²³³ İkinci, s. 109; Çıkış 22/5-6, 14-15; Çıkış 21/33-36.

²³⁴ Çıkış 22/10-13.

²³⁵ Levililer 6/4-7.

²³⁶ Nîsâ Sûresi 4/58; İbn-i Hazm, VII/137; Nevevî, XIV/265.

²³⁷ Tekvin, 34/10, 21.

²³⁸ Bu konuda borçlar hukuku bölümüne ve ilgili dipnota bakınız.

²³⁹ Çıkış 23/10-11.

²⁴⁰ Levililer, 19/35-36; Tesniye, 25/13-16.

²⁴¹ Levililer 25/35-37; Çıkış 22/25; Tesniye 23/19-20.

²⁴² Kasânî, VII/132.

²⁴³ Nîsâ Sûresi 4/29; Bakara Sûresi 2 /198; Cuma Sûresi 62/10.

²⁴⁴ Cuma Sûresi 62/9; Kurtûbî, XXVIII/ 107; İbnü'l Arabî, IV/1793-1794.

²⁴⁵ Bakara Sûresi 2/275; Âl-i imrân Sûresi 3/130; Rûm Sûresi 30/39; Sabûnî, I/324.

meşrû kazanç yolları (kumar, piyango vb.) haram kılınmıştır.²⁴⁶ Ticârî akitlerin (antlaşmalar) yerine getirilmesi istenmektedir.²⁴⁷ Ticarete ölçü ve tartıyı tam yapmak emredilmiştir.²⁴⁸ Bunu yapmayanlar uhrevî ceza ile tehdit edilmiştir.²⁴⁹

D. DEVLETLER ÖZEL HUKUKU ALANINDA TEVRAT'TA VE KUR'ÂN-I KERİM'DE BULUNAN HÜKÜMLER

Tâbiyet (uyrukluk- vatandaşlık) hukuku alanında Tevrat genel olarak insanları İsrailoğulları ve diğerleri olarak ikiye ayırır. Hemen hemen bütün konularda bu ayrımı bulmak mümkündür. Anayasa, idare, Muhakeme, Fâiz, kölelik, savaş, dînî kurallar v.s gibi konularda bu ayırım açıkça göze çarpar.²⁵⁰

Kur'ân-ı Kerîm'in vatandaşlıkta esas aldığı ölçü dindir. Fakat başka din mensuplarına da adaletle hükmedilmesini emreder.²⁵¹

Yabancılar Hukuku ile ilgili Tevrat İsrailoğulları hariç diğer bütün milletlerin İsrailoğullarına hizmet için yaratıldığını, Yahudilerin seçilmiş millet olduğunu kabul eder. Diğer milletler köle olabilir ama İsraililer Köle olamazlar.²⁵²

Kur'ân-ı Kerîm farklılıkları milletleri, dilleri, ırkları kabul eder ve bunları Yaraticı'nın varlığının delilleri arasında sayar.²⁵³

Kanunlar ihtilafı sahasında Tevrat başka milletlere hukukî serbestlik tanımaz. Kanunlar ve hükümler yerli - yabancı herkes içindir.²⁵⁴

K. Kerim başka din ve millet mensuplarına hukukî muhtariyet tanır.²⁵⁵ Başka din ve millet mensupları kendi davalarını İslam mahkemelerine de getirebilirler.²⁵⁶

²⁴⁶ Mâide Sûresi 5/3; Mâide Sûresi 5/90.

²⁴⁷ Mâide Sûresi 5/1; Mü'minûn Sûresi 23/8; Âl-i imrân Sûresi 3/76.

²⁴⁸ Şuârâ Sûresi 26/181-183; Hûd Sûresi 11/85-86; İsrâ Sûresi 17/35; Sabûnî, IV/343.

²⁴⁹ Mutaffifîn Sûresi 83/1-3; Sabûnî, VII/247.

²⁵⁰ Sayılar 9/14:15/14-16,29; Levililer 19/33,24/22:25/45; Tesniye 15/3:23/20.

²⁵¹ Enbiya Sûresi 21/92; Hucûrât Sûresi 49/10; Tevbe Sûresi 9/6; Hamidullah, s. 87-127.

²⁵² Tesniye 4/37, 7/6-7,10/15,14/2; Tesniye 20/11; Levililer 25/42,44-46.

²⁵³ Rûm Sûresi 30/22; Hucûrât Sûresi 49/13; Kurtûbî, XIV/18.

²⁵⁴ Levililer 24/22; Sayılar 15/15-16,29.

²⁵⁵ Mâide Sûresi 5/44-50.

²⁵⁶ Mâide Sûresi 5/42-43; Merginânî; III/124.

SONUÇ

İslam, Hz. Âdem'den beri mevcut olan Tevhid dininin adıdır. Yüce Yaratıcı ve kanun koyucu, emirlerini Hz. Âdem'den itibaren seçtiği peygamberleri ve onlara verdiği kitap ve sâhifelerle insanlığa bildirmiştir. Fakat bu ilâhî din ve kitaplar zamanla metin ve mana bakımlarından tahrife uğrayarak aslî hususiyetlerini yitirmiş, ancak kullarına son derece merhametli olan Allah, bu rahmetinin sonucu olarak zaman zaman seçtiği peygamberleri ve onlara verdiği kitapları aracılığıyla vahyini yenilemiş, emirlerini bu emirlere muhatap olan insanoğlunun idrakine göre yeniden ihyâ etmiştir. İşte bu din, peygamber ve kitaplardan insanlık ve ilâhî vahiy târihinde en büyük ve iz bırakan iki din, peygamber ve kitap, Yahudilik- İslam, Mûsa- Muhammed (s.a.v), Tevrat ve Kur'ân-ı Kerîm'dir.

Bütün din ve çoğu hukuk sistemlerinde olduğu gibi bu iki dinin kitaplarında da temel hedef aklın, nefsin, malın, neslin, namusun ve temel hak ve hürriyetlerin korunmasına yöneliktir. Tevrat'ın ve Kur'ân-ı Kerîm'in temel hedefleri de bu hedeflerdir. Fakat başta da belirttiğimiz gibi ilahî dinler ve kitaplar tahrif olup bu özelliklerini kaybedince Şarîf Teâlâ yeni din ve kitaplar göndermiştir. İşte bu kitaplardan Hz Mûsa'ya gönderilen kitap Tevrat'tır. En son gönderilen ise Hz. Muhammed (s.a.v)'e gönderilen Kur'ân-ı Kerîm'dir ki tahrif ve beşerî müdahalelere karşı bizzat O'nu gönderen Allah (c.c) tarafından koruma altında olduğu bildirilmiştir.

Her şeyden önce Tevrat ve Kur'ân-ı Kerîm incelendiğinde ikisinin de aynı ilahî kaynaktan geldiği anlaşılmaktadır. Fakat islamî anlayış ve Kur'ân-ı Kerîm'in çizdiği vahiy perspektifi açısından değerlendirildiğinde Tevrat'ın tahrife uğradığı ve orijinalliğini kaybettiği, adeta berrak bir kaynak suya karışan kirli sular gibi Tevrat'ında berrak, ilâhî temizliğine beşer aklının ve yorumlarının karıştığı açıkça belli olmaktadır.

Yahudiliğin kutsal kitabı olan Ahd-i Atîk (eski antlaşma) ve Ahd-i Atik'in ilk beş kitabı olan Tevrat (Tora) Yahûdi dininin temel hukuk kaynağını oluşturmaktadır. Tevrat'ta mevcut kamu hukuku ve özel hukuk alanlarına giren hükümler incelendiğinde en fazla ceza hükümleri alanında hüküm bildirildiği gözden kaçmamaktadır. Ceza hukuku hükümlerini medenî hukuk hükümleri, medenî hukukun da alt dalı olan âile hukuku hükümlerinin fazlalılığı dikkati çekmektedir. Ceza ve âile hükümlerinin yanı sıra Tevrat Yahudi toplumunun birbiriyle ve diğer toplumlarla olan siyasî, ticarî, mâlî, adlî ve diğer hukukî konularda ilişkilerini düzenleyen doğrudan veya dolaylı hükümler

ortaya koymuştur. Tevrat'ın devletler umûmî hukuku alanında ortaya koyduğu hükümlerde ise “biz ve başkaları”, “İsrailoğulları (İbrânîler) ve diğer milletler” olarak gözükmekte ve bu münâsebetlerin temelini hasmâne tutumlar, düşmanlık ve savaş almaktadır. Tevrat'ta savaşla ilgili bazı pasajlar incelendiğinde diğer milletlere hayat hakkı tanınmadığı açıkça görülmektedir. Savaşta kadın ve çocukların öldürülmesinin emredilmesi bunun en açık örneğidir. Medenî hukuk açısından (aile- miras) Tevrat çok açık bir şekilde soyun devamını, ataerkil ve erkek egemen bir yapının oluşturulmasını emretmektedir. Levirat evliliği (yubim: erkeğin kardeşinin dul hanımıyla evlenmesi), mirasta ilk oğulluk payı (bohor) ve erkek çocuk bulunması durumunda kadına mîras verilmemesi bu bakımdan dikkat çekici durumlardır.

Yahudi hukuku, evrensel veya bölgesel bir geçerlilik iddiasında değildir. O, ikametgâhına, vatandaşlığına ve hatta inancına bakılmaksızın bütün Yahudilerin şahsi hukukudur. Çağdaş Yahudi hukuku, hukukî işlemlerin geçerliliğini değerlendirirken yabancı hukuka hâlâ itibar etmemektedir. Nitekim İsrail'e göçten önce Yahudiler tarafından yapılan bir evlilikte, o yerin evlilik hukuku şartları yerine getirilmemiş olsa bile Yahudi ayinleri yapılmışsa, bu evlilik İsrail'de tanınmıştır. Ayrıca Yahudi hukukunun çoğu hükümleri, Yahudi toplumu içinde yaşayan, Yahudi olmayan kimselere (Gentiles) uygulanmaz. Eski Yahudi toplumu, monolitik bir tapı arz ettiğinden, yabancı unsurlar için özel kurallar koymaya gerek görmemiştir. Bu nedenle İsrail Devleti, Osmanlı millet sistemini her dini cemaate, kendi (şahsi) hukukuna ve kendi cemaat mahkemesine müracaat etme imkânı veren sistemi takip ederek Yahudi geleneği ile de uyum içinde kalmıştır. Çağdaş Yahudi hukuku hukukî işlemlerin geçerliliğini değerlendirirken yabancı hukuka hâlâ itibar etmemektedir. Bugün bile İsrail vatandaşlığı hakkı sadece Yahudilere verilmektedir. Bütün bunlar göz önünde bulundurulursa evrensel hukuk ve hukukun evrenselliği bakımlarından Kur'ân- ı Kerîm ve İslâm Hukuku, Tevrat'tan ve Yahudi Hukuku'ndan çok açık bir şekilde üstün olduğunu göstermektedir.

Tevrat, İbrânî asıllı kimselerin Yahova'nın Mısır'dan çıkardığı kulları olduğunu onların köle olarak satılamayacaklarını söylemiş, diğer yandan da onların en az altı yıl, en çok da jübile senesine kadar kölelik yapmalarına imkan tanıyarak tenakuza düşmüştür.

İslam'ın köleliğe karşı getirdiği köklü tedbirler, İsrailoğularının köle yapılmasına cevaz verip, sonra onları kurtarmaya yönelik çareler getiren Tevrat'ın tutumundan elbette üstündür.

Tevrat'ın Levililer'le ilgili hükümleri de dikkat çekicidir. Tevrat Levililer sıptına mensup olmayan bir Yahudiye, şehirdeki evini satarsa, geri alabilmek için sadece bir yıl süre içinde bir yıl süre tanıdığı ve bu süre içinde fidye verip evi kurtaramazsa, satanın elinden ebediyen çıkmasını hükme bağladığı halde, Levililer'i bundan istisna ederek, Yahudiler arasında ayrıcalık yapmaktadır. Levililer, böyle bir evi kurtarmak için her zaman fidye verebiliyorlar, veremedikleri takdirde, jübile senesinde şehirdeki evlerine muhakkak kavuşuyorlar. Tevrat, böylece imtiyazlı bir sınıf kabul etmiş oluyor. Levililer kâhinlerin Yahudi din adamlarının mensup olduğu sınıftır. Bu hükümlerin açıkça Levililer'i ayrıcalıklı kabul etmesi, onlara diğer Yahudilerden farklı olarak imtiyazlı bir durum tanınması, Tevrat'ın bu hükümlerinin, Levililer'e mensup din adamları tarafından kaleme alındığını düşündürmektedir. Allah katından gelmiş ilahî bir kitabın inanlar arasında eşitsizlik meydana getirmesi, ilkel ve cahilî toplumlarda olduğu gibi imtiyazlı sınıflar ortaya koyması, kabul edilecek bir husus olarak görünmemektedir. Ayrıca Tevrat'ın Levililer'e kentler tahsis edilmesini istemesi bu şüpheleri daha da artırmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm Yahudilikteki bu tür uygulamaları reddetmiş, Allah (c.c) katında bütün insanlığın eşit olduğunu ilan etmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v) bütün inananların canları, kanları, malları ve namusları hususunda eşit olduğunu, herhangi bir ayrıcalığın ve üstünlüğün olmadığını ilan ve ifade etmiştir. Yine Kur'ân-ı Kerîm fâiz hususunda Tevrat'ın yaptığı ayrımı kabul etmemiş, hem Yahudilerin bu şekilde Tevrat'ı tahrif edip bu hükümleri değiştirdiklerine “Yahudilerin yaptıkları zulüm ve birçok kimseyi Allah yolundan alıkoymaları, kendilerine yasaklanmış olduğu hâlde faiz almaları, insanların mallarını haksız yere yemeleri sebebiyle önceden kendilerine helâl kılınmış temiz ve hoş şeyleri onlara haram kıldık. İçlerinden inkâr edenlere de acı bir azap hazırladık.”²⁵⁷ âyetiyle işaret etmektedir. Fâiz uygulaması hakkında Ebû Hanîfe tarafından benimsenen buna benzer bir görüş ise İslam âlimlerinin çoğunluğu tarafından kabul görmemesi İslam Hukuku'ndaki farkı ve orijinalliği açıkça göstermektedir.

Tevrat'ın birçok meseleyi en ince ayrıntısına kadar açıklayarak adeta bir kanun metni haline dönüştüğünü görmekteyiz. Kur'ân-ı Kerîm ise özellikle hukukî konuları

²⁵⁷ Nîsâ Sûresi 4/160-161.

anahatlarıyla ve temel dînî, aklî, hukukî ve insânî prensipler çerçevesinde açıklayarak tefsir, tafsil, teferruat ve uygulamayı Hz peygamber (s.a.v)'e (sünnet) bırakmıştır. Eğer böyle bir durum olsaydı hukukî manada daha da olgun ve bütün insanlığa en son olarak gönderilen Kur'ân-ı Kerîm bugün çok daha büyük hacimli ve onlarca cilt olması gerekirdi. Hâlbuki Kur'ân-ı Kerîm tek cildir ve adeta bütün hukukî esasların kaynağı olabilecek aslî prensipler kitabıdır.

Tevrat ceza hukuku açısından çok sert hükümler getirmiştir. Hemen hemen çoğu suçun cezası ölümdür. İnfaz şekillerinde ise Kur'ân-ı Kerîm'de bulunmayan taşlama, yakma, boğma gibi çok katı usullerin olması bu bakımdan en büyük farklılıklardır. Ayrıca ölüme sebep olduğu için hayvanlara da ölüm cezası verilmesi gerçekten ilginçtir ve akıl ve mantıkla bağdaşacak hiçbir yanı yoktur.

Kur'ân-ı Kerîm anayasa hukuku ve genel devlet hukuku sahasında Tevrat'tan daha köklü ve sağlam hükümler va'zetmektedir. Kur'ân-ı Kerîm, Tevrat'ın yönetim biçimi olarak monarşinin en uç noktası olan krallığı önermesine karşılık herhangi bir yönetim biçimi önermeyip, adalete dayalı temel yönetim ilkelerini belirlemesi, şura prensibi, din ve vicdan özgürlüğü ve adalet eşitliği hususunda belirlediği ilkeler ve bunun örnek uygulamaları bugün dahî beşeriyetin ulaşmak istediği temel erdemlerdir.

Her iki kitabın yargılama hukuku sahasında emrettikleri birbirine yakın olmakla birlikte, Kur'ân-ı Kerîm'in emrettiği noterlik müessesesi, başka din ve milletlere kendi hukuklarını seçme hakkı vermesi, yargılamada gözettiği gayeler ve akılcılık üstün özelliklerinin belirtisidir.

Uluslar arası ilişkilerde Kur'ân-ı Kerîm barış ve adaleti esas almaktadır. Tevrat'ın esas aldığı nokta ise savaş ve düşmanlıktır. Malî hukuk alanında Kur'ân-ı Kerîm'in modern bütçe esaslarını getirmesi ve sosyal adaleti sağlaması en belirgin özelliğidir. İş hukuku alanında Tevrat'ta bulunan cumartesi çalışma yasağı hayatı felç edecek kadar ağır bir hükümdür. Ceza hukuku alanındaki farkı ise daha önce belirtmiştik.

Aile hukuku alanında Kur'ân-ı Kerîm'in ortaya koyduğu ilkeler kadın ve erkeğin hak ve sorumluluklarını belirleyip, kadına mehir gibi bir hak vermesi ve çoğu hükümlerde kadınları gözetmesi evlenme, evlenme yasakları, boşanma gibi konularda yoruma ihtiyaç bırakmayacak şekilde bir hukuk ortaya koyması insanoğlunun en çok karşılaştığı meseleye ve sosyal hayata verdiği değeri göstermektedir. Miras hukuku ve şahsın hukuku özellikle kölelik alanında Kur'ân-ı Kerîm'in Tevrat'tan fark ve üstünlüğünü açıklamaya gerek olmadığını düşünüyoruz. Borçlar hukuku ve ticaret hukuku alanında

fâiz ve borçlaşmayı yazma hususundaki Kur'ân-ı Kerîm ile Tevrat arasındaki temel farkı herhalde herkes takdir edecektir. Devletler özel hukuku alanında ise Kur'ân-ı Kerîm'in ırk ve renk ayrımını ortadan kaldırması ırkçılığın yerine din kardeşliğini tesis etmesi herhalde Tevrat'taki üstün ırk ve seçilmiş millet fikrinden daha ulvî ve İlahî vasfa daha yakındır.

Yahudiler Talmud ile Tevrat'taki hükümleri tefsir ve yorumla tahrif etmişler, özellikle ceza hukuku konusundaki hükümleri değiştirmişlerdir. Kısasa kısas yasasına çok yorumlama getirilmiş ve hiçbir yerde harfî harfine uygulandığına dair bulgulara rastlanmamaktadır. Bu cezanın hükmünü diyete çevirmişler, ayrıca Tevrat'ta ölüm cezası gerektiren birçok suçun cezasını da suça göre değiştirmiş ve hafifletmişlerdir. Tevrat'ta tahrifin olduğunu Yahudiler de kabul etmektedir ki bu husus Kur'ân-ı Kerîm'in üstünlüğünün en açık delillerindedir.

Bütün bu benzerlik ve ayrılıklar bir bütün olarak değerlendirildiğinde günümüzde elde mevcut olan Tevrat muhteviyatında ilahî kaynaklı cümlelerin mevcudiyetinin kuvvetle muhtemel olmasına rağmen, Tevrat'ın tahrif edildiğine dair Kur'ân-ı Kerîm'in anlattıklarını haklı çıkararak hususlar ağırlık kazanmaktadır. Tevrat'ın birçok hükmünün bugün Yahudiler arasında hatta Tevrat kuralları ve kanunları ile yönetilen İsrail'de bile uygulanmaması Tevrat'ın insan ihtiyaçlarına ve günümüze hitap etmediğinin en bariz delilidir. Hâlbuki asrımızda Kur'ân-ı Kerîm'in hükümleri hem müslümanlar arasında hemde İslam hukukunu tatbik eden İslam ülkelerinde uygulanmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'in ortaya koyduğu hükümler dünyevî müeyyidelerin yanı sıra uhrevî cezalarla da yaptırım kavramını sadece caydırıcılıkla değil, aynı zamanda özendirme fikrine de dayandıran, aklın yanı sıra vicdan ve gönüllerde hitap eden hukukî hükümlerdir. Yine Kur'ân-ı Kerîm'in çoğu meseleyi ictihada bırakması değişen hayat şartlarında yenilenebilen ve ihtiyaçlara cevap verebilen bir hukuk sistemi oluşturulması bakımından dikkate şayandır.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki, kelimî konular ve kıssalar açısından Kur'ân-ı Kerîm Tevrat'tan üstün olduğu gibi hukuk açısından da bu üstünlük ve mükemmelliğini çok açık bir şekilde göstermekte, daha aklî, mantıkî, uygulanabilir, insan ihtiyaçlarına ve günümüz meselelerine cevap verebilecek nitelikte olup, ilahî bir kitabın vasfı olarak evrensel barışı sağlayabilecek hükümlere sahiptir.

Tevrat'ın uzun bir yazma ve gelişme safhası geçirmesine karşılık Kur'ân-ı Kerîm böyle bir problemi bulunmamaktadır. Diğer taraftan Kur'ân-ı Kerîm'in milâdî VII.

yüzyıl ortalarında Tevrat hakkındaki öğretisi günümüzde ilmen de gerçekleşmiş, ayrıca Karşılaştırmalı Dinler Tarihi, değişmemiş nadir kutsal kitapların başında Kur'ân-ı Kerîm olduğunu tespit etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

KURAN-I KERİM

KUTSAL KİTAP ESKİ ve YENİ ANTLAŞMA, (Tevrat, Zebur, İncil) Yeni Çeviri, Kitab-ı Mukaddes Şirketi, İst. 2002.

ADAM, Baki, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat ve Yahudi Hayatındaki Yeri*, yayınlanmamış doktora tezi, AÜSBE, Ank.1994.

-----, *Yahudi kaynaklarına göre Tevrat*, Pınar yayınları, yy, 2001.

ALİ HAYDAR EFENDİ, *Dûraru'l-Hukkâm min şerhi mecelleti'l-ahkâm*, I-V İst. 1330

APAYDIN, H. Yunus, "*Hacir*" md. DİA, XIV/513–517. İst. 1996.

ARMAĞAN, Servet, *İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler*, DİB yayınları, Ank. 1996.

ATASOY, Şerafettin, *Tevrat, İncil ve Kur'ân'a Göre İnsan Hakları*, EÜSBE, Kayseri, 1992.

ATEŞ, Ali Osman, *Sünnetin Kabul veya Reddettiği Cahiliyye ve Ehl-i Kitap Örf ve Âdetleri*, DEÜSBF, doktora tezi, 1989.

ATEŞ, Süleyman, *Kur'an Ansiklopedisi*, Kur'ân Bilimleri Araştırma Vakfı, ty. yy.

AYDIN, M. Âkif, , "*Anayasa*" md. DİA, III/153–194, İst.1999.

-----, "*Evlât Edinme*" md. DİA, XI/527–529, İst.1995.

BARDAKOĞLU, Ali, "*Ehliyet*" md. DİA, X/533–539, İst. 1994.

-----, "*Eda*" md. DİA, X/389–392, İst. 1994.

-----, "*İkrah*" md. DİA, XXII/30–32, İst. 2000.

BARUTÇU, Zâkir, *Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'ân-ı Kerim'deki Ortak Âyetler*, Müthiş kitaplar, İst, 2002.

BAŞ Erdoğan; İNCİ Salih, *Anahatlarıyla Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam*, Erkam yayınları, İst. 2004.

BAŞ, Hasan, *El-Kur'ân ve't-Tevrat Eyne Yettefikân ve Eyne Yefterikân?*, Beyrut, Daru Kuteybe, 2000/1420.

BAYINDIR, Abdülaziz, *İslam Muhakeme Hukuku* (Osmanlı Devri Uygulaması) İst.1986.

- BERKİ, Ali Himmet, *İslâm Hukukunda Ferâiz ve İntikal*, DİB yayınları, Ank. 1985.
- BESALEL, *Yahudilik Ansiklopedisi*, I-III, Gözlem gazetecilik basım ve yayın a.ş, İst. 2001.
- BİLGE Necip, *Hukuk Başlangıcı*, Turhan kitabevi, 14. Baskı, Ankara 2000,
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukukî İslamiyye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Basımevi, 1970. I- VIII.
- BUCAİLLELE, Maurice, *Müspet İlim Yönünden Tevrat, İnciller ve Kur'ân*, (Çev. Mehmet Ali SÖNMEZ), DİB yayınları, Ank. 2002.
- BUHARÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâîl, *El- Câmiu-s Sahîh*, Dar'ut- Tıbbâtı'l Âmire, 1315, I-VIII.
- CEMÂLEDDİN, Seyyid Abdullah, *İslam'da İdare ve Siyaset*, Haz. Abdulkâdir KABAKÇI; Erol BAYRAKTAR, İst. 1993.
- CESSÂS, Ebû Bekr Muhammed b. Ali Er-Râzî, *Ahkâmi'l-Kur'ân* (ö. 370), Darü'l Kütübü'l Arabî, Lübnan, ty.
- ÇELEBİ, Ahmet, *Mukârenetü'l Edyân*, Mektebetü'n- Nahdati'l- Mısriyye, Kahire, 1996.
- DAVUDOĞLU, *Sahîh-i Müslim Tercümesi*, Sönmez Neşriyat, İst. 1974.
- DEMİR, Fahri, *İslam Hukukunda Mülkiyet Hakkı ve Servet Dağılımı*, DİB yayınları, Ankara 1993.
- DİHLEVÎ, Şah Veliyyullah (ö.1772), *Huccetullahi'l Baliğa*, Çev. Mehmet ERDOĞAN İz Yayıncılık, İstanbul 1994.
- DÖNDÜREN, Hamdi, *Delilleriyle Âile İlmihâli*, Altınoluk, İst. 1995.
- DURAL, Mustafa, *Medenî Hukuk Dersleri*, İst. 1983.
- EBU DAVUD, Süleyman b. el-eş'as (ö. h. 275), *Sünen-i Ebu Davud*, İst.1992
- EKİNCİ, Ekrem Buğra, *Mukayeseli Dînî Hukuk Sistemleri- İslâm Hukuku ve Önceki Şeriatlar*, Arı sanat, İstanbul, 2003.
- EL-KENZÜ'L-MERSUD Fİ KAVAİDİ'T-TALMUD, thk. Mustafa Ahmed Zerka; (Ter. Yusuf Nasrullah), Darü'l-Kalem, Dımaşk, 1987.
- EREM, Faruk, *Türk Ceza Hukuku*, Ank.1968.
- ER- RÂZÎ, İ. Muhammed, Fahreddîn, *Mefâti hul Gayb (Tefsîru 'l Kebîr)*, yy, ty.

- ERBAY, Celal, *İslam Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Vasıtaları*, İst. 1999.
- ERKAL, Mehmet, , “*Cizye*” md. DİA, VII/42–48, İst. 1993.
- , , “*Ganîmet*” md. DİA, XIII/ 351–354, İst. 1996.
- ERYARSOY, M. Beşir, *İslam Devlet Yapısı*, Buruc yayınları, İst.1995.
- FALK, ZE’EV W, “Yahudi hukuku”, (Çev. Bilal AYBAKAN), *İlam Araştırma Dergisi*, C. III, sy.1, (Ocak- Haziran 1998) s.169–192.
- FAYDA, Mustafa, , “*Fey*” md. DİA, XII/511–513, İst. 1995.
- GALANTİ, Avram, *Üç Sâmi Kanun Koyucu, Hamurabi, Musa, Muhammed*, (Haz. Eyüp TANRIVERDİ), Ank., 2002.
- GELİŞİM DİNLER TARİHİ ANSİKLOPEDİSİ, I-III, İst. 1977.
- GÖZÜBÜYÜK, A.Şeref, *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*, Ank. 1973.
- GÜLCE, Bekir, *İslamın Ekonomik Boyutu*, Adana, 2001.
- GÜNEL, Fuat, *Hadislere Göre Yahudilik ve Yahudiler*, MÜSBE, (basılmamış yüksek lisans tezi), İst.1991.
- HAMÎDULLAH, Muhammed, *İslamda devlet idaresi*, (Ter. Kemal KUŞCU), İst.1963.
- , *Hz. Peygamberin Savaşları*, (Çev.Nazire Erinç YURTER), Yenişafak, ty. yy.
- , *İslam Anayasa Hukuku*, (Haz. Vecdi AKYÜZ), Beyan yayınları İst,1995.
- , *İslam Peygamberi*, (Ter. Salih Tuğ, M. Said Mutlu), İrfan Yayınevi, İst. 1969.
- HAMMÂD, Nezih, *İktisadî Fıkıh Terimleri*, (Ter. Recep Ulusoy), İz Yayıncılık, İst,1996.
- HARMAN, Ö. Faruk, , “*Ahd-i Atîk*” md. DİA, I/ 494, İst. 1998.
- İBN-İ ÂBİDÎN, M. Emin (ö. 1252/1836), *Reddi’l- Muhtar Ale’-d- Dürri’l Muhtar*, yy. ty.
- İBNÜ’L ARABÎ, Ebî Bekr Muhammed b. Abdullah, *Ahkâmu’l Kur’ân*, 1967, yy.
- İBN-İ ÂŞÛR, Muhammed Tâhir. (ö. 1394/1973), *İslam Hukuk Felsefesi*, (Çev. Vecdi AKYÜZ; Mehmet ERDOĞAN), İz Yayıncılık, İstanbul 1996.

İBN-İ HALDÛN, Abdurrahman bin Muhammed bin Haldun Hadramî (1332–1406), *Mukaddime*, (Çev: Halil KENDİR), Yenişafak Kültür Armağanı, İst. 2004.

İBN-İ HAZM, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed (ö. 456), *El- Muhallâ bi'l Âsâr*, Beyrut, 1988.

İBN-İ KAYYİM EL CEVZİYYE, Şemseddin Ebî Abdullah Muhammed b. Ebî Bekr, *İ'lâmul Muvakkûn*, Dâr'ul Ceyl, Beyrut, ty.

İBN-İ KESİR, *Tefsîru'l Kur'ânîl Azîm*, Dâru İhyâu' Turasi'l Arabî, Beyrut, 1969.

İBN-İ KUDÂME, (el-Makdisi) Abdullah b. Ahmed (ö. 620/1223), *el-Muğni*, Darü'l Fıkr, I. Baskı, Beyrut, 1984.

İBN-İ KUDÂME, Muvaffakuddin Ebî Muhammed Abdullah b. Ahmed, *El- Muğni*, Şerh, El- Makdîsî, Şemseddin Ebi'l Ferec Abdurrahman b. Ebî Ömer Muhammed b. Ahmed İbn-i Kudâme, VII/122, Daru'l Kütübü'l Arabî, Beyrut 1976.

İBN-İ MÂCE, Muhammed b. Yezid el-Kazvini (ö. 275/888), *Sünen-i İbn-i Mâce*, İst. 1992.

İBN-İ MANZÛR, Cemalüddin Muhammed b. Mükrim (ö. 711/1311), *Lisanü'l Arap*, Daru Sadr, Beyrut, ty.

İBN-İ RÜŞD, (el- Hafid) Ebu'l Velid Muhammed b. Ahmed el- Kurtubi (ö.595/1198), *Bidayet-ül Müctehid ve Nihayet-ül Muktesid*, İst.1333.

KARAMAN, Hayreddin, *Anahatlarıyla İslâm Hukuku*, I-III, Nesil Yayınları, İst, ty.

-----, *İslam Hukuk Tarihi*, Nesil yayınları, İst,1989.

-----, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I-III, Nesil Yayınları, İst. 1996.

KASANÎ, Alâuddin Ebû Bekr b. Mes'ud (ö.587/1191), *Bedaiu's-Sanâi Fi tertibi's Şerai*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut ty.

KÖKSAL, İsmail, *Genetik Kopyalamanın Fıkhî Yönü*, Beyan yayınları, İst. 2005.

-----, *Teğayyürü'l Ahkâm Fi-ş-Şeriatî'l İslamiyye*, Müessesetü'r-Risale I. Baskı, Beyrut 2000.

KURT, Ali Osman, *Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamda Din Değişirme*, Gökkuşbe, İst. 2004.

KURTÛBÎ, Ebî Abdullah Muhammed b. Ahmed El- Ensârî, *el-Cami' li-ahkâmi'l Kur'an*, Kahire 1967.

KÜÇÜKMERİÇ, Necâti, *Hukuk*, Ank. 1987.

MÂLİK, b. Enes, *el- Muvatta*, Çağrı Yayınları, İst. 1981.

-----, *el-Müdevvenetü'l Kübra*, Beyrut 1994.

EL- MÂVERDÎ, Ebi'l Hasen Ali b. Muhammed b. Habîbi'l Basriyyî, El- Bağdâdî, *EL- Ahkâmus- Sultâniye*, Mektebetü'l İslâmiyye, yy. ty.

MERGİNÂNÎ, Burhâneddin Ali b. Ebi Bekr (ö. 593/1197) *el-Hidaye Şerhu Bidâyetü'l Mübtedi*, Matbaatü'l Hayriye, (h. 1326)

MEVSÎLÎ, Abdullah b. Mahmûd, b. Mevdûd, *EL- İhtiyâr*, Çağrı Yayınları, İst. 1984.

MÜSLİM, Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyri en-Nisaburi Müslim b. el-Haccac, 261/875, Sahihu *Müslim*, Haz. Muhammed Salih Haşim, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994/1415.

NESAI, Ahmed b. Şuayb b. Ali (ö. 303/915) *Sünen-i Nesai*, İst. 1992.

NEVEVÎ, Ebu Zekeriyya Muhyiddin b. Şeref (ö.676/1277) *EL- Mecmû Şerh El Mühezzeb*, Daru'l Fikr.

NESEFÎ, Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd, *Tefsirü'n-Neseî*, Dâru'l Kitabu'l Arabî, Beyrut, ty.

ÖKSÜZ, Adil, *Ceza Hükümleri Açısından Tevrat ve Kur'an*, Yeni Akademi Yayınları, İzmir, 2006.

ÖRS, Hayrullah, *Musa ve Yahudilik*, Remzi kitabevi, İst. 1966.

ÖZ, Ayhan, *Din sosyolojisi açısından Dinlerarası İlişkilerde Tevrat ve İncil Ölçütleri*, Tez (Yüksek lisans), MÜSBE, İst. 2004.

ÖZEL, Ahmet, *İslam Devletler Hukukunda Savaş Esirleri*, TDV Yayınları Ank. 1996.

ÖZSOY Ömer; Güler İlhami, *Konularına Göre Kuran (sistemik Kuran Fihristi)*, Ank. 2001.

SABÛNÎ, Muhammed Ali, *Safvetü' t Tefâsir*, (Ter. Sadredin Gümüş; Nedim Yılmaz) Yenişafak, İst.1995.

SERAHSÎ, Şemsüddin Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed (ö. 483/1089), *el Mebsût*, Beyrût 1993.

SHAHAK, Israel, *Yahudi Tarihi Yahudi Dini*, (Çev. Ahmet Emin Dağ), Anka Yayınları, İst. 2002.

SOYSALDI, H. Mehmet, *Kur'an ve Sünnet'e Göre Evlenme ve Boşanma*, Şule Yayınları, İst.1999.

- ŞAFAK, Ali, *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ank. 1992.
- ŞAFİÎ, Ebi Abdullah Muhammed b. İdris (ö.204/819) *el-Ümm*, Matbaât-ı Kübra, Emiriyye, Mısır 1324.
- ŞÂTİBÎ, İbrâhim b. Mûsa b. Muhammed, *El- Muvâfakat*, (Ter. Mehmed Erdoğan), İz Yayıncılık, İst. 1999.
- ŞEYBANÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Hasan (ö.189/804) *Kitâbu'l Hucce alâ Ehli'l-Medine*, Thk. Ebu'l Vefa el-AFGANÎ, Alemu'l Kütüb, Beyrut ty.
- TANYU, Hikmet, *Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları*, AÜİFD, 1966.
- TİRMİZİ, Muhammed b. İsa b. Sevra (ö.279/892), *el Câmiu's- Sahih*, İst. 1992.
- YAZIR, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, I-X, Azim Dağıtım, ty, yy.
- TÜMER, Günay; KÜÇÜK, Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, Ocak Yayınları, Ankara,1997.
- ÜNAL Asife Yahudilik'te, *Hıristiyanlık'ta ve İslam'da Evlilik*, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1998.
- ÜZÜM, Hamza, *Tevrat ve Talmud'a Göre Yahudi Olmayanların Statüsü*, MÜSBE, İst.1994.
- VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet, *Türk Medeni Hukukunun Umumî Esasları*, İst.1951.
- WAUX, Ronald de, *Yahudilikte Aile*, (Çev. Ahmet GÜÇ), Arasta, Bursa 2003.
- YAMAN Ahmet, *İslam Âile Hukuku*, Konya, 1999.
- , *İslam Devletler Hukukunda Savaş*, Beyan Yayınları, İst. 1998.
- , *İslam Hukukunda Uluslararası İlişkiler*, Fecr Yayınevi, Ank. 1998.
- YASDIMAN, Hakkı Ş. “*Yahudi Dininde Ailenin Yeri*” DEÜİFD, Say. XIII- XIV, İzmir 2001.
- , “*Yahudi Kutsal Metinlerinde Kadın Karşıtı Söylemler*” DEÜİFD, Say. XV, İzmir 2002.
- YAVUZ, Yunus, Vehbi, *İslam'da Zekât Müessesesi*, Çığır Yayınları, İst. 1977.
- YENİÇERİ, Celal, *İslam'da Devlet Bütçesi*, Şâmil Yayınevi, İst. 1984.
- YÜKSEL, Nevzat, *Konularına Göre Kur'ân-ı Kerim Fihristi*, Bayrak yayınları, İst. 1995.

ZAFERÜ'L-İSLAM HAN, *Yahudilikte Talmud'un Mevkii ve Prensipleri*, (Ter. Mehmet Aydın), İhya Yayınları, İst.1981.

ZEYDAN, Abdulkerim, *İslam Hukukuna Giriş*, (Ter. Ali ŞAFAK), Kayıhan yayınevi, İst. 1995.